

Ekklesiologi og soteriologi

hos Ludvig Hope

En analyse av
utviklingen av og innholdet i Hopes kirkesyn i
lys av hans forståelse av omvendelsen.

Av Endre Stene

Masteroppgave i teologi høsten 2022 ved
Fjellhaug Internasjonale Høyskole.

Veileder: Arne Helge Teigen

Innholdsfortegnelse

- 1.0 Innledning
  - 1.1 Utgangspunkt, motivasjon og problemstilling
  - 1.2 Materiale
    - 1.2.1 Biografisk stoff
    - 1.2.2 Tidligere forskningsarbeid
    - 1.2.3 Primærkilder
  - 1.3 Metode
  - 1.4 Disposisjon
- 2.0 Biografi
  - 2.1 Hopes barndom
  - 2.2 Hopes åndelige gjennombrudd
    - 2.2.1 Sammenligning av Hope og Hauges åndelige gjennombrudd
  - 2.3 Hope som forkynner
  - 2.4 Nattverdstrid og Hope som lekmannsfører
  - 2.5 Hope som misjons-, organisasjons- og kristenleder
  - 2.6 Oppsummering
- 3.0 Omvendelsen
  - 3.1 Omvendelseserfaringen og troen
  - 3.2 Vurderinger
  - 3.3 Viljens plass i omvendelsen
    - 3.3.1 Om Olav Valen-Sendstad
    - 3.3.2 Valen-Sendstad om omvendelse og tro
    - 3.3.3 Hope om viljens plass i omvendelsen
    - 3.3.4 Vurderinger
  - 3.4 Oppsummering
- 4.0 Kirkesyn
  - 4.1 Historisk kontekst
    - 4.1.1 Hans Nielsen Hauge
    - 4.1.2 Gisle Johnson
    - 4.1.3 Nattverdspørsmålet
  - 4.2 Innledning til Hopes skrifter
  - 4.3 Hopes foredrag for Den vestlandske brodering i 1906
    - 4.3.1 Presentasjon
    - 4.3.2 Vurderinger
  - 4.4 *Nadveren og statskirken. Folkekirke, frikirke, indremisjon fra 1906*
    - 4.4.1 Presentasjon
    - 4.4.2 Vurderinger
  - 4.5 Det frie kirkemøtet i 1907
    - 4.5.1 Presentasjon
    - 4.5.2 Vurderinger
  - 4.6 *Kyrkja og Guds folk* fra 1923
    - 4.6.1 Presentasjon
    - 4.6.2 Vurderinger
  - 4.7 Skrifter fra 1928 – 1945
- 5.0 Avslutning
  - 5.1 Oppsummering og konklusjon
  - 5.2 Utblikk
- 6.0 Anvendt litteratur
  - Sekundærlitteratur

1.0 Innledning

1.1 Utgangspunkt, motivasjon og problemstilling

På slutten av 1700-tallet kom Hans Nielsen Hauge (1771 – 1824) til å bane vei for den særegne norske kristendomsform med lekpredikanten som en avgjørende premissleverandør for troen. Ut over 1800-tallet vokste lekmannsbevegelsen seg stadig større, og ved overgangen til 1900-tallet skapte dette grobunn for det som vel må kalles den betydeligste åndelige bevegelse i Norge gjennom historien. Store deler av norsk kristenliv står i dag på denne bevegelsens skuldre.

Sentralt i det som utspilte seg ved århundreskiftet var lekforkynneren Ludvig Hope. Han samlet skarer under sin talerstol og omtales i Store Norske Leksikon som «landets fremste legmannshøvding etter Hans Nielsen Hauge»¹. Historieprofessor Lars Gaute Jøssang spør om det i det hele tatt har «vore nokon større lekpreikar i Noreg».² Han ble en markant og uredd «fører» for det som ble kalt den «radikale lekmannsbevegelsen». Hopes kirketenkning ble helt avgjørende, ikke minst for den organisasjonen jeg har levd hele mitt liv i, Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM).

1995 – 1999 studerte jeg teologi på NLMs «høyborg», det som da het *Fjellhaug Misjonshøgskole*, i dag *Fjellhaug Internasjonale Høyskole*. Den gang var en byste av Hope plassert i sentrum av foajéen, ved det store «stjernebildet» på veg til klasserom og auditorium. Alle passerte Hope nærmest daglig. I dag er bysten flyttet ned i foajéen, til et hjørne mellom sofaer, brettspill og TV-skjerm.

Ennå i min tid som student var Hope en størrelse vi hadde et forhold til. Dagens studenter ved høyskolen vet trolig knapt nok hvem Hope er. Likevel er han indirekte umerkelig til stede ved at hans forkynnelse og kirketenkning er implementert i organisasjonens DNA.

Selv har jeg personlig blitt preget av Hope ved at hans tenkning og spiritualitet preget mennesker som formet mitt eget kristensyn fra jeg var ung. Jeg vokste for eksempel opp med at min far i alle år hver søndag leste fra andaktsboken som min mor hadde fått i konfirmasjonsgave, *Eit ord i dag* av Hope.

---

¹ Haanes 2009

² Jøssang 2001:94

For 10 år siden ble jeg så forsamlingsleder i en tradisjonell NLM-forsamling med en sterk lavkirkelig selvforståelse. Det utfordret meg til å forholde meg til ekklesiologiske problemstillinger jeg ikke hadde måttet tidligere. De siste tiårene har også bedehusbevegelsens og lavkirkelighetens selvforståelse, identitet og struktur vært til stadig samtale. Forutsetningene bevegelsen ble bygd på på 1800-tallet er ikke lenger til stede. Det oppleves som om bevegelsen er midt inne i en identitetskrise med stor usikkerhet om hvem en skal være og hvor en skal gå. Men skal en vite noe om det, trenger en å kjenne til hvor en kommer fra. Dette har ledet meg til å gjøre en undersøkelse av utgangspunktet. Og da er Hope den mest sentrale figuranten.

Hope var forkynner, bibellærer og forfatter som preget flere generasjoners gudstro. Når han hevdet lekmannsbevegelsens rett til å være en selvstendig aktør innenfor Den norske kirkes rammer ble han også en sterk kirkepolitisk aktivist. Han var nærmest revolusjonær og møtte sterk motbør.³ Kirkesynet ble utviklet i en historisk kontekst der diskusjonen om kirkens nattverdpraksis var sentral. Sin posisjon uttrykte han gjennom foredrag, kronikker og debatter fra 1906 av. I 1923 skrev han boken som er blitt stående som hovedskriftet for hans kirkesyn, *Kyrkja og Guds folk*. Om få uker er det 100 år siden boken kom ut. Da kan det være tid for å sette både boken og Hopes ekklesiologi i et kritisk søkelys. Denne oppgaven er forsøk på å gjøre det, og da fra et lavkirkelig utgangspunkt.

Våren 99 skrev jeg en avsluttende særoppgave på det som den gang var et fireårig teologistudium ved Fjellhaug. I den sammenlignet jeg Hopes syn på viljens plass i omvendelsen med presten Olav Valen-Sendstads. Utgangspunktet var en problemstilling jeg personlig var opptatt av, og sammenligning av figurantene ble avklarende. Men jeg syntes også å ane manglende konsistens i Hopes tenkning, og at han trakk konklusjoner mer ut fra det han subjektivt erfarte, enn ved bibelteologisk og dogmatisk refleksjon.

Med dette som bakgrunn ønsker jeg nå å gjøre en vurdering av premisene for Hopes kirkesyn. Jeg ønsker altså å undersøke hva som er grunnlaget for Hopes ekklesiologi, utviklingen av den, om han er koherent. Min tese er også, når det gjelder Hopes forståelse av omvendelsen, at den ikke primært er bygget på bibelteologisk og dogmatisk refleksjon, men mer basert på egen personlig erfaring. Om vi finner at dette er riktig, vil vi undersøke om også Hopes kirkesyn er bygget på praktisk erfaringsteologi. Vi vil også se på sammenhengen mellom hans forståelse av omvendelsen og ekklesiologien.

---

³ Oftestad 1986:223

1.2 Materiale

I det følgende vil vi gå igjennom det materialet som blir lagt til grunn for undersøkelsen. Først biografisk stoff, deretter en presentasjon av tidligere forskning knyttet til Hope, og til sist en presentasjon av det materialet som vil bli lagt til grunn i drøftingsdelen.

1.2.1 Biografisk stoff

Den som uten sammenligning har skrevet mest biografisk om Hope er Oscar Handeland (1890 – 1967). Han var tyve år yngre enn Hope, redaktør for Kinamisjonens blad *Kineseren*, og etablerte i 1948 *Fast Grunn*, et lavkirkelig blad for teologi, debatt og opplysning. Handeland underviste på det som den gang het *Fjellhaug Misjonsskole* i kirke- og misjonshistorie. Han hadde ingen formell utdannelse innen fagfeltet, men er likevel holdt for å være faglig troverdig. Handeland skrev en rekke vekkelser- og misjonshistoriske verk, og selv om disse mangler kildehenvisning, anses arbeidet for å være grundig.⁴ Året etter at Hope døde skrev Handeland en biografi om ham. En klar svakhet ved denne er at den er skrevet så kort tid etter hans bortgang, og det av en som sto Hope så nært personlig og i syn.⁵ Det kritiske blikket på Hope synes ganske fraværende. Men siden det ikke har kommet noen ny biografi, vil denne være den viktigste kilde til det biografiske materialet.

Av andre som særlig har arbeidet historisk om Hope, utover i generelt kirkehistoriske framstillinger, er Josef Tunglund i biografien om Tormod Vågen,⁶ samt Erik Kjebekk i 100 årsskriftet til NLM.

1.2.2 Tidligere forskningsarbeid

Det er gjort lite forskning på Ludvig Hope. Det er noe overraskende når han har gitt betydelige bidrag til norsk kristenliv og kirkelig debatt og altså regnes som den fremste lekpredikant etter Hans Nilsen Hauge. Det er mulig det kan ha sammenheng med at «Hopes arv» primært har blitt videreført i NLM, og at få utenfor de lavkirkelige miljøene har hatt interesse for en nærmere undersøkelse av Hope. Og innenfor NLM kan det også være en fare for at «glorien» over Hopes ettermæle har gjort det utfordrende å se på ham med et kritisk blikk. Særlig har Hopes kirkesyn vært så tett knyttet opp til NLMs selvforståelse at det kan ha vært vanskelig å fra dette miljøet se på Hopes ekklesiologi med undersøkende øyne.

---

⁴ Elstad 2005

⁵ Jøssang 2001:95, Kjebekk 2001:85-86

⁶ Teigen har fortalt meg at Tunglund hadde en del stoff som han hadde plan om å bruke i biografi om Hope. Men så langt kom han aldri før han døde, 68 år gammel. Biografien om Vågen kom ut fire år før.

Så langt jeg har klart å bringe på det rene er det skrevet to oppgaver på masternivå om Hope. I 2011 leverte Odd Ivar Frafjord ved NLA Høyskolen en oppgave om Hopes syn på helliggjørelsen i *Mot Målet*,⁷ og i 2015 skrev Thomas Johannes Lollike ved Fjellhaug Internasjonale Høyskole en oppgave om Hopes *Svingingar i den kristne* forkynning.⁸ Deres fokus faller utenfor denne oppgavens emne.⁹

I 1999 skrev jeg altså sær oppgaven *Viljens plass i omvendelsen hos Ludvig Hope og Olav Valen-Sendstad: en sammenligning*. Funnene fra dette arbeidet vil bli lagt til grunn i denne oppgavens del 3.0.

Om Hopes kirketenkning er det skrevet noe i nyere tid.¹ Ved Menighetsfakultet ble det på 70-tallet skrevet tre spesialavhandlinger hvor Hopes kirkesyn var tema.¹¹ Og på Fjellhaug ble det i 99 skrevet en sær oppgave om samme emne.¹²

I 2005 skrev danske Mikkel Vigilius en phd. på avhandlingen *Ecclesiola in ecclesia. En kirkelig fælleskabsforms historiske framvækst, udvikling og opbrud*.¹³ Vigilius fokuserer på en problemstilling som er særlig relevant for mitt arbeid, og Hope er en av figurantene Vigilius særlig vier plass. Noen av hans funn vil bli brukt i oppgaven.

I tidsskrifter og tekster i bøker har jeg funnet at Hans Kvalbein har skrevet en artikkel om grunntanker i Hopes kirkesyn,¹⁴ Bernt T. Oftestad to om Ole Hallesby og Ludvig Hopes vekkelsesteologi og som kirkelige strateger,¹⁵ og Lars Gaute Jøssang har skrevet om Hopes «kyrkjetenkning».¹⁶

De som har skrevet kritisk om Hopes kirketenkning er fra et kirkelig miljø som distanserer seg fra ham. Deres vurderinger har absolutt sin verdi. Men mitt bidrag er et forsøk på kritisk blick på Hope fra en lavkirkelig posisjon.

---

⁷ *Hvordan har Hope sitt syn på helliggjørelsen, dens teologiske grunnlag, og utvikling i kristenlivet, kommet fram i huspostillen "Mot Målet"?*

⁸ *En analyse av Ludvig Hopes tale "Svingingar i den kristne forkynning" i 1939: med påfølgende analyse av temaer i hans egen forkynnelse.*

⁹ På 80-tallet ble det også ved Fjellhaug skrevet to mindre oppgaver i homiletikk om Hopes forkynnelse.

¹⁰ Her er «nyere tid» definert som etter krigen.

¹¹ I 1977 skrev Omar Nybraaten om *Fri nattverd i norsk kirkeliv inntil 1913, med vekt på Ludvig Hope*, og Reidar Knapstad skrev *Ei kritisk vurdering av kyrkjesyntet i Ludvig Hopes bok «Kyrkja og Guds folk»*. To år senere skrev Oddvar Tveito om *Tanken om fri nattverd i norsk kirkeliv inntil 1913, med vekt på debatten som oppsto etter L. Hopes foredrag på Framnes i 1906*.

¹² Bjarte Rydland skrev om *Hovedtrekk i Ludvig Hopes kirketenkning i møte med 1990 åras norske kirkeliv*.

¹³ Fra Det teologiske fakultetet, Københavns universitet. I fotnotene henviser jeg imidlertid til Vigilius' bok om samme emne som er bygd på avhandlingen, *Kirke i kirken. Luthersk vækkelses-kristendom – fra kirkelig bevegelse over organisasjon til kirkeligt opbrud*.

¹⁴ «Kyrkja og Guds folk»: noen grunntanker i Ludvig Hopes kirkesyn. I *Luthersk kirketidende*.

¹⁵ Ole Hallesby og Ludvig Hope som kirkelige strateger i *Kirke og kultur*, og *Fra «forgård» til «helligdom»*. *Folkekirken i Ole Hallesbys og Ludvig Hopes vekkelsesteologi* i Bjørn Sandviks *Folkekirken – status og strategier*.

¹⁶ *Boring i kyrkjetenkningen til Hope* i *Budskap 2001. Årskrift for Fjellhaug Misjonshøgskole*.

1.2.3 Primærkilder

Det er altså skrevet lite om Ludvig Hope, og hovedkildene her vil være hans egne bøker. Han begynte tidlig til å skrive. Første trykte tekst er en preken i en prekensamling i 1894. De kommende årene skrev Hope oppbyggelige tekster i ulike publikasjoner og bøker, og noe ble trykt som egne trakater. Fra 1906 begynte han å dele sine kirkestrategiske tanker i foredrag og kronikker som også ble trykt som egne publikasjoner. Første bok skrev Hope i 1915.¹⁷

I 1945 ble *Skrifter i samling* utgitt. Av de ni bøkene i serien er sju av oppbyggelig karakter, én inneholder reiseskildringer og memoarer,¹⁸ og én inneholder skrifter om kirkespørsmål og andre tilstøtende emner. I denne oppgaven vil det bli sitert fra bøkene i *Skrifter i samling*.¹⁹ For enklere å skille bøkene fra hverandre i fotnotene, vil året bøkene først kom ut stå sammen med året den kom i *Skrifter i samling*.

Når det gjelder hvordan Hope tenkte om omvendelse og tro, vil vi for det første bruke materiale fra andakter, prekener og bibelundervisning. Det at dette ikke er skrevet systematisk-teologisk, men med et oppbyggelig og sjelesørgerisk sikte vil naturligvis prege vår inngang til stoffet. Det er brukt tekster fra de fleste av bøkene i *Skrifter i samling*. Derneft vil vi legge til grunn tre dokumenter fra Hopes private arkiv, som er en del av NLMs arkiv på Fjellhaug. Her ligger tre håndskrevne dokumenter hvor Hope imøtegår Olav Valen-Sendstads syn på viljens plass i omvendelsen: Først det som ser ut til å være et manuskript til et foredrag med tittelen *Viljens plass i forkynninga og i vårt kristenliv*. Dette vil vi her kalle «dok. 1».²⁰ Derneft et dokumentet som ser ut til å være en forberedelse til et avisinnlegg som trolig aldri ble trykket, med tittelen "*Drømmen om den frie vilje*" av Valen-Sendstad.²¹ Dette kaller vi «dok. 2».²² Og til sist et dokument som er en del uferdige notater som Hope trolig har gjort under arbeidet med boken *Drømmen om den frie vilje*. Dette er muligens forarbeider til avisinnlegg og foredrag.²³

¹⁷ Se Sommerseth 1948 for fullstendig oversikt.

¹⁸ «Rundt Jorda» - om Hopes reise til misjonsfeltene i daværende Manchuoko og Japan, og via Amerika, boken «På Grini» om oppholdet i fangeleir under krigen.

¹⁹ Unntaket er en tekst fra «På hjemveien», utgitt av Johannes Brandttæg.

²⁰ Jeg har ikke fått brakt på det rene hvorvidt dette foredraget ble holdt eller ikke.

²¹ I arkivet ligger et brev datert 7.3.1940 fra daværende Dagenredaktør Johannes Lavik. Her går det fram at Hope hadde sendt et langt innlegg til avisen. Lavik skriver at Hopes artikkel om Valen-Sendstads bok "virker svært overbevisende" (E006). Men noe innlegg finner jeg ingen spor av, verken i Sommerseths oversikt, eller i Dagens historiske arkiv. Artikkelen kan ikke ha stått på trykk. En mulig forklaring kan være det tyske angrepet på Norge 9. april, en måned etter korrespondansen med Lavik. Kanskje Hope opplevde at andre ting ble mer presserende i den situasjonen som da oppsto, enn å starte en offentlig debatt med Valen-Sendstad.

²² Dok. 1. og 2 er registrert i arkivet under arkivmappe E005.

²³ Dette er registrert i arkivet under E006, og har overskriften *Drømmen om den frie vilje*. Her er det ett hoveddokument som vil bli henvist til ved sidebenevnelse. Men her er det også en god del løse ark som ikke så lett kan henvises til sidetall. I slike tilfeller vises kun til arkivets registreringsnummer.

Når vi skal se på Hopes kirkesyn, vil vi legge til grunn alle tekstene i *Skrifter i samling band IX Kyrkja og Guds folk* som omhandler kirkespørsmål, samt Handelands biografi. Hovedfokus vil likevel ligge på følgende dokument: *Nadverspørsmålet*, Hopes foredrag for «broderringen» i 1906, *Nadverden og statskirken. Folkekirke, frikirke, indremisjon*, opptrykk av en lengre kronikk i *Sambaandet* fra 1906,²⁴ og boken «*Kyrkja og Guds folk*» fra 1923 hvor Hope mer utførlig gjør greie for sitt kirkesyn.

Dette stoffet bør være stort nok til å besvare vår problemstilling. Et nytt dykk i Hopes private arkiv vil muligens kunne gi ytterligere kunnskap om utviklingen av Hopes soteriologiske og ekklesiologiske refleksjoner. Et slikt arbeid vil imidlertid sprengte rammene for denne oppgaven, og må eventuelt vente til et senere prosjekt.

1.3 Metode

Vår oppgave er altså å undersøke innholdet i og utviklingen av Hopes kirkesyn.

I undersøkelsen av dette vil det for det første bli brukt en *kontekstuell tilnærming*.²⁵ Ved det vil vi søke å finne hva som har preget hans syn ut fra hans historiske erfaringsbakgrunn og den samtidige kirkepolitiske debatt. Vi anvender dermed et historisk tilbakeblikk for å etablere et kontekstuell grunnlag for å forstå Hope.

For det andre vil det bli anvendt en *immanent kritisk analyse*.²⁶ Det vil bli vurdert om den indre strukturen i tenkningen fremstår som konsistent. Hensikten er å avdekke forutsetninger som kan ligge til grunn for Hopes tenkning og hvordan dette anvendes i kirkesynet.

For det tredje vil vi arbeide oss gjennom dokumentene *historisk kronologisk* fra 1906 fram til 1945 for å avdekke en eventuell utvikling i Hopes syn.

Og til sist vil vi arbeide *sammenlignende*, ved at vi bruker funn knyttet til Hopes omvendelsesforståelse for å søke å finne ut hvilken betydning det kan ha hatt for hans kirkesyn.

---

²⁴ Det Vestlandske Indremisjonsforbunds eget meldingsblad

²⁵ Austad 2008:91 ff

²⁶ Austad 2008:51

1.4 Disposisjon

Framstillingen har tre hoveddeler, 2.0 Biografi, 3.0 Omvendelsen og 4.0 Kirkesyn.

I biografidelen vil det bli gitt en skisse over Hopes liv. Målet er å forsøke å få øye på hva i hans liv som kan ha formet synet på omvendelse, forkynnelse og kirke. Hans personlige erfaringer knyttet til egen omvendelse og forkynnergjerning blir vektlagt, sammen med forholdet til lekmannsbevegelsen og den kirkestriden han etter hvert kom inn i.

Kapittel 3.0 har to hovedhensikter. For det første vil vi undersøke hvordan Hope forstår omvendelsen og troen og med det vurdere sammenhengen mellom dette og kirkesynet. Dernest vil vi gjennom både hans egen og Olav Valen-Sendstads forståelse av viljens plass i omvendelsen forsøke å undersøke hvordan Hope etablerer dogmatiske posisjoner.

Dette tar vi så med oss inn i kapittel 4.0 som er oppgavens sentrum. Her blir det gitt en presentasjon av Hopes kirkesyn ut fra ulike skrift. Underveis blir det gjort vurderinger av innholdet i det han sier, samtidig som vi vurderer dette ut fra funnene i den biografiske skissen og gjennomgangen av Hopes omvendelsesforståelse.

Avslutningsvis vil alle funnene bli oppsummert og konkludert, og deretter aktualisert.

2.0 Biografi

Hopes kirkesyn utvikles «i dialog» med eget liv, men også i en historisk kontekst preget av omforming og brytning. I tidsrommet fra 1890 og fram til 1. verdenskrig fant en merkbar forskyvning i åndslivet sted.²⁷ Utviklingsoptimisme, nyromantikk, utformingen av en tydelig nasjonal idenitet, arbeiderbevegelsens framvekst og det preg nyevangelismen satte på norsk kristenliv, er alt sentralt for å forstå åndslivet i Norge i perioden Hope vokser fram som førende lekpredikant. Også Hope var barn av sin tid og det er all grunn til å tro at samtidens optimistiske, egalitære og nasjonalromantiske preg har hatt en del å bety for utviklingen av hans posisjon.²⁸ Innenfor rammen av denne oppgaven vil imidlertid ikke dette bli vektlagt i den videre undersøkelsen.

2.1 Hopes barndom

Ludvig Hope ble født i 1871 i Masfjorden, ei lita bygd inne i ei fjordarm mellom Bergen og Sognefjorden. Han var Karen Andrea Hope og Mons Ivarsons fjerde barn. Faren var godhjertet og driftig. Ludvig var spesielt nært knyttet til mora. Hun omtales som en arbeidsom, klok, stødig og sterk personlighet, men samtidig som et mer alvorsmenneske.²⁹

Ludvig vokste opp under enkle kår og lærte tidlig å arbeide, noe han senere uttrykte var noe av de viktigste han hadde lært i barndommen. Den unge Ludvig hadde mye energi og pågangsmot. Samtidig kunne denne være så stor at han ble utfordrende for omgivelsene: «Var det gjort noko gale, so fekk eg som regel skulda. – Eg var hoggestabben i heimen.»³⁰ Som voksen reflekterte Hope selv over at han ikke ville noen vondt, men at det kanskje hadde med at han «ville forstå mange ting betre enn dei andre».

Men for mor synes Ludvigs «villstyrenhet» å ha blitt altfor sterk. En gang hørte han henne med et tungt sukk si noe som neppe var tenkt for hans øre: «Gud gi du Ludvig aldri var fødd; du vert ei skam for oss alle».³¹ At den han var mest glad i av alle på jord kunne si noe sånt gjorde voldsomt sterkt inntrykk på ham. «Men ho hadde nok ei kjensle av at det låg krefter i meg til det verst. Og hadde ikkje Gud fått tak i meg, ottas teg for at ho hadde fått rett.»

---

²⁷ Jøssang 2001:100, Kjebekk 1991:92

²⁸ Se også Jøssang 2001:96-98

²⁹ Hope 1946:249. Bjerkreim 1970:69-70

³⁰ Hope 1946:249

³¹ Hope 1946:249

Fra niårsalderen ble Ludvig sendt bort til tante og onkel i Sogn for å arbeide. For hjemme anså de ham for å være umulig. Hos slektningene gjorde han det godt og vokste i selvfølelse. Likevel var han lite glad og gråt seg ofte i seng. Og når moster spurte hvem han snakket med om natta, forsto hun ikke at det var Gud. For tross sitt «villstyrilige» ytre kjente han fra tidlig barndom en dragning mot og avhengighet av Gud. Som 7 – 8 åring kunne han mens han gjorde lekser se ut av vinduet, og mens øynene ble tårevåte reflektere over den gamle salmestrofen: «Min Gud, gjør dog for Kristi blod min siste avskjedstime god».

Hope vokser altså opp i et bygdemiljø der boklig kunnskap er lite tilgjengelig. Men han viser seg tidlig å være energifyllt, vitebegjærlig og ha stort pågangsmot. Samtidig må han ha båret på dype sår over å ha opplevd seg som et problem. Dette kan likevel synes å ha ført ham inn i en avhengighet av Gud.

2.2 Hopes åndelige gjennombrudd

I Hopes barndom bar vestlandsbygdene preg av mye kristendoms kunnskap, jevnlig kirkegang, og fast lesing av husandakt og postill i hjemmene. Slik også hos familien Hope.

«Men hjå dei fleste var trua død» skriver Handeland ganske kategorisk.³²

Beskrivelsene fra samtiden kan tyde på at det var en betydelig diskrepans mellom slik en tenkte en kristen *burde* ha levd, og det livet en faktisk levde. Kristendommen ser ut til å ligget mer i det ytre, og mindre i hjertet.³³ Og lekpredikantene reiste rundt omkring i bygdene og tok et oppgjør med det de forsto som død «vanekristendom». Det preget også forkynnelsen Hope hørte i sin ungdom: «Det var mest dom og død og helvete i de talene vi hørte.

Vanekristendom, kirke, misbruk av dåp og nattverd fikk sin dom. Likeså fela, dansen, drikken, banninga og råskapen. Det var som toreslag og lyn. Det skremte oss opp. Og mens vi da med stort alvor tok opp kampen for å bli frelst, kunne vi ikke tenke oss til å tro oss frelst før vi hadde opplevd at vi var frelst. Mange av oss gikk derfor år etter år med byrden på vår veike rygg og så oss ingen utvei til å bli den kvitt.»³⁴

Men det var også andre toner i forkynnelsen og noen opplevde å bli fri fra det som tynget. Det kom «vekkelser» over bygdene. Hope beskriver det slik:

---

³² Handeland 1955:21

³³ Jøssang 2001:96

³⁴ Handeland 1955:24

Granne ba granne om å venda om, og unge som gamle seig i kne mellom stolar og benkjer, dei reiste seg glae, turka tåre, dei song, takka og jubla. Lyse livssmil kom i auga på folk som før hadde vore kalde og mørke, og ein barnsleg varm kjærleik vaks fram mellom husfolk, ungdom og grannar. Folk song i heimen, på vegen, på kyrkjebåten, dei samlast frå gard og grend til oppbyggjingsmøte kvardag og sundag³⁵

Den unge Hope så naboer, venner og familie bli frelst. Tidsskiftet i disses liv kom ikke ved prestene og kirken, men med lekpredikantenes forkynnelse og livet som fulgte i forlengelsen av deres virksomhet. Hope observerte altså tidlig et kristent fellesskap som han selv sto utenfor, men ønsket å bli en del av. Og døren inn var omvendelseserfaringen.

For selv hadde han ikke denne. «Dette nye livet som andre hadde vunne fram til det åtte ikkje han. Difor bad han og gret han seg i svevn.»³⁶ For ham var det presserende spørsmålet om han var kommet i et «rett» forhold til Gud? ”Korleis skulle han få fred med Gud, bli eit frelst og nytt menneske? Det forstod han ikkje. Han visste at det måtte tru til, for det sto det i Guds ord, og det sa alle preikarane, men korleis skulle han få det til å tru?”³⁷ Han visste altså at han ville være en kristen, men hvordan bli det? Hvordan kunne han vite at hans tro var av det “rette slaget”?

Så en dag i mai 1887 lå en 16 år gammel Hope og grov ute i potetåkeren mens han tenkte på Luthers forklaring til andre trosartikkel:

« - at han ved sin uskyldige lidelse og død *har* frelst meg» Var det ikkje slik det stod i katekisma? Jau visst var det so! Han tok det opp att: *har* frelst meg! Det stod ikkje: han *skal* frelsa meg, nei, det stod: han *har*. Ludvig gløynde bort både tru og tvil der han låg og reiv ugras. Han såg bare dette eine: Kristus *har* frelst meg.³⁸

Ved å «meditere» over Luthers forklaring til katekismen innser Hope plutselig at det å bli frelst ikke er noe han skal arbeide for eller streve for *å få til*. Frelsen er noe som kommer til ham ved at Kristus ved sin lidelse og død *har* frelst ham. Tvilen omkring troens art eller hans evne til å tro ble brått ikke relevant lenger. Han opplevde en skjellsettende innsikt som gav ham en sterk erfart glede og fred.

---

³⁵ Handeland 1955:24-25

³⁶ Handeland 1955:26

³⁷ Handeland 1955:26

³⁸ Handeland 1955:26

Det var altså kirkens barnelærdom som ga Hope hjelp til den senere så radikale lekpredikanten. Senere skulle Hope bli en sterk forsvarer av statskirken ut fra dens folkeoppdragende muligheter.

Til å begynne med sa han ingenting til andre om det han nå hadde sett, det var rett og slett for stort og hellig til at det kunne deles. Men snart presset det seg fram at han måtte si noe til de nærmeste. Etter hvert vågde han seg også til å dele med andre i bygda.

2.2.1 Sammenligning av Hope og Hauges åndelige gjennombrudd

Som nevnt har Hope blitt kalt den fremste lekmannshøvding etter Hans Nilsen Hauge. Hope selv kommer også til å forstå sin kamp for fri nattverd som en naturlig slutføring av Hauges kamp for den frie lekmannsforkynnelsen. Det går dermed noen klare linjer fra Hauge til Hope, også i Hopes selvforståelse. Og Hopes oppvekst, åndelige bakgrunn og oppvåkning har likhetstrekk med Hauges 100 år tidligere.³⁹ Begge levde i en tid mange kristne opplevde tunge: På slutten av 1700-tallet fikk den radikale opplysningsteologien inngang i norsk kristenliv,⁴⁰ og på 1880-tallet opplevde mange at den moderne gjennombruddets tid truet det åndelige livet.⁴¹ Begge vokste opp med mye kristendomsopplæring i skolen, jevnlig kirkegang og husandakt. Begge lærte tidlig å være arbeidsomme, synes å være godt utrustet med åpne og mottakelige sinn, kjempet med ensomhet og vanskelige tanker og følelser, opplevde å få høre ord fra foreldrene som satte dype spor, og tok i tidlig alder gudsrelasjonen på stort alvor.⁴² Begge fikk sin spesielle religiøse opplevelse som forholdsviss ung mens de arbeidet for seg selv ute på et jorde, Hope som 16 og Hauge 25 år. Begge kjente etterpå en trang til å dele innsikten med sine omgivelser.

Samtidig er det tydelige forskjeller: Hos Hauge synes alt dette å slå sterkere ut, han fikk da også langt mer betydning for norsk kristenliv enn Hope. Hauge begynte en betydelig reisevirksomhet ganske kort tid etter sin åndelige opplevelse, for Hope tok det lenger tid, han var også betydelig yngre. Deres åndelige oppvåkning hadde vesentlig ulik åndelig «klang» og vektlegging. Der Hauges kom ved å reflektere over den inderlige hengivelse til og forening med Jesus Kristus, kom Hopes ved refleksjon over sentrale evangeliske sannheter. Forskjellen i erkjennelser er det naturlig også å forstå som en avspeiling av de åndelige impulser de mottok i barne- og ungdomsår.

---

³⁹ Hope var født på året 100 år etter Hauge.

⁴⁰ Aarflot 1967:206

⁴¹ Ousland 1982:9

⁴² Norborg 1966:16 – 18, Molland 1979a:53

2.3 Hope som forkynner

På tross av at Hopes selvtillit på egne vegne ikke var stor, begynte han i 1890 på det nystartede emissærkursen til Det Vestlandske Indremisjonsforbund (DVI). Han framsto tilbaketrukket og stille, men sugde til seg undervisningen. Etter endt kurs turte ikke Hope tenke på seg selv som predikant. Overraskelsen var derfor stor da han fikk spørsmål om å reise for DVI, og snart for det nystartede Kinamisjonsforbundet.

For om han ikke hadde særlig tro på seg selv, hadde andre tro på ham. De som uten tvil ble viktigst for ham i denne fasen var Thina og Johannes Brandtzæg. Den da 32 år gamle teologen Johannes var nylig blitt sekretær i «Kinamisjonen». Sammen med kona tilhørte han aristokratiet i Bergen. De var kunnskapsrike, velbeslåtne og bereiste. I Hope må de ha sett noe spesielt. De gav ham fast bopel i hjemmet deres i Bergen når han ikke var ute på forkynnerreise. Snart ble han som et «hjertebarn» for dem.⁴³ Brandtzægs store bibliotek åpnet en ny verden. Han leste mye. Det meste av bokkunnskapen han hadde fikk han i disse årene hos Brandtzæg. Men selv om han senere skulle bidra i offentlig teologisk diskusjon, viste han lite interesse for teologiske bøker. Det var skjønnlitteraturen han leste mest av. Her fant han ”noko som løyste ut bundne krefter hjå han sjølv og gav fantasien vengjer”.⁴⁴ Og Ibsens «Brand» var en favoritt. I det Brandtzægske hjem vanket det også mye forskjellig folk, og mange ledende i kristenlivet i Bergen. Her lærte han at ”vårherre har mange slag folk i flokken sin”.⁴⁵

Brandtzæg hjalp Hope fram og fikk avgjørende betydning for hans videre utvikling. Selv sier han i et utsagn, som også vitner om hans selvforståelse:

Eg kom frå ein fattig heim i ein vestlandsbygd og hadde bitte liten kunnskap og endå mindre greie på folkeskikk. Og so beint inn i ein heim som sto på toppen av velstand og kultur og daning. Korleis det tok seg ut for meg, det stig over mine evner og skildra.⁴⁶

Fra 1892 reiste Hope, slik tradisjonen var fra haugiansk tid, sammen med en erfaren lekpredikant. Fra 1894 var han sammen en av datidens mest sentrale lekforkynnere, Tormod

---

⁴³ Fotland 1946:25

⁴⁴ Handeland 1955:43

⁴⁵ Handeland 1955:42

⁴⁶ Handeland 1955:43

Rettedal. Han satte betydelig preg på Hope. Tilhørerne var i utgangspunktet mistroiske til den enkle og stillferdige bondegutten i vadmelklær. Men når Hope kom på talerstolen, fant ordene gjenklang i forsamlingene.

En hendelse på prekenreise til Nord-Norge ble viktig for hans posisjon: På møte i Harstad begynte han som vanlig talen på bokmål slik det normalt var for forkynneren. Men etter hvert som Hope ble stadig mer grepet av budskapet glemte han bokmålet og snakket på sitt eget mål. Tilhørernes respons var udelt positiv. Når han talte på nynorsk, opplevde de at budskapet kom mer fra hjertet og at det rørte mer ved dem. Etter dette talte han alltid på nynorsk, «med en klangfull undertone av dialekt».⁴⁷ For Hopes posisjon som folketaler var trolig dette avgjørende. Når han så senere ble en av de mest ettertraktede lekforkynnere, kom han til å «spela ei overlag viktig rolle når det gjaldt å bryta veg for målsaka blant bedehusfolket».⁴⁸ «Med en viss rett kan det sies at Hope 'kristnet» nynorsken`».⁴⁹

På samme prekentur reiste han også til Bardu, forelsket seg i Jensine Iselvmo og forlovet seg. Men ikke lenge etterpå ble Jensine syk og døde på 27 års dagen. Tapet gikk voldsomt inn på Hope. «Aldri har der rammet meg en sådan hjerteknusende skuffelse. (...) Det grep de fineste nerver i hjertelivet og splintret det for alle vinder.»⁵⁰ Hope kjenner seg forkastet av Gud og bestemmer seg for aldri mer å forkynne.

På veg hjem fra Nord-Norge måtte imidlertid Hope på grunn av uvær gå i land på Ørlandet i Trøndelag. Svært motvillig sa han ja til å tale. Men med den sterke livssmerten som han nå levde i, synes budskapet å få en helt ny gjennomslagskraft. Det blir umiddelbart «vekkelse» på Ørlandet, og den omtales som «den første store vekkjing Hope fekk vera reiskap til».⁵¹

Og nå fortsatte det slik. I Egersund kom det raskt opp mot 8 - 900 personer på møtene som skulle vare i hele 10 uker. «Ordet fekk en forunderlig makt over folket. Det var noe så mykt og betagende over Hopes forkynnelse. Den hadde slik evne til å trenge inn og bane seg vei til hjertet».⁵²

Snart er Hope blitt den nye «stjernen» blant lekforkynnerne. Over alt hvor han kom hadde forkynnelsen sterk virkning, ikke minst på ungdom. Mange steder opplevde mennesker livsforvandlende møte med Gud. Virkelig landskjent ble han imidlertid først i 1898 da han

---

⁴⁷ Mæland 1987:90

⁴⁸ Johansen 2009

⁴⁹ Mæland 1987:90

⁵⁰ Handeland 1955:66

⁵¹ Handeland 1955:68

⁵² Mugaas 1946:32

«erobret» hovedstaden. I Skandinavias største forsamlingslokale, Calmeyergatens misjonshus med plass til 3000 mennesker,⁵³ samlet han kveld etter kveld i ukesvis en lang årrekke flere tilhørere en selveste Bjørnstjerne Bjørnson.⁵⁴ Det gjorde inntrykk på hovedstadsmennesket at en ulærd bondegutt fra Vestlandet kunne holde så gode og bibelkyndige prekener. Selv lederen for det praktisk-teologiske seminaret, Gustav Jensen sa til sine studenter «at dei skulle gå og høyra Hope. Dei kunne lære av han.»⁵⁵ For også hos prestene fikk lekpredikanten nå inngang, og de inviterte ham til å preke i kirkene.

I 1900 giftet Hope seg med Ragnhild Øistesø, og om høsten reiste han til Trondheim og Trøndelag. Det ble fulle hus over alt hvor han kom. Prestene ville ha ham til å tale i kirkene, og overklassen gikk for å høre ham. Men Hope opplevde nå å bli behandlet som «storkar». «Det kunne bli farleg i lengda. Han kunne bli stor i egne augo, kanskje utan at han visste om det sjøl. Han kunne ta æra frå Gud.»⁵⁶ Da reiste Hope hjem tidligere enn planlagt.

Ved århundreskiftet var Hope etablert som landets fremste lekpredikant. For Hope selv må utviklingen ha vært ganske spesiell, gitt at han i utgangspunktet hadde liten tro på seg selv, kom fra ei lita vestlandsbygd og hadde lite boklig kunnskap. Men forkynnelsen fikk gjennomslag hos tilhørerne. Og det ikke fordi ordene var harde og skarpe, budskapet syntes å ha en helt annen innretning en Hauges mer refsende 100 år tidligere. Hopes budskap var derimot lyst, vennlig og innbydende. Særlig syntes ektheten i ordene å ha berørt tilhørerne: «Folk kjende på seg at han var *ekte* tvers igjennom».⁵⁷ Anders Hauge karakteriserte ham i *Morgenavisen* som «landets første taler, og som kanskje er landets største kulturbegavelse».

Han har et grep i tilhørerne så fast at jeg aldri har sett noen taler som tilnærmelsesvis kommer opp mot ham. Først er det denne bergsikkerheten i troen som etterhånden blir så sjelden å merke hos prestene, dernest er det personen selv, den ild og energi som lyser ut av ham. Endelig er fremførelsen aldeles mesterlig. Stemmen er dertil ren og velklingende. Hvor meget kunne prester og skuespillere her lære av den kunst å fengsle tilhørerne. Hos ham er kunsten blitt natur. (...) Det er ikke kaffistova faren truer for riksmålet i Kristiania. Det er fra Calmeyergatens misjonshus.⁵⁸

---

⁵³ Handeland og Bjerkreim siterer Anders Hauge på at var 5000 til stede. Men Bjerkreim sier det er en overdrivelse. Bjerkreim 1970:75

⁵⁴ Handeland 1941:85 Bergens Tidende podcast.

⁵⁵ Handeland 1955:83

⁵⁶ Handeland 1955:90

⁵⁷ Handeland 1955:86

⁵⁸ Bjerkreim 1970:75-76. Handeland 1955:155

Vi kan vel slå fast at Hope må ha hatt gode kommunikasjonsevner. Talene var godt oppbygd, de siktet alltid mot et mål og budskapet var «tankemessig og logisk klart og finslipt».⁵⁹ Han la stort arbeid i forberedelsen. På denne tiden var det nærmest nødvendig å preke uten manuskript for å bli anerkjent blant lekfolket. Hope derimot skrev alltid sine taler, og «han kunne gjerne i en litt ironisk tone begynne slik idet han skjøv manuskriptboka si fram over kanten på talerstolen: 'Eg les...'»⁶⁰ Framføringen var «nøktern, men levende og engasjert. Et visst skuespillertalent var merkbart, uten at det dominerte eller skjemmet.»⁶¹ Stortingsmann Nils Belland opplevde at framføringen bar preg av å være i dyp harmoni med selve naturen.⁶² For Hope framsto som «rotnorsk». Han hadde en sterk fedrelandskjærlighet, og ikke minst til hjembygda og det vestlandske. Han kunne skildre Vestlandet og det vestlandske kristenliv på en slik måte at en skulle tro at Jesus selv var vestlending.⁶³

Hope var i første rekke en autodidakt. Det han hadde fått av kunnskap hadde han tilegnet seg primært ved egen lesning. Men framfor alt lærte han mest av det «levande livet, av samvær og samtalar med andre menneske og av med- og motgang som møtta han sjøl.»⁶⁴

2.4 Nattverdstrid og Hope som lekmannsfører

Utover 1900-tallet kjente Hope stadig større trang til å si sin mening om ulike spørsmål. Og ikke bare om rent kristelige, men også om kirkesaker og arbeids- og framgangsmåter i misjonsarbeidet.

Det første dokumentet der han uttrykker sine synspunkt er i et brev til hovedstyret i Kinamisjonen i 1903 hvor han ber styret om å etablere en egen flerårig forkynner- og misjonærskole. Allerede her legger han til grunn en tenkning omkring «Guds rikes vokster» som han senere utmynter ytterligere. Han mener at Indremisjonen har «gått seg fast i kirken, det vil si i embedet. Der er dens fribårne ånd og naturlige utviklingstrang blitt stanset og knekket». Derimot mener han Kinamisjonen «har hevdet seg en fri plass i den norske kirke. Den har derfor ennå anledning til å utvikle seg etter livets og folkets egen åndelige naturtrang.»⁶⁵ Hope argumenterer altså tidlig ut fra et livsprinsipp. I det følgende årene skulle

---

⁵⁹ Mæland 1987:90

⁶⁰ Mæland 1987:90

⁶¹ Mæland 1987:90

⁶² Bjerkreim 1970:75

⁶³ Lars Gaute Jøssang i Svela, H., Aursland T., Mjø K. 2018

⁶⁴ Handeland 1955:148

⁶⁵ Handeland 1955:97

han utvikle disse tankene og bli «den skarpeste og mest konsekvente tenker i norsk lekmannsbevegelses nyere historie».⁶⁶

Mot slutten av 1800 – tallet var flere sier ved kirkens nattverdpraksis under debatt. Særlig omdiskutert var spørsmålet om den offentlige absolusjon som den gang ble avgitt til de nattverdsøkende av presten i kirkens kor.⁶⁷ Hope gikk selv lenge «til alters» etter sitt åndelig gjennombrudd. Men han strevde i økende grad med hvordan nattverden ble praktisert. Hope opplevde at hvem som helst kunne gå til nattverd så lenge en var døpt og konfirmert. Det gav ham ikke det «brorsamfunnet» som han og andre lengtet etter. Noen videre kirketukt fantes heller ikke, for som han skrev i ett dikt:

«Men gutar og jenter som banna og stel,
som spotta det heilage drikk, den innvigde mat,
dei må få knela og lyga ved altarfronten».⁶⁸

Frikirken hadde streng kirketukt, men skulle han gå der, måtte han melde seg ut av statskirken, noe som ikke var aktuelt. Mange opplevde det likedan, og «resultatet var at mange gjekk 'heimlause' og slutta meir og meir med å nyta nattverden.»⁶⁹ Absolusjonen fikk Hope også stadig større motvilje mot. En gang Hope på slutten av 1890-tallet var på gudstjeneste nordpå, gav presten klart uttrykk for sin misnøye med at Hope og andre unge ikke ønsket å motta absolusjonen.⁷⁰ I skriftetalen ropte presten «ve» over disse, men priste salige de som gikk fram for å få absolusjonen. Opptrinnet gjorde så sterkt inntrykk på Hope at han fra den dagen sluttet å gå til nattverd i kirken.⁷¹

På slutten av 1800-tallet begynte enkelte å praktisere fri nattverd, noe som resulterte i vansker og rettssaker.⁷² Men i 1906 skulle spørsmålet igjen løftes fram med ny kraft, og da av Hope selv. 7. – 13. august var det sommermøte i «Det vestlandske Broderringsmøte». Her holdt Hope foredrag om «Nadverd-spørsmålet». Han tok oppgjør med absolusjonens forbindelse med nattverd, mente at nattverden måtte komme til sin rett som samfunnsmåltid og tok til orde for at lekfolk må få mulighet til selv å forvalte nattverden. Dette var radikalt. Aldri før hadde en så sentral og anerkjent kristen leder tatt til orde for at nattverden skulle være fri.

---

⁶⁶ Wisløff 1971:138

⁶⁷ Den historiske bakgrunnen for dette kommer vi tilbake til i 4.1.3 Nattverdsspørsmålet

⁶⁸ Handeland 1955:108

⁶⁹ Handeland 1955:106

⁷⁰ Noe en etter 1886 hadde mulighet til å la være, jamfør 4.1.3 Nattverdsspørsmålet

⁷¹ Handeland 1955:107

⁷² Kleppa 1988:98

«Broderringen» sluttet seg til Hopes syn. Foredraget ble trykt og spredt rundt. Noen anbefalte at de kraftigste ordene ble strøket. Men Hope sa tvert nei. Både fordi de kvasseste ordene etter hans mening var sanne, men også fordi han mente det måtte såpass kraftige ord for at det skulle ha tilstrekkelig effekt.⁷³

Det ble en voldsom strid. Mens debatten raste i avisene, ble Hope angrepet fra ulike hold for å splitte kirken. Bedehus og kirker ble raskt lukket for ham, og Hopes popularitet i det brede lag av kristenheten falt dramatisk. Også fra de mer kirkelig orienterte organisasjonene møtte han motstand. Det opplevde han ikke minst året etter på det «frie» kirkemøte i hovedstaden hvor dette var satt opp som tema.⁷⁴

Men momentumet var nå Hopes. Flere steder begynte man mot lovens bokstav snart å praktisere fri nattverd. Statsmakten måtte finne en løsning. 1911 la en kirkekommisjon fram et forslag hvor de langt på vei argumenterte i samsvar med Hope og broderringen, både når det gjelder forståelsen av menigheten som «venneflokk», og at den frie nattverdpraksis vil være til berikelse for statskirken. I 1913 opphevet Stortinget alle forbud mot fri nattverd. Med det var den store nattverdstriden slutt.⁷⁵

Det synes å være liten tvil om at Hope hadde god teft til å se tidens behov. Selv mente han prestene var dårlige på dette. «Det har aldri vore den sterke sida hjå prestane å forstå si tid, og det er det vel heller ikke nå.»⁷⁶ Hope så derimot utfordringene med kirkens nattverdspraksis, og hadde mot til å peke på en vei ut av uføret. Og selv de som den gang var uenig med ham, ville nok noen tiår senere i det minste anerkjenne hans positive intensjon og at kirkens forvaltning av nattverden trengte et korrektiv.⁷⁷ Frigivelsen av nattverden viste seg da også med tiden å føre til en fornyelse av nattverdets plass i de troendes og kirkens liv.

2.5 Hope som misjons- organisasjons- og kristenleder

Nattverd-striden endret Hopes posisjon i folket. Fra å være en velkjent «stortaler» til oppbyggelse ble han en som man måtte forholde seg til også som premissleverandør i det offentlige ordskiftet om kristelige spørsmål. Hope ble i økende grad en *misjons- og kristenleder*. Selv om han bare i noen år hadde formelle posisjoner, var han i sin rolle som forkynner og ideolog den sentrale skikkelse i Kinamisjonsforbundet i en mannsalder.

---

⁷³ Handeland 1955:114, Molland 1979b:130

⁷⁴ Wisløff 1971:184, Handeland 1955:121 – 132.

⁷⁵ Molland 1979b:131-133

⁷⁶ Handeland 1955:128

⁷⁷ Wisløff 1971:185

I 1915 fikk han seg en gård på Østlandet. Etter hvert flyttet han også inn til Kristiania. Han reiste nå mindre enn før, begynte å undervise fast på Fjellhaug og tok til å skrive bøker. Bøkene nådde langt. Andaktsboken *Eit ord i dag* fra 1930 er trykt opp en rekke ganger, senest i 1989. To ganger har hans samlede skrifter blitt utgitt.

I 1924 dør Ragnhild, og i 1927 gifter Hope seg med Julie Hope.

17. mars 1931 dør brått Brandtzæg. Det skaper en usikker situasjon om hvem som skal overta som generalsekretær. Det fortelles at Hope sa til styret at de burde tilsette ham. «Eg har penger nok og æra nok, eg skal stå i døropninga og sjå etter ettermannen til Brandtzæg.»⁷⁸ Det har ikke vært mulig å få bekreftet fra førstehåndskilder om Hope virkelig sa dette. Men uansett samsvarer det godt med bildet av en mann som nyter stor respekt, så mye at han kan by seg selv på en måte som ville vært uhørt om andre enn han gjorde det.

Han var i alle fall neppe ute etter makt og posisjon. Fire år tidligere hadde han på generalforsamlingen pekt på Enok Osnes som naturlig arvtaker etter Brandtzæg.⁷⁹ Men når generalsekretæren brått døde, og Osnes ikke var klar, ble Hope spurt av styret om å overta. Begrunnelsen var at «ingen hadde stått Brandtzæg så nær og kjempet Forbundet fram i motgang og vanskeligheter, som er så kjent og elsket og som har øvet sådan innflytelse på misjonsfolket over hele vårt land».⁸⁰ Hope svarte ja, men bare under forutsetning av at han fikk mer myndighet og ansvar enn det styret i utgangspunktet spurte han om. I fem år var Hope generalsekretær, tre av disse også formann i hovedstyret. I denne perioden pekte han ut sin ettermann Tormod Vågen.

Høsten 1940 bidrog Hope til dannelsen av kristent samråd og ble med i Den midlertidige kirkeledelse. Sammen med Hallesby stod han bak brevene til Quisling om jødespørsmålet oktober 1942 og om arbeidsmobiliseringen mai 1943. Det kostet ham 15 måneder på Grini.

Brakkesjefen J. Sejersted Bødtker skrev senere:

Blant alle de tusener av fanger som kom og gikk fra alle kanter av vårt land, representanter for de beste og vakreste sider i vårt folk, står Ludvig Hope for meg som det mest strålende menneske og den største personlighet. Han gav av sin rike, menneskelige natur, av sin sterke og dype religiøsitet.⁸¹

---

⁷⁸ Tungland 1991:138

⁷⁹ Tungland 1994:110

⁸⁰ Tungland 1994:117

⁸¹ Bødtker 1946:129

Hope laget også vakre spaserstokker til sine medfanger. Best kjent var «bispestaven» han gav Kristian Schjelderup, som senere skulle stå for den liberalteologiske motposisjon overfor Hallesby i «helvetesdebatten».

Kampen mot nazistene førte ham i nært samarbeidsforhold til meningsmotstandere både i organisasjonene og i Den Norske Kirke. Hope fikk gjennom disse årene tilbake den posisjonen han hadde hatt i brede lag av kristenheten før nattverdstriden. På 70-årsdagen mottok Hope et festtelegram fra biskop Eivind Berggrav på vegne av de norske biskopene: «Ludvig Hope, trofaste Kristuskar, uredde mannfolk, hjertevarm bror, vi takker deg for klare tanker, kvasse ord, inderlig forkynnelse, norsk sinn og kristenmanns ferd.»

Etter et hjerteattakk i 1945 fikk ble Hopes reisevirksomhet begrenset. Oktober 1954 døde han etter kort tids sykeleie.

I sin kirkehistorie skriver Carl Fr. Wisløff at Hope «var på mange måter en original teologisk tenker; han har gitt store kretser av Norges misjonsfolk den misjonsvisjon og det kirkesyn som har inspirert dem til storverk».⁸² Hallesby har uttalt: «I mer enn 50 år stod han som den selvskrevne leder for lekmannsarbeidet. Han hadde reist programsakene, han hadde staket opp vegene, han har sagt det myndige ord i de kritiske øyeblikk og samlet de mange meninger til enig handling.»⁸³ Og i 1955 uttalte han at «Siden Hans Nielsen Hauge har vi sikkert ikke hatt en slik lekmannshøvding i Norge».⁸⁴

Av sin nære familie fikk han de beste skussmål som det vel er mulig å få for en kristen leder. Datteren skriver at «det største ved far var hans livsnære Guds frykt»,⁸⁵ og avslutter med å si: «Jeg vil slutte med de ord som mor uttalte like før hun døde. Jeg vil gjerne at alle skal vite at jeg kan gi far det vitnesbyrd: «FAR HAR VÆRT DEN SAMME I HEIMEN SOM PÅ TALERSTOLEN.»⁸⁶

---

⁸² Wisløff 1971:210

⁸³ Salmelid 1998:107

⁸⁴ Kjøbekk 1991:97

⁸⁵ Eikli 1965:66

⁸⁶ Eikli 1965:74

2.6 Oppsummering

Vi har med dette satt vår problemstilling inn i en historisk kontekst, både med tanke på Hopes personlige erfaringer, den kirkedebatt han kom inn i og posisjonen han fikk som lekmannsfører.

Hope synes som barn å ha vært aktiv, selvstendig, modig, men samtidig inderlig og sårbar. Han utvikler selv tidlig et personlig gudsforhold, og ikke noe tyder på at dette er direkte influert av kirken. Men kirkens og skolens barnelærdom var en helt avgjørende bidragsyter for hans gjennomgripende omvendelseserfaring. Den satte ham i et nytt erfart forhold både til Gud og andre kristne.

Disse erfaringene, personlighetstrekk og smertefulle hendelser i livet bidro til at han raskt ble etablert som en av landets fremste forkynnere. Det var ikke boklig kunnskap som bar han fram, men gode kommunikasjonsevner, en opplevelse hos tilhørerne av ekthet og et skarpt blikk for menneskers behov. Dette siste var avgjørende når Hope tok en aktiv offentlig rolle i nattverd-spørsmålet. Her «leste» han tiden godt og «vant» til slutt igjennom. På tross av at han på grunn av dette fikk mange motstandere, var ikke minst Hopes rolle i kirkekampen under krigen viktig for hans ettermæle i kristen-Norge. Selv om han av meningsmotstanderne sikkert kunne oppleves både irriterende og vanskelig, synes han å ha hatt en troverdighet og mildhet i fremtoningen som gjorde at han likevel ble godt likt. Alt tyder på at Hope var en mann det var godt å være sammen med, en fest å reise med,⁸⁷ en trygg bauta i krisetider. Jeg finner ikke noe sted noen som har noe å utsette på ham, ut over at de faktisk er uenige med ham i sak. Tvert imot får han tydelig rosende ord for sin karakter, både av familie, venner og meningsmotstandere. Alt tyder på her var «hel ved».

Det er ikke vanskelig å forstå at Hope med sin integrerte, varme og ekte personlighet,⁸⁸ unike talegaver og teft for samtidas behov, kombinert med sterk vilje, dristighet og selvstendighet, fikk en unik posisjon i norsk kristenliv generelt, og i NLM spesielt.

---

⁸⁷ Eikli 1965:69

⁸⁸ Bjerkreim 1970:79

3.0 Omvendelsen

Vi går nå over i neste hoveddel. Her vil vi forsøke å få øye på hvordan Hope tenker om veien til omvendelse og tro, for deretter å gjøre en vurdering av hvordan han kommer fram til sin forståelse. Dette gjør vi fordi vår tese er at Hopes omvendelsesforståelse får konsekvenser for kirkesynet. Dernest er vår tese at Hope har en tendens til å misforstå motpartens posisjon og at det kommer til syne i hvordan han argumenterer overfor Valen-Sendstad om viljens plass i omvendelsen. I fall dette er riktig, kan det ha overføringsverdi i forståelsen av utvikling av Hopes kirkesyn.

I dette kapittelet tar vi først for oss Hopes forståelse av omvendelse og tro. Deretter vil vi eksponere Hopes posisjon med Valen-Sendstads bok *Drømmen om den frie vilje* fra 1939, og se på hvordan Hope reagerte på denne.

3.1 Omvendelseserfaringen og troen

Hope sier at funksjonen for loven er å vise oss Guds vesen og vilje.⁸⁹ Den viser oss hvem vi er og hva vi skal være.⁹⁰ Når mennesket ikke makter å holde det loven påbyr er det dermed ikke lovens feil. For loven er hellig, rettferdig og god. Derimot er det mennesket som er problemet. For slik som kroken på ei heisekran ikke kan få tak på vannet for å heise vannet opp, får heller ikke loven «tak» på mennesket.⁹¹

Men når mennesket får høre loven, kjenner det trang til å forandre det livet det lever. Og det er to grunndrag som foranledninger dette. På den ene siden «uro og sorg over synda», på den andre «ein vaknande trong etter eit nytt livs-innhald, etter samfunn med Gud».⁹² I denne situasjonen kjennes livet tomt og uten innhold. En begynner å søke livslykke, indre harmoni, fred og framtid.

Men for å lykkes blir spørsmålet “kva skal eg ta meg til so eg vinn fram til lys og fred?” Svaret kommer som en følge av at loven er god: “Skal det lukkast for meg, so må eg verta ansleis enn eg no er.” Endringen må altså skje hos en selv. Og med denne vissheten forsøker en med bibel og bønn å legge av seg synden. I denne tilstand forstår en ikke at det ikke er mulig å bli annerledes, uten ved Guds hjelp. Nå har derimot en innvending strid

---

⁸⁹ Hope 1940/1947:26

⁹⁰ Hope 1930/1947:85

⁹¹ Hope 1940/1947:26

⁹² Hope 1928/1947:78

begynt “for å vinna over det vonde og bli god”.⁹³

Men det som da skjer er uventet: «Å ta til med dette arbeidet på seg sjølv er som å kara oska av eld i frisk vind eller som å velta ei maurtua over ende ein varm sumardag. Maurtua vert berre meir levande, og elden som låg dult under oska, slår ut i brennande loge.»⁹⁴ For bønne om og arbeidet for å bli annerledes får den motsatte effekt enn det en trodde.

Ein vert verre istadenfor betre. Soleis ser det iallfall ut for ein sjølv, og i grunnen er det ogso so. For til meir ein får syn på korleis ein skal vera, til meir ser ein at ein ikkje er det, og til meir ein arbeider på å vinna over det vonde i seg, til meir får ein opleva at ein ikkje maktar det.⁹⁵

Nå erfares det som Paulus skriver i Romerbrevet 3:20, at «ved loven lærer vi synden å kjenne», og dermed lærer en også seg selv å kjenne. For loven må til for at en skal se synden i sitt liv. «Men då bodet kom vart synda levande, og eg døde. Soleis går det alle som med alvor tek fatt på seg sjølv og vil betra sitt liv og koma i samklang med Gud og hans vilje.»⁹⁶

Nå opplever en å sitte fast i «det tronge skaret». Uttrykket henter trolig Hope fra den norske fjellheimen, om sauer som på sommerbeite kunne sette seg fast i fjellet. Han bruker det i kontekst av Paulus' ord om «det som var umulig for loven». På død og liv vil en nå så gjerne ha bort det onde i seg selv, men det er umulig. En kommer ingen veg. En sitter fast. «Ingenting er no meir rett med deg. Kva du so tek deg føre, du kan ikkje få det til som det skal vera...*Alt er gale*...Soleis ser og kjenner du det sjølv, og det som verre er: soleis *er* du også i botn og grunn.»⁹⁷

Det å sitte fast i «det tronge skaret» får ulike konsekvenser for mennesker. Noen gir opp kristendom fordi den er «Over Ævne», slik Bjørnson uttrykte det i sitt kanskje mest sentrale drama. Andre slår av på Guds krav og tenker Gud ikke kan kreve *så* mye av menneskene. Men den som ikke går på en av disse to avveiene vil «vinne fram» og nå fram til en dypere erkjennelse. Jo mer de ser av sin synd, jo sterkere blir trangen til frelse.⁹⁸ Og jo mer de sitter fast, jo større blir ropet etter Gud om at *han* må frelse.

---

⁹³ Hope 1940/1947:30

⁹⁴ Hope 1940/1947:30

⁹⁵ Hope 1940/1947:31

⁹⁶ Hope 1940/1947:32

⁹⁷ Hope 1918/1946:17

⁹⁸ Hope 1940/1947:37

Me er døde i brotsverk og synd, det vonde har trengt ned til den inste livsgrunn i oss. Me kan ikkje anten tenkja, tala eller gjera noko utan at det vonde legg si sulkande hand over det.. Misunning, hat og sjølvkjærleik er det som rår fra livsens inste grunn hjå det einskilde menneske og opp til toppen i livet til nasjonane.⁹⁹

Hope beskriver altså en dyp eksistensiell erkjennelse om at det onde har trengt inn til den *innerste livsgrunn* i oss, og at vi ikke kan verken tenke, tale eller gjøre *noe som helst* uten at det onde trenger igjennom. Da er det ikke mye håp igjen. «Då Gud ved lova skulde gjera oss til nye menneske, då stod han fast. Det var rådlaust, fordi det var ikkje materiale i oss. Me var som morken ved og som knust glas, og so laut han leggja oss til side. Han kunde ikkje rekna med oss meir.»¹⁰⁰ Denne erkjennelsen er ikke noe en selv velger eller tenker ut. Den kommer fordi ”Guds ånd viser oss synda i oss og gjer synda syndig for oss.”¹⁰¹

I en slik situasjon kan Hope gi trøst. Den kamp en nå kjenner på i hjertet kommer av at Ånden arbeider. Den er uttrykk for at Gud kaller og vil frelse.

Hvor mange misforstår ikke den Helligaand her! De kjender Uroen, Syndens Skyld og Livets Tomhed; men saa kommer den Tanke, at det er Guds retfærdige Dom, som nærmer sig, og saa ser de i hans Kjærlighed Vrede, saa flyr de for Kjærligheden – længer bort fra Gud og ind i Synden.¹⁰²

Hvordan kommer så den som er i en slik tilstand til tro på evangeliet?

Om evangeliets innhold skriver Hope: ”Jesus stig inn i vår ætt som menneske, tok på seg alt det me hadde synda og gjorde seg sjølv ansvarleg for Gud for oss. Han vart skuldig, dømt og straffa, ja måtte døy for oss.”¹⁰³ Hope kan altså vel *forkynne* evangeliet. Men han beskriver i liten grad hva som skjer når et menneske som er «vakt» ved loven hører evangeliet. I stedet lokker Hope denne til å ta imot budskapet i evangeliet. Men han kan likevel skrive *noe* om hva som skjer i en slik situasjon.

---

⁹⁹ Hope 1930/1947:214

¹⁰⁰ Hope 1930/1947:85

¹⁰¹ Hope 1918/1946:24

¹⁰² Hope 1918:37

¹⁰³ Hope 1937/1947:188

Trangen etter *frelse* vokser nærmest parallelt med *maktesløsheten*.¹⁰⁴ Ropet etter Gud blir sterkere og sterkere. Men så hender det plutselig

noko underleg.... *Korleis* det gjekk for seg, veit du ikkje, du veit berre at det hende. Det indre auga ditt vart vendt *bort* frå alt misgjort og ugjort, bort frå alt det du trudde du måtte vera og gjera. Du gløynde også di vekkjing, di omvending, din anger og di tru. Alt dette gløynde du då du fekk auga på Jesus og det Gud har gjort for deg ved han.¹⁰⁵

Hope beskriver en overveldende reaksjon som budskapet om Jesu Kristi død og oppstandelse i menneskehetens sted kan få på den som har kjempet seg trett under loven. Mennesket selv har ingen innvirkning i å få tak på dette som evangeliet forkynner. Det får liksom bare helt plutselig «se» inn i det, at Gud har gjort frelsen ferdig «for meg». Selv forstår en ikke hvordan dette skjedde. «Ei usynleg makt vende vårt indre auga bort frå oss sjølv og til han som gjer syndarar sæle. (...) Då du minst forstod deg på trua eller tenkte på tru, nettopp då trudde du.»¹⁰⁶ Dette hadde en ikke selv kontrollen over. En fikk bare troen.

Begrepet «tro» kan Hope bruke på flere måter. Han kan bruke det i vid mening av ordet, at tro er en grunnkraft i livet som hjelper mennesket i livets tunge tak og gir de største sjelskrefter. «Så lenge eit menneske trur, gir det ikkje opp; men sluttar det å tru, so søkk det snart».¹⁰⁷ Det er dermed avgjørende viktig å ha tro på, og i, det en gjør. Her kan han bruke Roald Amundsen som eksempel. Han hadde tro nok på at det lyktes ham å nå Nordpolen til at han vågde å ta ut på reisen.¹⁰⁸ Hope kan altså bruke trosbegrepet ut fra en rent allmennmenneskelig observasjon: Uten tro på at en klarer det en setter seg som mål eller vil, så vil en heller ikke oppnå noe.

Men når troen er så viktig for dette livet, må den ha mye mer verdi for forholdet til Gud. »Her er det trua framfor alt høyrer heime, og her er det at tru eller vantru i høgste meining blir eit livsspursmål for oss.»¹⁰⁹

Likevel er ikke all tro på Gud av riktig «art». Hope snakker om en «rett» og «falsk» tro på Gud. Den falske er en forstandstro som bare holder Bibelen for å være sann. Denne tro

---

¹⁰⁴ Hope 1940/1947:37

¹⁰⁵ Hope 1940/1947:38

¹⁰⁶ Hope 1918/1946:84

¹⁰⁷ Hope 1928/1947:65

¹⁰⁸ Hope 1928/1947:79-80

¹⁰⁹ Hope 1928/1947:66-67

kan godt være god i og for seg. Men den har bare kommet til hodet, og ikke til hjertet som den *levende* tro har gjort.¹¹⁰ For troen sitter i hjertet, og med det mener Hope «..den inste hug og lengt og trong i mennesket.»¹¹¹ Hjertet er «midtpunktet i vårt indre menneske. Det sentrum i vår person som sender kraft til og rår over alle våre evner i sjel og ånd, over vit og vilje og kjensla, alt som i oss er.»¹¹²

Og den som er frelst tror nettopp med hjertet, etter at det har måttet kjempe seg fram til troen. «Gjennom naud og strid, der han ingen utveg såg hjå seg sjølv, opna han tilslutt hjarta for Frelsaren og vann fram til ei levande tru, ei tru som har omskapt det indre menneske og sett merke ogso i det ytre.»¹¹³ Disse har fått det Hope kaller for «gneisten» som er avgjørende for at troen skal bli frelsende.¹¹⁴

Nå er troen ikke livet selv, men bare redskapet for å få det.¹¹⁵ Den er «handa som tek imot, ikkje gáva».¹¹⁶ Troen *i seg selv* rettferdiggjør ikke, men troen gjør oss rettferdige ved at den «fører over på oss det som ligg ferdig i Kristus».¹¹⁷ Den er skeia, ikke maten. «I seg sjølv har trua ikkje anten nåde, syndsforlating eller rettferdiggjering, men ved Guds ånd eig ho evne til å ta imot det som ligg ferdig for oss i Kristus.»¹¹⁸

Men så kan Hope si at denne tro «som fører oss til samfunn med Gud, den kjem med *krav* til oss. Dersom me då ikkje fyller desse krava, so få me aldri 'gneisten' i trua, og kjem aldri innom porten til denne livsens løyndom.»¹¹⁹ Og *kravet* som troen kommer med er dette som det så ofte blir sagt i Det nye testamente: «kom», «vend om». Det er «å lata seg føra bort frå verda, bort frå synda, bort frå sin eigen vilje og aldri meir rå seg sjølv».¹²⁰

Mennesket *har* altså ansvaret for én side av troen. «Å gå til Kristus og gi seg til han, å opna hjarta for han og sanna si synd, det er å tru, det er tru fra vår sida, det er den sida av trua som me har ansvar for.»¹²¹

Når en så i sin hjelpeløshet til slutt «gir seg over til Gud», *da* komme troen. Da gir Gud «*livsgneisten i trua*».¹²² Og denne «livsgneisten» er en gave virket av Ånden. På dette

---

¹¹⁰ Hope 1928/1947:68-71

¹¹¹ Hope 1924/1945:278

¹¹² Hope 1928/1947:69

¹¹³ Hope 1928/1947::75

¹¹⁴ Hope 1924/1945:82

¹¹⁵ Hope 1928/1947::76

¹¹⁶ Hope 1937/1947:191

¹¹⁷ Hope 1937/1947:191

¹¹⁸ Hope 1937/1947:191

¹¹⁹ Hope 1924/1945:82

¹²⁰ Hope 1924/1945:83

¹²¹ Hope 1924/1945:84

¹²² Hope 1924/1945:84

punkt er troen på Kristus ulik all annen tro. For det er en «guddomskunst» å tro.¹²³ Det er noe enhver sann kristen har opplevd: En kjempet med å få til å tro. Men når en ikke så noen utvei, da fikk en troen, uten at en selv skjønnte hva som skjedde. Og egentlig var det Ånden som nå tolket Jesus for hjertet slik at en fikk «se» at hans fullbrakte verk var nok. «Dette er Åndens gjerning. Han har fått leida syndaren til Kristus, og syndaren er frelst.»¹²⁴

Samtidig kan Hope si at «Guds ånd kan ikkje føra eit menneske til Kristus utan tru. Er trua borte, so sig mennesket ned i vonløysa når synda vert levande, om Guds ånd arbeider aldri so mykje».¹²⁵ Og på en slik bakgrunn kan han konkludere med at det er tre mektig krefter som arbeider sammen for at vi skal vinne fram til Kristus: «Det er Guds ord, Guds ånd og vår tru. Alle tri må arbeida saman, skal det lukkast. Ingen kjem til Kristus utan Guds ord og ånd, men ingen kjem heller utan tru. Difor er det ordet og ånden ropar og lokkar på oss at me skal koma tillitsfullt til Frelsaren.»¹²⁶

3.2 Vurderinger

Vi har nå sett på hva Hope skriver om erfaringer et menneske gjør i omvendelsen og hvilken rolle troen spiller i den. Vi vil i det følgende stanse for noen observasjoner og gjøre vurderinger med vekt på hva de omvendtes felles erfaring består i, sammenligne dette med hans egne erfaringer, og deretter vurdere om Hopes tenkning er konsistent.

- 1) Hope presenterer et slags mønster for veien til tro med vekt på syndserkjennelse, bot og brudd med verden. Slik er han i samsvar med pietismen og haugianismen. Samtidig er ikke hans omvendelsesskjema rigorøst. Dette kan forklares med hans forankring i nyevangelismen.¹²⁷
- 2) Det er påfallende at Hopes beskrivelse av erkjennelsene av egen synd og Guds nåde så tydelig sammenfaller med hans egne erfaringer. Som tenåring hørte han en forkynnelse som vakte uro over det livet han levde. Dette førte ham inn i sterk tvil om sitt eget gudsforhold. Det våknet en trang til å søke Gud, til å få «fred med Gud». Men da han ikke maktet å tro lyktes han ikke med dette. Som 16 åring fikk han så i potetåkeren

---

¹²³ Hope 1924/1945:84

¹²⁴ Hope 1918/1946:18

¹²⁵ Hope 1928/1947:80

¹²⁶ Hope 1940/1947:46

¹²⁷ Oftestad 1988:98

plutselig «se» inn i sannheter som frigjorde ham ved å reflektere over en evangelisk kjernesannhet om at Jesus ved sin «lidelse og død *har* frelst meg». Denne eksistensielle og frigjørende erkjennelse kom uten hans innvirkning. Det bare skjedde.¹²⁸ Slik er det mulig å forstå Hopes forståelse av omvendelsen som preget av egne erfaringer.¹²⁹

- 3) Omvendelseserfaringen er for Hope definerende for det nye livet. Det blir også tydelig når han beskriver hva tro er. For det første snakker han om den falske «forstandstro». Dernest den «rette» tro som er et resultat av en prosess der en har erfart seg sittende fast under lovens krav, men så plutselig oppleve å få troen, eller rettere «gneisten» i troen. Denne levende tro er konstituerende for hvem som er en del av Guds folk.
Omvendelseserfaringen med å få «gneisten» blir dermed en identifikasjonsmarkør for de sant troende.
- 4) Dette vil en også søke å gjenkjenne hos andre, noe som samsvarer med hans egen erfaring som ung. Før han fikk «se» evangeliet opplevde han seg utenfor de troendes fellesskap. De hadde «noe» han ikke hadde. Men når han selv plutselig fikk «se» det samme, at en ny skjellsettende erkjennelse kom over ham, ble han selv en del av det samme fellesskapet. *Det erfaringsmessige er dermed avgjørende for det å kjenne seg «innenfor» fellesskapet.* Samtidig knytter ikke Hope omvendelseserfaringen direkte til et fellesskap. Det skjer individuelt hos den enkelte selv, ikke nødvendigvis i en kontekst sammen med andre, noe som også samsvarer med Hopes erfaring. Den personlige erfaring får likevel som konsekvens at en søker likesinnede med tilsvarende erfaring.
- 5) Det Hope sier om troen kan synes motsetningsfylt med det han skriver om erfaringene med synd og nåde. Om det siste skriver Hope at den som kjemper med synden under loven erfarer å sitte fast uten mulighet til å komme noen vei. Det som frigjør er en plutselig åpenbaring av Ånden uten egen innvirkning. Men når Hope skriver om troen tar han utgangspunkt i et allmennmenneskelige erfaringsbegrep. For at den sanne tro skal føre til frelse må en få «gneisten» i troen. Og til det er det knyttet et krav, «å komme».

---

¹²⁸ At han selv ikke lyktes med å nå fram til dette av seg selv kan også forstås som uttrykk for det han på skolen hadde lært i Luthers forklaring til tredje trosartikkel: «Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus.»

¹²⁹ Noe som heller ikke er så rart. Sandvik skriver om Gisle Johnson: «Som for en del andre store menn i kirkehistorien var Johnsons egen *omvendelsehistorie* den grunn han bygde på når han utviklet sin lære om troens vesen.» Sandvik 1998:139

Men dette synes å være i i konflikt med at troen bare «kom» når han innså at det ikke var opp til ham å «få til» å tro. Når Hope derfor formulerer seg så at «Guds ånd ikkje kan føra eit menneske til Kristus utan tru», så synes det ikke å være samsvar med det han ellers skriver. For mener han ikke egentlig at Ånden fører et menneske til Kristus *ved at den gir det troen?* Hope derimot begrunner denne tanken med at «er trua borte, so sig mennesket ned i vonløysa når synda vert levande, om Guds ånd arbeider aldri so mykje.» For meg synes det å se ut som om Hope her blander et allmenmenneskelig trosbegrepet med det spesifikt kristne, og at han ikke er konsistent i egen tankeføring.

3.3 Viljens plass i omvendelsen

Vi har nå sett at omvendelseserfaringen er en identifikasjonsmarkør for «livet» og dermed for det troende fellesskapet. Samtidig har vi registrert at Hope synes noe inkonsistent i sin tenkning. I det følgende vil vi se på hans forståelse av viljens plass i omvendelsen. Målet her er å undersøke nærmere hvordan Hope kommer fram til en dogmatisk konklusjon, og ytterligere undersøke om han er koherent. Måten vi gjør dette på er å kontrastere Hopes posisjon med Valen-Sendstads på spørsmål om viljens plass i omvendelsen. Vi begynner derfor med noen ord om Valen-Sendstad.

3.3.1 Om Olav Valen Sendstad

Olav Valen-Sendstad var én generasjon yngre enn Hope, født 1904. Hans bakgrunn var ganske annerledes enn Hopes, han kom fra hovedstaden og var fra en utpreget ”kirkelig” slekt.¹³⁰ Valen-Sendstad ble prest i Den norske kirke og var en av dens fremste forkynnere. Særlig etterspurt var han blant bedehusfolket. Han satt inne med omfattende teologiske kunnskaper og var en av ytterst få prester med filosofisk skolering. Samtidig var Valen-Sendstad godt tuftet i luthersk-roseniansk tradisjon og hans forkynnelse og skrifter vitner om betydelige sjelesørgeriske evner. Han skrev en mengde oppbyggelsesbøker, populærvitenskapelige verker, artikler og foredrag om en rekke teologiske og kirkelige spørsmål.¹³¹

Som ung teologistudent ved universitet i Oslo var han «en svoren ’idealist’, men med bevisst front mot alt som het gammeldags kristendom.»¹³² I det andre studieåret holdt

---

¹³⁰ Valen-Sendstad 1961:179

¹³¹ Bloch-Hoell 1964:13

¹³² Høiesen 1997:22

professor Lyder Brun en andakt om «omvendelsen» og om betydningen av det greske ordet, «sinnsforandring». Det førte ham inn i dyp krise og en personlig åndelig kamp for å få dette nye sinn som han nå innså han ikke hadde.¹³³ En dag han kom på sitt rom etter «et meget verdslig studenterselskap»¹³⁴ begynte han å lese i Romerbrevet kapittel 7. Han kom til vers 14: «Jeg gjør ikke det gode som jeg vil, men det onde som jeg ikke vil, det gjør jeg.» Beskrivelsen passet akkurat på ham, han kastet seg ned i gråt og ba. Da gråten stilnet kjente han en tilskyndelse til å lese videre, og da han kom til kapittel 8 vers 1 «falt skjell fra mine øyne, og jeg 'så' noe jeg aldri hadde sett før: Jeg 'så' meg selv likesom inni Jesus, omsluttet av Ham, innesluttet i Ham, Det var noe likeså uvant som nytt for meg: Tenk, er det så enkelt! sa jeg til meg selv.»¹³⁵ Senere forteller han at «det er få ting i mitt liv som har gjort et så inngripende inntrykk på meg som min egen omvendelse».¹³⁶

Valen-Sendstad hadde altså en helt annen bakgrunn, utdanning og virke enn Hope. Samtidig er det påfallende at de begge etter en periode med kamp «plutselig» opplever en skjellsettende og livsavgjørende innsikt i evangeliske kjernesannheter. Valen-Sendstad sto da også på mange måter nær lekfolket, samtidig som han hadde hele sin tjeneste i kirken.

Hopes vurdering av Valen-Sendstad var ganske variabel. I en anmeldelse av Valen-Sendstads første bok i 1936 *Forsonet med Gud*, skrev Hope svært anerkjennende ord.

Denne boka av den kjende Jelsapresten Valen-Sendstad har eg lese med stor spaning, ikkje berre fordi ho ber bod um ein mann med mykje kunnskap, store evner og ein klår tanke, men fordi me her ogso møter ein mann med eit klårt og avgjort kristent standpunkt. (...) Her er millom oss mykje religiøs uro, mykje vakt liv, som ikkje er nådd fram til fred og fridom i Kristus og her er ogso mykje lettkjøpt og uklår forkynning, men då kjem det ogso vel med at her står menn fram som i tale og skrift hjelpar dei som vassar i sand og går i myrkre. Det er det som gjev von um at det vakte liv i vårt folk kan slå rot og veksa fram til voksterrik kristendom. (...) Eg ser det som særns nåde frå Gud at me nettopp no får menn som let tonarna i luren få klår lyd både når det er spursmål um ein heilag Gud, um fortapt og frelst, um synd og nåde.¹³⁷

---

¹³³ Valen-Sendstad 1961:180

¹³⁴ Høiesen 1997:23

¹³⁵ Valen-Sendstad 1961:181

¹³⁶ Valen-Sendstad 1939:60

¹³⁷ Høiesen 1997:130

To år senere kom boken *Rettferdiggjort av tro* ut. Den reagerte Hope på, og i foredraget *Svingningar i den kristne forkynning* i 1939 uttrykker han uro for at det har kommet en ny type prester som vil tilbake til det «gamle, lutherske, kristendomssyn» hvor vekten legges på at mennesket ikke har evnen til å omvende seg og tro.¹³⁸ Som illustrasjon siterer han vesentlige deler av Valen-Sendstads bok, for øvrig uten å nevne navnet hans.¹³⁹

Høsten samme år kommer Valen-Sendstads tredje bok, *Drømmen om den frie vilje*. Den gjorde sterkt negativt inntrykk på Hope. I arkivet kan vi lese at han etter å lest boka ”sit at med ei sår og vemodsfull kjensla.”¹⁴⁰ Det er ikke fordi det ikke er mye godt i boka, men på grunn av tre forhold: «Det eine er det som ligg i sjølve tittelen på boka, og so dernest læren om Guds uimotståelige nåde når det er sp. om omvendning og tru, og so den miskundslause dom over dei som ikkje ser, trur og lærer akkurat som han i desse sp.»¹⁴¹ Særlig dette siste har gått sterkt inn på ham.

Eg trur snautt eg nåkon gong har lese ei bok skreven av ein lærd og opplyst kristen som meir kalt og sjølvikkert dømer dei som har ei onnor meining enn han.¹⁴² (...) Alt og alle som ikkje på ein prikk er samde med Valen-Sendstad, dei vert med ein overlegen styrkje jaga bort frå den gata der kristne menneskje går, og vert dei ikkje sende til helvede, so er dei i alle fall «røvertheologar» og føre menneskje inn i «sjelefordervande villfarelse» og løgnar.¹⁴³

Hope kjenner seg rammet av dommen Valen-Sendstad utroper: «Eg er millom dei som må til helvete både med vilje og tru.»¹⁴⁴ Denne dom tar han ikke inn over seg: «No – denne dommen gjere sovisst ikkje nåko sers inntrykk på meg.»¹⁴⁵ Men Hope synes Valen-Sendstad taler med en hardhet og selvsikkerhet som har gjort ham vondt: «Men det vedstår eg at det gjere meg oppriktig vondt å lesa slikt, skreve av en opplyst og kristent menneskje.»¹⁴⁶ «At ein slik mann som V.S. skal stiga fram som ein ufeilbar pave og kristelig diktator der er meir enn trist.»¹⁴⁷

---

¹³⁸ Hope 1939/1948:305-332

¹³⁹ Hope 1939/1948:327-330. Haanes 2001:45

¹⁴⁰ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 2, s. 1

¹⁴¹ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 2, s. 1

¹⁴² NLM-arkivet, PA-Hope E006 s.1

¹⁴³ NLM-arkivet, PA-Hope E006 s.1

¹⁴⁴ NLM-arkivet, PA-Hope E006 s.2

¹⁴⁵ NLM-arkivet, PA-Hope E006 s.3

¹⁴⁶ NLM-arkivet, PA-Hope E006 s.3

¹⁴⁷ NLM-arkivet, PA-Hope E006

Så kommer krigen, og Valen-Sendstad og Hope føres sammen i kampen mot naziststyret. Det er mulig det har gjort noe med Hopes holdning til Valen-Sendstad. For i et notat som trolig er skrevet i 1948 gir han Valen-Sendstad svært god attest:

Presten V.S. må vera ein av våre største og mest gåverike menn, ikkje berre som menneskje, men også som theolog. Han er ikkje berre den mann som har laga «Kirkens grunn», men han har også frimodig, uforfærda og myndigt stege fram å sagt oss att våre prestar og menighedsfakultetet er på avveg både i læren om G.o. om J.Kr, om rettferdiggjering av tru og om sakramentene...Og dette har han no gjort so grundig i våre kristelig blade, at det er vanskelig å tru, her er nåkon som kan gjere det betre.¹⁴⁸

Vi vil i det følgende undersøke hva det var i Valen-Sendstads bok Hope reagerte så kraftig på, og se om dette kan bidra til avklaring i Hopes forståelse av omvendelsen og hvordan han forstår meningsmotsetninger. Vi begynner med å gi et kort riss av hvordan Valen-Sendstad tenker om omvendelsen, ut fra boken *Drømmen om den frie vilje* og en artikkel i *Fast Grunn* 15 år senere med samme navn.

3.3.2 Valen-Sendstad om omvendelse og tro

For Valen-Sendstad er lov og evangelium-dialektikken nøkkelen for å forstå omvendelsen.¹⁴⁹ I møte med loven sier Valen-Sendstad at det har «tre slags» ord til mennesket.¹⁵⁰ De to første samsvarer med Hopes beskrivelse. Først sier loven at mennesket må «bli annerledes». Dermed tas det en beslutning om å innrette seg etter det. Det fører mennesket i møte med lovens «andre ord», som spør *hvordan* en utfører gjerningene. Nå avsløres at de gode gjerninger i virkeligheten er urene og onde. I denne tilstand kommer loven med sitt «siste ord». Dette høres bare i «omvendelsens port». Nå hører en at en ikke kommer noen vei i arbeidet med seg selv fordi en er moralsk fordervet, står Gud imot og har ingen vilje eller evne til verken å erkjenne Gud eller ta imot ham.¹⁵¹ Dette er en *uimotståelig overbevisning* i den forstand at den ikke kommer av at en selv tenker seg fram til den eller har valgt den. Den *kan* motstås, men da ikke uten at en i dypeste forstand krenker sannheten og sin egen

---

¹⁴⁸ Se NLM-arkivet, PA-Hope E005, skrevet trolig i 1948 da Hope i notatet refererer til debatten dette året om hvordan *Kirkens Grunn* ble til.

¹⁴⁹ Valen-Sendstad 1939:75-106. 1953:166

¹⁵⁰ Jamfør også Johnsons tre stadier i kristenlivet og Kierkegaards tre stadier på livets vei. Sandvik 1988:142

¹⁵¹ Valen-Sendstad 1949:383S

samvittighet.¹⁵²

I en slik tilstand er en mottakelig for evangeliet. Det har en kanskje hørt før, men nå blir det på en ny måte «et ord mellom Gud og mitt lille jeg».¹⁵³ Evangeliet *gir* tillit til Gud idet det *overbeviser ved indre troverdighet* at Gud på tross at alt som er syndig elsker *meg* og for Jesu skyld tilgir *meg*. Ånden *overfører* nå Ordets meningsinnhold ved at en erfarer seg gjenstand for den som ordet er adressert til. Dette er den *gitte tro*, i motsetning til den *tatte tro*, som tilegnes etter sin egen vilje. For Gud *kan* gi evangeliet i lovens form. Da påbys vi å tro, velge og lyde Jesus. Det betyr ikke at vi i virkeligheten *kan* tro, men slik avsløres bare at vi nettopp *ikke* forstår eller makter å tro. Men når evangeliet frambyes i løftets og innbydelsens form, virker det selv tillit til Guds nåde.

Troens vesen er dermed dels det å *høre evangeliet*, for ved å høre skapes erkjennelsen av at Jesus har noe eller er noe som «passer» til ens behov.¹⁵⁴ Og dels er troen å *komme til Jesus*. Det betyr ikke at «å tro» og «komme» er samme sak. For troen er det første, deretter troens handling som *er å komme*. Men en kommer når en håper og roper på Jesus. Slik blir troen frelsende fordi en vantror seg selv og *rettes på Jesu*. Troen er dermed ingen kvalitet i seg selv, men «*troen er hjertets rettethet på Jesus*».¹⁵⁵ Slik blir troen en gave. Dermed kan det ikke samtidig være en handling.¹⁵⁶ For det er kun et «vilkår» for frelse, og selv det er ikke noe *betingelse*, men en åpen dør som heter: «Kom til Jesus akkurat som du er!»¹⁵⁷ Når en slik får en levende erkjennelse av at Ordet fra Gud gjelder en selv personlig, gis troen på en *uimotståelig måte*.¹⁵⁸ Erkjennelsen *kan* vel motstås, men da ikke uten at en krenker både seg selv og Gud.

Som følge av dette sier Valen-Sendstad at når det gjelder menneskets vilje har vi en viss frihet i ytre forhold. Med den har vi selv muligheten til å bringe oss inn under eller bort fra de midler som Gud kan frelse oss ved. Dermed er vi selv ansvarlige for vår salighet. Men med den indre frihet er det ganske annerledes.¹⁵⁹ Loven sier at mennesket *har* evnen til å velge mellom godt og ondt idet den pålegger oss å gjøre det gode. Men det betyr ikke at vi virkelig *kan* gjøre det vi etter Guds ord *skal*.¹⁶⁰ For lovens andre ord peker på *hvordan* handlingene utføres, mens lovens «tredje ord» viser at vi ikke evner å forandre oss. Det loven gjennom

---

¹⁵² Valen-Sendstad 1939:44, 47

¹⁵³ Valen-Sendstad 1953:169 - 170

¹⁵⁴ Valen-Sendstad 1939:48-74

¹⁵⁵ Valen-Sendstad 1939:69

¹⁵⁶ Valen-Sendstad 1939:157

¹⁵⁷ Valen-Sendstad 1939:166

¹⁵⁸ Valen-Sendstad 1939:173-175

¹⁵⁹ Valen-Sendstad 1949:283

¹⁶⁰ Valen-Sendstad 1939:126

dets «tre ord» er opptatt av å vise, er sinnelaget og den indre *viljesretning*.¹⁶¹ Loven viser at vi ikke kan bestemme hjertes innhold og retning, at det ikke har handlingsevne til det gode.¹⁶² Derfor må Gud *selv* omvende oss.¹⁶³

3.3.3 Hope om viljens plass i omvendelsen

Selv om Valen-Sendstad er mer skjematisk og har en mer pregnant språkbruk, beskriver Hope og Valen-Sendstad grunnleggende de samme erfaringene. Også Hope skriver om at i vårt indre menneske som «rår over alle våre evner i sjel og ånd, over vit og vilje og kjensla, alt som i oss er»¹⁶⁴ har det vonde trengt, helt inn i den «livsens inste grunn».¹⁶⁵ Han skriver forholdsvis likt om menneskes kamp under loven, i det som Valen-Sendstad kaller lovens første og andre ord. Men i det Hope beskriver som «omvendelsens port», og det Valen-Sendstad kaller for lovens «tredje ord», skiller de lag. For når Valen-Sendstad skriver at den dommen et menneske der kjenner er en «uimotståelig overbevisning», reagerer Hope. Han kan ikke forstå det Valen-Sendstad sier om konsekvensene av å motstå dette. Når Valen-Sendstad skriver at den som er ført til omvendelsens port og har fått innsikt om sin stilling overfor Gud, og *motstår* denne, bare har forherdelsen tilbake, svarer Hope: «Det er ikkje sant. Menneskje kan ikkje vera umogleggjord for omvending på eit slikt standpunkt.»¹⁶⁶

Hope mener Valen-Sendstad med et slikt syn fratar mennesket ansvaret for sin frelse. For Hope mener mennesket har en *indre frihet* til å velge om vi vil høre Gud til eller ikke. Det forklarer han slik: Frelsen har to sider. Den ene siden er det som *er* gjort når Gud fra evige tider har ordnet en redning for oss i Kristus Jesus.¹⁶⁷ Den *andre* siden er at «det som ligg ferdig for oss *utanfor* oss, det må også verta vår personlige eigedom».¹⁶⁸ I dette er vi ikke overlatt til oss selv, men Gud sendte oss sin Ånd for å hjelpe oss å finne og få frelsen. Ja, «utan Guds ord og Guds Ånd vil ingen finna fram til Jesus Kristus».¹⁶⁹ Dette skjer «når me so har fått meir eller mindre kunnskap om frelsa gjennom Guds ord, då stig Guds Ånd fram for å overtyda oss om synd om rettferd og kalla oss til omvending og tru på Kristus Jesus».¹⁷⁰ Ordet og Ånden taler nå til vår samvittighet, vår vilje og vårt hjerte. Og da blir vi stilt på valget: «Se

---

¹⁶¹ Valen-Sendstad 1939:132

¹⁶² Valen-Sendstad 1939:143

¹⁶³ Valen-Sendstad 1939:134

¹⁶⁴ Hope 1928/1947:69

¹⁶⁵ Hope 1930/1947:214

¹⁶⁶ NLM-arkivet, PA-Hope E006 s. 6.

¹⁶⁷ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.13. jamfør. 2. Tim. 2:19 Se også Hope 1940/1947:90.

¹⁶⁸ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.16

¹⁶⁹ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.17

¹⁷⁰ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 2 s.8

jeg står for døren og banker. Om noen hører min røst og åpner døren, da vil jeg gå inn til ham.»¹⁷¹ Da er det menneskets ansvar å åpne døren.

Likso vist som ingen kan lata opp utan der vert banka på av Guds Ord og Guds Ånd, likso vist kan han som banka ikkje koma inn utan det vert late opp av ham som bur innanfor døra. Det er Guds Ords klare lære! Aa banka på er Guds sak. Aa lata opp er vår sak.¹⁷²

For «Gud bryt seg ikkje inn». Det er tvert imot slik at «vil me ikkje venda om, so vert me ikkje omvende».¹⁷³ Men «dette vårt ja kan ikkje hjelpe oss i den meining at det gjere nåko til vår frelse, det let berre døra up for frelsaren og frelsa».¹⁷⁴ For det som skjer i frelestilegnelsen er ikke at Gud skaper en *ny* vilje i mennesket. Derimot er det slik at når et menneske svarer «ja», «legg Guds Ånd kraft i vår vilje til omvending».¹⁷⁵ Og Hope viser til Pontoppidan som sier at det blir lagt «nytt lys i forstanden, kraft i viljen og fred i samvete».¹⁷⁶

Hope begrunner dette også utfra hva et menneske *er*. For det er skapt «med vilje og sjølvbestemmingsrett. Om denne rett vert teken ifrå oss, då vil me høyra opp å være menneske.»¹⁷⁷ For var det slik at Gud erstatter vår vilje, som hører til den person som er skapt av Gud, med en nyskapt vilje, så ville mennesket ikke lenger være menneske, siden viljen er en del av et menneske. Da blir jo vår vilje «stroken av frelesshistoria.»¹⁷⁸ Var det slik skulle en tro «at det måtte gå same vegen med heile vår person, då den saman med viljen er heilt gjennomsyra av synd. På det vis skulde der ikkje verta nåko att av *'eg'* som kan reddast. *'Eg'* kjem bort som røyk i tørr luft.»¹⁷⁹ Det kan ikke være slik at det bare som Gud gir *pånytt* ved omvendelse og tro går inn til Gud. I så fall kan en spørre seg hvem som i virkeligheten kan bli frelst. «Gud kunne likso godt gjera ein kristen av eit dyr som av oss.»¹⁸⁰ Hope finner altså mennesket opphører å bestå som menneske dersom dets egen vilje byttes ut med en ny. Da blir det ikke noe igjen av menneskets «jeg».

---

¹⁷¹ Joh.åp. 3:20

¹⁷² NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.18

¹⁷³ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.19

¹⁷⁴ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 2 s.8

¹⁷⁵ NLM-arkivet, PA-Hope E006

¹⁷⁶ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 2 s.9

¹⁷⁷ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 2 s.9, Hope 1940/1947:198-199.

¹⁷⁸ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.11

¹⁷⁹ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.11

¹⁸⁰ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 2 s.9.

Imot dette hevder Hope at det å selv kunne velge er avgjørende for det å være menneske:

Å vera menneske er det same som å ha rett til å avgjera sin eigen lagnad. Eit menneske må difor velja, det må svara ja eller nei. Kunnskaps-treet som krev val millom godt og vondt, det *må* stå i den hagen der det er menneske. Der dette treet, eller om de vil: der dette *ansvaret* og dette *valet* ikkje er, der er heller ikkje menneske. Der er berre umælende, viljelause skapningar.¹⁸¹

For Hope er dette nøkkelen. Han knytter vilje og ansvar uatskillelig sammen. Skal mennesket kunne stilles ansvarlig for sin egen frelse må det ha en reell valgmulighet:

Er me menneske ansvarlige for vårt liv i spørsmålet om frelse eller fortapelse, då kan me ikkje berre svara nei til Guds kall, då må me også kunne svara ja. (...) Og fordi me er ansvarlig for om dette hender eller ikkje hender med oss, vert det av Guds Ord, Guds Ånd og Jesu Kristi tenara ropa ut til oss: Vend om! Tak imot! Kom!¹⁸²

Om mennesket derimot ikke har evnen til å si «ja», men «jaet» bare ligger i «Guds uimotståelige nåde», vil det være meningsløst å «nøyda folk til å koma inn i Guds rike». ¹⁸³ Å si at vi ikke har noe mulighet til å velge å bli en kristen, og at vi bare kan *motstå* kallet, er dermed å spotte Jesu lære. Jesus gråt jo over folket for deres *motviljes* skyld (Luk. 19:41f)! For «kva meining er det å banka på, når ingen annan kan lata opp enn han som bankar på? Då kan han vel gå inn utan å banka på!». I så fall måtte Jesus bare drive skuespill når han gråt.

Hope mener derfor at læren om at Gud omvender ved å skape en ny vilje «drep ansvarskjensla hjå menneskja. Det får menneskja til å sova seg inn i helvete. Det sløkkje den vekkande ånd i folket.»¹⁸⁴ Derfor frykter Hope at denne læren spres blant forkynnere og prester. For til sist legger Guds Ord ansvaret på oss. «Han segjer ikkje berre: Eg støyter ikkje nâkon bort, men ogso: Den som kjem! Kom!... Den som vil han komme...».¹⁸⁵

---

¹⁸¹ Hope 1937/1947:91

¹⁸² NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.9

¹⁸³ NLM-arkivet, PA-Hope

¹⁸⁴ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.21

¹⁸⁵ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok. 1 s.21

3.3.4 Vurderinger

Med dette har vi sett på hvordan Hope responderer på Valen-Sendstads posisjon. Avgjørende for Hope er at mennesket har et reelt valg. Hvis det ikke er slik ville det være meningsløst å stille mennesket ansvarlig for sin evighet. Gud skaper altså ikke ny vilje i oss slik Valen-Sendstad hevder, men legger *kraft i vår vilje*. I det følgende gjør vi noen vurderinger.

- 1) Hope reagerer svært sterkt på Valen-Sendstads bok. Han kjenner seg fordømt. «Eg er millom dei som må til helvete både med vilje og tru.» Selv om Valen-Sendstad var kjent for å være skarp i sin språkbruk er det grunn til å tenke at Hope må ha misforstått Valen-Sendstad.¹⁸⁶ Det nok Valen-Sendstad ønsket å korrigere med sin bok var en del lekforkynnere som på 30-tallet la stor vekt på viljesbeslutningen.¹⁸⁷ Hope selv erkjente at her var en utfordring: «Eg vil no som før vera millom dei som vedgår at mykje av den kr. forkynning i vårt folk i dei siste tider har lagd for mykje trykk på viljen og for lite på sjela og samvite, men det er dog stor skildnad på å raka seg og skjære heile haka.»¹⁸⁸ For selv om også Hope tilskynder mennesker til å ta imot, ligger ikke *vekten* i hans forkynnelse der. Den ligger på *innbydelsen* til frelse, ikke selve valget. I praktisk forkynnelse er det ikke sikkert Valen-Sendstad og Hope var så ulike.
- 2) Uten at det er rom for å grunngi det nærmere her vil jeg mene at Valen-Sendstads slutninger ligger nærmere den lutherske bekjennelse: «Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham.»¹⁸⁹ Valen-Sendstad oppleves i alle fall mer konsistent i tenkningen i motsetning til Hope. Så kan en selvsagt stille spørsmål ved hensiktsmessigheten av enkelte deler av språkbruken og måten han setter det hele i system slik han gjør i *Drømmen om den frie vilje*. Men at dette skulle avstedkomme så sterk reaksjon fra Hope er noe overraskende.
- 3) Årsaken til dette henger sammen med at han mener Valen-Sendstad fratar mennesket ansvaret for sin evighet. Slik står lekmannsbevegelsens identitet og kraft i spill som i over 100 år har kalt folk til omvendelse. Valen-Sendstad posisjon truer dermed Hopes forståelse av kristen vokster og liv.

---

¹⁸⁶ I minneord til Valen-Sendstad skriver Nils Bloch-Hoell at han ofte ble «polemisk med pennen i hånden». Bloch-Hoell 1964

¹⁸⁷ Haanes 2000:40, Osland 1982:26

¹⁸⁸ NLM-arkivet, PA-Hope E006

¹⁸⁹ Mæland 2000:283

- 4) Jeg mener imidlertid Hope tar feil. En kan godt være uenig i forutsetningene hos Valen-Sendstad. Men jeg har vanskelig for å se annet enn at også hos ham blir ansvaret liggende hos mennesket selv. Først fordi mennesket er ansvarlig for bruken av den ytre frihet. Dernest fordi mennesket har ansvar for hva det gjør når det hører lovens krav. Og til sist har mennesket full mulighet til å si «nei» til Guds frelse. Da blir mennesket selv ansvarliggjort for om det går fortaapt, samtidig som Gud alene får æren når det blir frelst, idet «ja-et» er skapt av Gud selv.
- 5) Når Hope skal innholdsbestemme hva han mener med «å ville», formulerer han seg tett opp mot Valen-Sendstad: Det «å ville» «er å gi opp sin motstand mot Gud. Det er å *la* Jesus få lov til å frelse deg» (min utheving).¹⁹⁰ «Å ville» er dermed å ikke aktivt bruke sin vilje *mot* Gud, men å *la* ham få gjøre sitt verk i en. Det er i grunnen det samme som Valen-Sendstad sier. Hope derimot sier i sin kritikk av Valen-Sendstad at «Gud kan ikkje omvende det menneskje som ikkje vil lata seg omvende.»¹⁹¹ Men denne kritikken treffer ikke Valen-Sendstads posisjon.¹⁹²
- 6) For meg ser det ut som om årsaken til det er at Hope misforstår hva Valen-Sendstad legger i viljesbegrepet. Valen-Sendstad mener ikke med «vilje» selve *viljesakten*, det å «velge Jesus». For heller ikke Valen-Sendstad vil være uenig i at mennesket kan ta imot Gud i den rent psykologiske erfarte betydning av begrepet. Men Valen-Sendstad skriver om *viljesretningen*.¹⁹³ Og siden den er vendt bort fra Gud, må selve *retningen* forandres. Først slik kan mennesket erfare også i en psykologisk forstand at det «velger Gud». Hope synes derimot å konstruere stråmenn, slik som når han hevder at Valen-Sendstad mener at mennesket bare er «umælende viljelause skapningar»,¹⁹⁴ og at vår vilje blir «stroken ut av frelseshistoria».
- 7) For også Valen-Sendstad kan oppfordre til å ta imot evangeliet. Men han gjør det med visshet om at det er Gud som gjennom invitasjonen skaper troen. Hope derimot synes på et teoretisk plan å blande sammen det Den Hellige Ånd gjør i mennesket med den

---

¹⁹⁰ NLM-arkivet, PA-Hope E006

¹⁹¹ NLM-arkivet, PA-Hope E005, dok.2, s.8

¹⁹² Valen-Sendstad 1939:43-44

¹⁹³ Valen-Sendstad 1939:126, 132. 143.

¹⁹⁴ Hope 1937/1947:91

subjektive erfaring i hva som skjer. Slik blir *erfaringen* avgjørende for hvordan Hope tenker om viljens plass i omvendelsen.

- 8) Hope skaper en større avstand til Valen-Sendstads posisjon enn det egentlig er grunnlag for. Kanskje kan det tyde på at når Hope opplever en viktig meningsforskjell, tenderer han til å unødig forsterke motsetninger fordi han ikke i tilstrekkelig grad forstår motpartens posisjon.
- 9) Hopes person og erfaringer som forkynner spiller trolig også inn. Hope var ingen utpreget teoretiker, hadde primært lært av livet og sluttet konklusjoner av det. Fra han var ung forkynner opplevde han at når han innbød folk til Gud, ble budskapet tatt imot og mennesker «gav seg over» til Gud.¹⁹⁵ I forkynnergjeringen opplevde han at det å stille folket på valg «fungerte». Ut fra dette kan Hope ha sluttet at mennesket må ha evnen til å ville ta imot evangeliet. I så fall sluttet han dogmatiske konklusjoner mer utfra erfaring enn gjennom bibelteologiske refleksjoner.

3.4 Oppsummering

Vi har i denne hoveddelen sett at Hope beskriver omvendelsen i samsvar med egne erfaringer. I hans tenkning blir omvendelseserfaringen en identifikasjonsmarkør for de sant troende. Den er dermed avgjørende for det å kjenne seg «innenfor» fellesskapet. Vi har videre sett at i forståelsen av viljens plass i omvendelsen synes egne erfaringer og praktiske observasjoner i forkynnertjenesten å gi viktige bidrag i utviklingen av Hopes syn. Helt avgjørende i Hopes kritikk av Valen-Sendstads posisjon er at den fratar mennesket ansvaret. For ham kommer det i konflikt med selve kraften i vekkelseslivet. At det ivaretas, er det altoverskyggende perspektiv. Hopes kritikk av Valen-Sendstads posisjon synes imidlertid ikke å være treffende. Han synes ikke å ha forstått Valen-Sendstad og delvis konstruerer stråmenn. Hope synes i det hele å skape større avstand til Valen-Sendstads syn enn det reelt sett er grunnlag for.

Avslutningsvis kan vi merke oss at Hope og Valen-Sendstad på mange måter har de samme omvendelseserfaringene. Men for Hope fører disse til at han vil ha et fellesskap *utenfor* Den norske kirkes gudstjeneramme. For Valen-Sendstad fører det ham *inn* dit. Og dette fører oss videre til neste hovedkapittel.

---

¹⁹⁵ Se for eksempel Hope 1918:35ff.

4.0 Kirkesyn

I det følgende vil vi gi en presentasjon av utviklingen i Hopes kirkesyn og underveis gjøre vurderinger. Vi stanser mest ved Hopes foredrag til broderingen i 1906, hans artikler i *Sambaandet* fire måneder senere, debatten på «Det frie kirkemøtet» i 1907 og boka *Kyrkja og Guds folk* fra 1923.

4.1 Historisk kontekst

Hope utvikler sine tanker om kirken i en bestemt historisk kontekst. Før vi går videre vil vi derfor si litt mer om de ekklesiologiske problemstillinger som Hope forholdt seg til i sin samtid.

4.1.1 Hauge¹⁹⁶

Fenomenet «lekpredikant» i norsk kristenhet oppsto ved Hans Nielsen Hauges virke. Når han fra 1796 reiste rundt i landet og hevdet en gudgitt rett til å forkynne Guds Ord, utfordret han på grunnleggende måte kirkens til da etablerte forståelse av embete, kall og tjeneste.

Hauge ønsket ikke å opponere mot den offisielle kirken. Fordi han hadde en bibelsk begrunnet respekt for øvrigheten og mente den var innsatt av Gud med rett og plikt til å ha omsorg for landets åndelige fred ved å lovgi for kirkens forhold og å ordinere prester, stilte han ikke spørsmål ved statskirken og at dens embete var innstiftet av Gud. Prestene var innsatt av Gud som «Christi Menigheds ledsagere og oppsynsmenn».

Motivet for Hauges kirkekritikk var derfor ikke av ideologisk karakter. For ham var det sjelenes frelse det sto om. På denne bakgrunn forsto han sitt virke som forkynner og oppbyggelsen av vennesamfunnene som nødvendig fordi prestene hadde forsømt sin gudgitte oppgave. Han mente seg slik å arbeide i samsvar med konventikkelplakatens intensjon.

Retten til selv å forkynne finner han så i dette at alle kristne har en generell vitneplikt. Samtidig skiller han mellom den generelle plikten og den «gudommelige tvang» som noen særlig får til å forkynne. Denne er gitt direkte av Gud selv. Og da må det kallet lydes om det enn også kan komme i konflikt med øvrigheten.

---

¹⁹⁸ Vigilius 2005:145-48, Molland 1979a:245-265

Hauges tanker om vennesamfunnet var inspirert av urmenighetens fellesskapsidealer og de herrnhutiske forsamlingene. Vennesamfunnet kom for ham til å stå som samtidens svar på aposteltidens åndsbevegelse og den sanne menighet. Men dette innebar for Hauge ikke noen svekkelse i omsorgen for fornyelsen av det ytre kirkesamfunn. Vennesamfunnet skulle ikke erstatte dette, men være en vekkende livskraft i det.

Vennesamfunnet var Åndens verk, og hovedsiktet skulle være gjensidig veiledning, oppmuntring og formaning. Hauges vektlegging av den karismatiske dimensjonen og de troendes forpliktelse til hverandre danner bakgrunn for hans manglende interesse for formell ledelsesstruktur og organisering av felleskapet. Likevel tenker Hauge at i de enkelte gruppene vil det åndelige lederskap utøves av enkeltpersoner som anerkjennes som de som er utrustet med nådegaver til å utøve åndelig myndighet.

Hans Nielsen Hauges Testamente til sine venner utgitt kort tid etter hans død ble retningsgivende for det norske lekmannsarbeidet fram til i dag. Her fastholdes vekkesarbeidets selvstendighet, med egen ledelse og tilsynsmyndighet. Samtidig balanseres dette opp mot den offisielle kirke. For det første ved en anerkjennelse av statskirkens lutherske bekjennelsesgrunnlag. Og for det andre ved respekt for dens ytre struktur, embeter og sakramentsforvaltning. Vigilius skriver:

«Det selvstændige lægmandsarbejde i Norge har helt frem til i dag vedkendt sig arven fra Hauge og har både ønsket og hævdet at følge de centrale anliggender i hans linie. Hvad der er de centrale anliggender, har der imidlertid stået debat om blandt de forskellige retninger inden for lægmandsarbejdet.¹⁹⁷

4.1.2 Gisle Johnson¹⁹⁸

Fra midten av 1850-tallet skulle prestelærer Gisle Johnson (1822 – 1894) spille den sentrale rollen i utviklingen av vekkesbevegelsens selvforståelse og kirkesyn. Johnson forsøkte å sammenholde forpliktelsen på den lutherske bekjennelse med det vekkesliv som i hans tid utspilte seg i norsk lavkirkelighet.

Johnson fastholdt den lutherske statskirkes karakter av kristen kirke, og med utgangspunkt i Augustana artikkel 8 og 9 sondret han mellom, og samtidig sammenholdt, kirkens to vesentligste sider: På den ene siden det usynlige samfunn i troen og Ånden for de

---

¹⁹⁷ Vigilius 2005:145

¹⁹⁸ Vigilius 2005:145-48, Molland 1979a:245-265

sant gjenfødte. Og på den andre siden det synlige samfunn i en rett forvaltning av sakramentene. Johnson hevdet det er slik kirken framtrer i egentlig forstand i verden. Denne ytre kirke kan likevel aldri være mer enn kirken i uegentlig forstand. Det betyr imidlertid ikke at det er snakk om en «dobbel kirke», én usynlig og én synlig. Men at det er snakk om to forskjellige egenskaper ved den ene og samme kirke.

Forvaltningen av sakramentene tilkommer de sant gjenfødte i kirken, forvaltet av de Gud særskilt utrunder til dette. Denne tjenesten skjer ikke ved påbud, men ved indre trang. Og når Johnson i sin samtid erfarer en i øyenfallende åndelig livskraftig og rikt utrustet vekkelsesbevegelse, anerkjenner han dette som Guds særskilte inngripen. Johnson ønsket derfor å la vekkelsens livskraft og nådegaver til offentlig forkynnelse komme til utfoldelse innenfor kirkens rammer. Samtidig kunne ikke en slik tjeneste komme i konflikt med den kirkelige orden. Augusta artikkel 14 sier at ingen bør «lære offentlig eller forvalte sakramentene uten at han er rettelig kallet».¹⁹⁹ En indremisjonsvirksomhet kunne derfor ikke bare uten videre tilta seg autoritet til å formidle et ytre kall til og å utsende forkynnere uten statskirkens velsignelse.

Johnson ønsket derfor at statskirken la til rette for lekmannsvirksomheten. Men når det likevel ikke skjedde, mente han at nøden blant folket var så stor, og viljen og evnen blant prestene så svak til å følge opp folket, at han anså det som rett å legge til rette for et indremisjonsarbeid som kalte og sendte egne forkynnere. Dette «nødsprinsippet» var for Johnson klart kontekstuellet betinget ut fra slik han vurderte sin egen samtid.

Når det i 1868 ble tatt initiativ til et nasjonalt samarbeidsorgan for indremisjonen med Johnson som formann, var det hans tanker som ble lagt til grunn. Imidlertid var det sterke krefter innen lekmannsarbeidet som ønsket en ureservert anerkjennelse av lekmannsarbeidets bibelske rett. Dette kulminerte i 1891 når Lutherstiftelsen oppgav «nødsprinsippet». Vigilius skriver:

Ordets forkyndelse blev ophøjet til den primære arbejdsform og den offentlige lægmandsforkyndelse blev formelt anerkendt. Bestræbelserne på at harmonisere indremissionsarbejdet og CA XIV var hermed reelt opgivet og artiklen 'begravet'. Den nationale indremissionssammenslutning fremstod nu som en selvstændig kirkelig kaldelses- og tilsynsinstant parallel med og juridisk helt uafhængig af statskirken.

---

¹⁹⁹ Mæland 2000:34

4.1.3 Nattverdsspørsmålet

Som følge av blant annet disse utviklingstrekkene var norsk kirkeliv ved århundreskiftet preget av «ekkesiologisk desorientering».²⁰⁰ Dette var særlig knyttet til nattverdsspørsmålet.

I siste del av 1800-tallet gikk antallet nattversøkende betydelig ned. Årsakene var flere. I 1842 opphevet Stortinget straffelovens bestemmelse om offentlige skriftemål. Ingen kunne lenger bli dømt av en verdslig domstol til å offentlig å skulle skrifte i kirken. Opphevelsen samsvarte med inspirasjonen fra blant annet Søren Kierkegaard og Georg Brandes om at kristentroen er en personlig sak.²⁰¹

Johnson var sterkt påvirket av Kierkegaard. I sitt erfaringsteologiske system vektla Johnson at nattverden var for de sant omvendte. Han oppfordret de «uverdige nattverdgjester» til å holde seg borte fra nattverden. Slik forsøkte Johnson og hans arvtakere å overføre de bibelske normer på folkekirkemenigheten. Som følge av det fikk man fra kirkens prekestoler en type «avsperringsforkynnelse» hvor de kirkesøkende ble oppfordret til å prøve seg selv om de var verdige til å gå til alters. Mange mennesker ble med dette redde for å ta imot nattverden.²⁰²

Så sier Augustana artikkel 25 at man ikke gir sakramentet til de som ikke først har skriftet og mottatt absolusjonen. Dette utviklet seg til å bli en kollektiv handling. Etter at de nattverdsøkende i kirkens kor hadde lest en felles skriftebønn, tilsa presten absolusjon til den enkelte. Mange prester hadde problem med kirkens praksis. De mente båndet mellom nattverd og skriftemål framsto kunstig, og mot slutten av århundret ble debatten tilspisset. I 1886 ble det ved lov tillatt for nattverdsøkende å motta nattverd uten det forutgående kollektive skriftemål. De måtte bare først spørre presten, men mange prester mislikte nyordningen.²⁰³

Inn i dette klimaet vokste det på slutten av århundreskiftet fram en ny «vekkelsesbølge». Denne var primært båret fram av lekforkynnere. Disses selvstendige rett til å preke Guds Ord uten godkjennelse av kirkens prester var nå anerkjent. Mange opplevde at de ved lekforkynnernes virksomhet fikk «se» noe nytt og «satt fri» ved evangeliske kjernesannheter. De som hadde slike erfaringer opplevde det både problematisk og lite givende å gå til alters i kirken, men ønsket fellesskap med andre som hadde samme opplevelser av møte med Gud.

---

²⁰⁰ Vigilius 2005:149, Sandvik 1988:218-223

²⁰¹ Wisløff 1971:180

²⁰² Sandvik 1998:139-144, 218-223

²⁰³ Wisløff 1971:180

4.2 Innledning til Hopes skrifter

Det går altså en utvikling fra Hauges kamp for lekforkynnerens plass i statskirken, via Johnson som gir rom for denne ut fra et nødsprinsipp, til man på slutten av århundret anerkjenner dennes selvstendige plass. Men «resultatet var et 'ekkesiologisk vakuum' og en udbredt uklarhet og utryghed i forhold til spørsmålet om, hvor og hvem kirken er.»²⁰⁴

Hopes betydning i samtiden som formulator av et konsistent radikalt kirkesyn må forstås på denne bakgrunnen. Det han bar fram var heller ikke radikalt nytt. Tanken var levende hos mange, og de vesentligste premisser var levert tidligere. Hopes selvstendige bidrag var at han i en klar framstillingsform gav dette anliggende en offensiv begrunnelse.²⁰⁵ I det følgende vil vi gå inn i premissene for Hopes kirkeforståelse og hvordan språket i hans syn ble utviklet. Vi begynner med det han uttrykte i foredrag og i en trykt debattartikkel i 1906, fortsetter med «Det frie kirkemøtet» i 1907, så boka *Kyrkja og Guds folk* fra 1923, og til slutt de senere skriftene om kirkespørsmål.

4.3 Hopes foredrag for *Den vestlandske broderring* i 1906

I 1903 stiftet en del lekpredikanter *Den vestlandske broderring*. Fra starten var alle sentrale forkynnere og ledere på Vestlandet med, primært de som sognet til DVI og Kinamisjonsforbundet. De ledende personligheter var Andreas Lavik og Ludvig Hope. På sommermøtet til Broderringen på Framnes i Hardanger i 1906 var spørsmålet om fri nattverd tema. To fra DVI innledet om samme emne, men det var Hopes foredrag som fikk den avgjørende betydningen for den videre utviklingen.²⁰⁶

4.3.1 Presentasjon

Når Hope skal presentere det krav om endring i nattverdpraksis som kommer fra de «troende kristne», tar han utgangspunkt i at det har sin bakgrunn i at det er «livet selv» som nå vokser fram.²⁰⁷ Forståelsen av «livet» er et avgjørende premiss for hele Hopes tenkning, noe han senere stadig kommer tilbake til. Den «naturens og livets gang» som vokser fram ved lekmannsforkynnernes virksomhet er det ikke mulig å stoppe. «Livstrangen» vil alltid bryte

---

²⁰⁴ Vigilius 2005:149

²⁰⁵ Vigilius 2005:155

²⁰⁶ Molland 1979b:129

²⁰⁷ Hope 1906/1948a:11-12

igjennom og få naturlige konsekvenser. Det nye livet vil måtte ta oppgjør med det som ikke er i samsvar med «livets natur». «Livet» vil da kunne ta nye former fordi de gamle ikke passer. Den nye livets natur fører til at «det unaturlige og usanne vil komme klarere fram for den samvittighetsfulle kristne».²⁰⁸

Dette knytter så Hope til nattverden. For «livet selv» viser også hva riktig nattverdpraksis er. Oppriktige og våkne kristne må være enige i at kirkens nattverspraksis ikke er i samsvar med «livet».²⁰⁹ Å gå til nattverd i kirken legger til rette for hykleri og «kristelig unatur», er en sørgelig affære og et av «livets tyngste og sorgfulleste dager».²¹⁰ Nattverden skulle derimot være et samfunnsmåltid som de troende nøt i glede og takknemlighet. Hope viser her særlig til 1. Kor 11:18-34, samt fire bibelsteder fra Apostlenes gjerninger.²¹¹

Bare forbigående nevner Hope at nattverden gir samfunn med Kristus. Hope uttrykker seg derimot på en måte som kan forstås som en underkjennelse av det katekismen sier om at sakramentet gir «syndenes forlatelse, liv og salighet».²¹² «Personlig tror jeg at i evangeliet, så som vi har det i vår bibel, der får vi det vi trenger til liv i Gud og liv med Gud, mens nadverens vesen er å styrke samfunnslivet innbyrdes ved omkring et bord å minnes Jesu død mens vi eter og drikker det hellige.» Det er altså i evangeliet, her forstått som det leste og forkynte Guds Ord, Hope får det han trenger for å komme til liv i Gud og leve med Gud. Nattverdets vesen er derfor primært å styrke samfunnslivet innbyrdes.

Hope tenderer også til å karikere kirkens nattverds-praksis, slik som når han beskriver hvordan han selv har sittet «med salmeboken i hånd, bøyd mellom de trange kirkestoler».²¹³ Eller når han smått sarkastisk uttaler at en ikke får lov til å ete og drikke selv, «vi skal mates»,²¹⁴ uten noen refleksjon over om det er noen teologisk begrunnelse bak praksisen.

Veien ut av uføret innebærer for Hope ikke fornyelse av kirkens nattverds-praksis. For når mange prester fortsatt forsvarer absolusjonen har han ingen tro på statskirkens forbedring. Hopes vei ut av uføret er derimot å gjøre nattverden fri. De som opplever seg som en del av det nye livets fellesskap må søke sammen, og i venneflokken dele nattverden som det fremste uttrykket for åndens fellesskap. «Er det tvil om at når vi brøt brødet og løftet kalken i et søskenlag ved et bord, at noe av den kjærlighetens kraft som vi nå så sårt savner, da skulde

---

²⁰⁸ Hope 1906/1948a:11

²⁰⁹ Hope 1906/1948a:12-13

²¹⁰ Hope 1906/1948a:13-20

²¹¹ Apg 2:42,46. 20:7,11.

²¹² Mæland 2000:291

²¹³ Hope 1906/1948a:14

²¹⁴ Hope 1906/1948a:18

komme?»²¹⁵ Å slik samles om nattverdbordet er for Hope en nøkkel til å få et styrket åndelig felleskap preget av kjærlighet og tilgivelse.

Kampen for den frie nattverd er dermed en naturlig forlengelse av Hauges kamp for den frie lekforkynnelse. «I det århundre som nå ligger bak oss, kjempet Guds folk for å få Guds ord fritt i sine hus og i sine samménkomster.»²¹⁶ De som knurret mot dette i sin tid har nå endelig tiet, etter et «langvarig knurr!» «Men, i det århundre som nå er begynt vil kampen komme til å stå om dette: Nadveren fri!» Denne kampen vil ikke bli så langvarig som kampen for den frie lekforkynnelsen. Samtidig vil ikke kampen stanse ved nattverdens frigivelse. Også dåpen må lekfolket få forvalte fritt.

4.3.2 Vurderinger

Vi har nå sett på hovedtrekkene i Hopes foredrag. Vi legger merke til følgende:

1. Det er naturlig å forstå «livet» som det sentrale omdreiningspunktet i Hopes tenkning med bakgrunn i hans egne grunnleggende erfaringer. Han forteller selv at han som ung opplevde å få et livsforvandlerende møte med Gud i forbindelse med vekkelse i hjembygda som 16 åring. Og i 1906 hadde han i vel 15 år stått i front for de landsvekkelse som gikk over store deler av landet. Han må ha sett med egne øyne at mennesker ble berørt av det han forkynte på en måte som overgikk det han selv kunne forstå var mulig. At det skjedde så store forandringer i menneskers liv når en «enkel» ulærd mann fra en liten vestlandsbygd åpnet munnen, måtte forklares på en måte som gikk utenfor ham selv. Det måtte være selve «livet» som ved Guds Hellige Ånd sprengte seg fram, slik det også så ut for ham med hele lekmannsbevegelsen.
2. At «det nye livets natur» fører til et oppgjør med «det unaturlige og usanne» er i utgangspunktet neppe en kontroversiell påstand. Men når Hope mener at «livet selv» også avslører hva sann og riktig nattverdpraksis er, så var det en påstand som måtte skape reaksjon. For her er det ikke snakk om et spørsmål om oppgjør med synd, avhengigheter eller bindinger, men om hvordan nattverden skal praktiseres.
3. Hope toner ned nattverden som samfunnsmåltid med Kristus. Det framstår uklart hvordan Hope stiller seg til bekjennelsens formuleringer om at nattverden gir del i Kristus selv.

---

²¹⁵ Hope 1906/1948a:20

²¹⁶ Hope 1906/1948a:20

4. Når Hope stilte spørsmål ved den «tunge og dystre» nattverdpraksisen er det god grunn til å tro langt flere enn «vekkelsesfolket» nikket gjenkjennende til kritikken. Kirkens praksis framsto som lite innbydende og alvorlig med vekt på selvkritikk og sjelegransking. Hope synes åpenbart å ha hatt langt mer kontakt med og forståelse for folkets behov enn prestene. Han «leste tiden» og evnet å sette ord på problemet.
5. Foredraget inneholder ingen ekklesiologiske refleksjoner. De kommer senere. Det er godt mulig han ikke på dette tidspunktet forsto hvilke implikasjoner hans syn på den frie nattverd fikk for kirkesynet.
6. Hopes argumentasjon for nattverdens frihet bygger på tre forhold:
  - a. Vekkelsens liv krever at vekkelsens fellesskap får vokse fritt.
  - b. Nattverden er etter Bibelens eget ord et samfunnsmåltid mellom troende.
  - c. Dette fellesskapsmåltidet erfarer de troende ikke at det er mulig å få tilgang til ved statskirkens nattverds-praksis.

Punkt a) og b) vil kunne sies å være generelle forutsetninger som en kan si gjelder til alle tider og som de fleste ville kunne være enig i.²¹⁷ Punkt c) er derimot et kontekstuellet betinget forhold. Bakteppet for Hopes argumentasjon er altså en helt bestemt historisk situasjon, hvor en kirke styrt av staten har kommet inn i ei «bakevje» med tanke på hvordan nattverden praktiseres. Og dette blir særlig tydeliggjort i møte med de åndelige fornyelser som går over landet ved århundreskiftet. Hadde ikke situasjonen vært c), ville neppe Hope tatt til orde for fri nattverd, og kanskje heller ikke utviklet sitt radikale kirkesyn.²¹⁸

7. Bortsett fra at han siterer fra 1. Kor 11 og noen vers fra Apostlenes gjerninger om nattverden som samfunnsmåltid, fører Hope ingen dogmatisk eller bibelsk argumentasjon for ønsket om frie nattverd. Derimot fører han en rent praktisk og funksjonell argumentasjon i møte med det kontekstuellet betingede behov.

---

²¹⁷ Selvsagt med visse begrensninger om hva det i praksis betyr at «vekkelsens fellesskap» får vokse seg fritt.

²¹⁸ Hope begrunner også at han ikke har tro på forandringer i kirken med at mange prester fortsatt forsvarer absolusjonen. Dette styrker argumentet for at Hopes utvikling av kirkesynet er kontekstuellet betinget.

8. Hope ser rett svakheten i kirkens nattverds-praksis, og ut fra det han ser slutter han at det må være rett at nattverden må være fri. Dette har en parallell til spørsmålet om viljens plass i omvendelsen. Her syntes det som om hans dogmatiske konklusjon var bygget på det observerte, mer enn bibelteologisk og dogmatisk refleksjon.
9. Selv om Hope har rett i at nattverden i Bibelen omtales som et samfunnsmåltid mellom troende, godtgjør han ikke hvordan det derav automatisk følger at nattverden må være fri. Det må kunne sies å være to ulike spørsmål som rent logisk bør behandles hver for seg. Det er samtidig naturlig at han i denne bestemte historiske konteksten konkluderte slik. Hope og likesinnede opplevde jo ikke at det var rom for «samfunnsmåltiderfaringen» innenfor kirkens ramme. Men siden han fører svak bibelteologisk argumentasjon, har han heller ikke godgjort at dette er en dogmatisk sannhet.
10. Oppsummerende: Hopes hjerteslag var «livet» og folks frelse. Han forsto samtidens behov, men bygde sin argumentasjon på det han så og erfarte mer enn bibelteologisk arbeid. Problemstillingen var kontekstuell og praktisk betinget.

4.4 Nadveren og statskirken. Folkekirke frikirke, indremisjon fra 1906

I foredraget sa Hope at han kom til å møte sterk motstand. Det fikk han helt rett i. Debatten som fulgte ble voldsom. Han måtte skrive mange innlegg for å svare på motangrepene. Det lengste og mest utfyllende ble trykt omtrent fire måneder etter foredraget som et tilleggsblad til *Sambaandet*. Dette ble også utgitt som eget særtrykk. Vi vil i det følgende se på dette.

4.4.1 Presentasjon

Innlegget tar utgangspunkt i hovedkritikken mot foredraget. Motstanderne mener at Hopes nattverdsyn får konsekvenser for synet på kirken. De sier at dersom nattverden «skal slippe ut av våre kirker», så vil resultatet bli at «*Kirken blir oppløst.*»²¹⁹ Dette besvarer Hope med å hevde at motstanderne har et helt annet kirkelig begrep enn ham. «For disse som ser ulykkens mørke natt over vår kirke om nadveren blir fri, er det kirkelige begrep ganske forskjellige fra

---

²¹⁹ Hope 1906/1948b:24

vårt. De ser kirken og kirkens enhet i presten – embetet – og i kirkehuset. Alt som beveger seg utenfor dette er kirkeoppløsende.»²²⁰ Dette får betydelige praktiske konsekvenser.

For at kirkens enhet og de kristnes samfunnsånd og samfunnskraft kan bevares, må menigheten samles på sted under én manns rett til å dele ut den hellige mat og drikke, i motsatt fall vil kirken bli splittet, sprengt, ødelagt. Hva blir så konsekvensen av en slik påstand? Jo, at alle kristne må på samme dag, i samme kirke motta nadveren av en statskirkeprest, ellers er kirken oppløst.²²¹

Problemet er at hans meningsmotstandere har et ubibelsk kirkebegrep, nemlig at statskirken er identisk med Kirken – med stor K. «Hvis statskirken er kirken og presten i statskirken er menighetens *enhet*, da er det absolutt galt. Da er det ikke bare *ukirkelig*, men først og sist *ubibelsk*.»²²² For «statskirken er *ikke* det bibelske kirkebegrep»,²²³ og statskirkeembetet er ikke menigheten.²²⁴

Hopes kirkebegrep er derimot annerledes. Han mener det er de troende selv som er kirken.

Vår mening er derimot at kirken, det er de troende kristne, at presten skal være tjener i menigheten — ikke styrer — og at der hvor en større eller mindre flokk gudsbarn er, der er en del av menigheten, der er kirken, ja at menigheten er der, selv om der ikke er hverken prest eller kirkehus.²²⁵ (...) Kirkehuset er ikke 'dette ditt hellige hus' og presten heller ikke menighetens samlingspunkt. Kirken er de levende kristne, enten de er i et kirkehus, bedehus, privathus, i en katakombe, låve eller under Guds klare, åpne himmel.²²⁶

Og med dette som utgangspunkt mener derfor Hope at nattverdens frigivelse står om virkelig store ting. «*Nadverens frigivelse oppløser derfor ikke menigheten – kirken – men den oppløser det ubibelske statskirkeembete.*»

---

²²⁰ Hope 1906/1948b:26

²²¹ Hope 1906/1948b:25

²²² Hope 1906/1948b:28

²²³ Hope 1906/1948b:29

²²⁴ Hope 1906/1948b:34

²²⁵ Hope 1906/1948b:26

²²⁶ Hope 1906/1948b:29

Men det er mer som står på spill. For her er det dypest sett snakk om to vidt forskjellige kirkeforståelser som står mot hverandre og som med nødvendighet må føre til hver sitt sted. Hope mener han kun drar en naturlig konsekvens av Luthers brudd med den katolske kirke og Hauges kamp for den frie lekforkynnelsen. «Kirkeoppløsningens fedre er ikke broderrings-medlemmene i et møte på Framnes. For vårt lands vedkommende er det Hans Nielsen Hauge som er synderen.»²²⁷ Ut fra en slik logikk blir alternativet til hans posisjon å gå den stikk motsatte vei.

*Nadverdets frigivelse avskjærer det katolske systems siste nerve i den lutherske kirke. Dette er det som er sårt for dem som kaller seg kirkens tro lemmer. Men her er ingen vei tilbake. Nerven blir skåret av! Så sant som det lutherske og ellers protestantiske kirkesamfunn ikke i sitt vesen er katolsk, så sant er dette unngåelig.*²²⁸

Mot dette hevder Hope at kirkens «samlingsmerke og enhetskraft» ikke ligger i «embete og lovparagrafer, heller ikke i den lutherske, kalvinske eller katolske bibelfortolkning, det er ikke teoriens og dogmenes kalde kabel som forener og binder menigheten sammen til ett legeme, men der er én Herre, én tro, én dåp og alles far».²²⁹ Han tar til orde for å være mindre konfesjonelt opptatt, og mer av den «deilige» tanke at den sanne kirke eksisterer på tvers av alle menneskelige strukturer. Og han finner støtte i Grundtvigs syn på hva kirken er og i hans salme *Kirken den er et gammelt hus*.

Her griper Hope til et nytt moment: «Jeg vet såre vel om den mengde innvendinger som gjøres imot denne skjønne tanke, jeg vet også om det som heter menighetsorganisasjon, om hyrder, lærere, eldste og forstandere, og at Bibelen sier oss at så skal det være.» Men han mener at det er ivaretatt i lekfolket. For det tør «hende at med hensyn på bibelsk menighetsorganisasjon, da står det ikke så aldeles sørgelig dårlig til i vårt land som mange mener.» Dette begrunner han ut fra fruktene av lekmannsarbeidet:

Et kristenliv så sant, sterkt og velsignet som det er vokset opp iblant oss utenom statskirkens murer, kan ikke være utenom all Bibelens lære når det er spørsmål om menighet, således som det i denne sak er Guds vilje til oss. Var stillingen så absolutt gal, vilde vårt mer enn hundreårige kristenliv som samfunn betraktet være i det

---

²²⁷ Hope 1906/1948b:27

²²⁸ Hope 1906/1948b:27

²²⁹ Hope 1906/1948b:29

sørgeligste kaos, til ubotelig skade med hensyn til den enkeltes kristenliv og med hensyn til den kristnes kraft å være til velsignelse.²³⁰

Dermed går Hope i rette med de som ønsker å løse kirken fra staten for å opprette en fri kirke. Det å organisere kirken etter «bibelsk mønster» vil bare få den «slemme forskjell at en organiserer de kristne og verden sammen. En bibelsk form og et ubibelsk innhold!» Han konkluderer derfor med «Et sådant kirkesamfunn vil bli en av de største farer for levende kristendom.»²³¹

4.4.2 Vurderinger

I dette første opptrykte skrift hvor Hope gjør refleksjoner om sitt kirkesyn merker vi oss følgende:

- 1) I foredraget gjorde Hope ikke ekklesiologiske avveininger. Det kommer først fire måneder senere som følge av at kritikerne pekte på at nattverdsynet fikk konsekvenser for kirkesynet. Hopes språk for kirkesynet kan dermed ha blitt formet av debatten som fulgte foredraget.
- 2) Den kirkeforståelsen Hope vil imøtegå, er at *statskirken* er kirken med stor K. Mot dette hevder han at den sanne kirke finnes på tvers av alle kirkesamfunn, og dermed mener han å ha parkert sine meningsmotstandere. Men var Hope her for raskt ute med å konkludere? For mente egentlig hans meningsmotstandere at *statskirken* som organisert størrelse er *selve kirken*? Har ikke de også egentlig et annet kirkebegrep enn det? Og vil ikke hans meningsmotstandere være enig i at den sanne troende menighet finnes på tvers av alle kirkesamfunn, og *samtidig* kunne mene at fri nattverd får konsenser for synet på hvordan kirken fremtrer i verden? For meg kan det se ut som om Hope ikke treffer hva meningsmotstanderne egentlig mener. I så fall er hans tilsvarende ikke sakssvarende på problemstillingen.
- 3) Det underliggende spørsmålet er vel hvordan kirken fremtrer i verden. Er det slik Johnson hevdet, at *den ene kirke* har forskjellige egenskaper, at den på samme tid både er usynlig

---

²³⁰ Hope 1906/1948b:31

²³¹ Hope 1906/1948b:35

og synlig? Dette spørsmålet synes ikke Hope å forholde seg til, bortsett fra når han skriver om «menighetsorganisasjon, om hyrder, lærere, eldste og forstandere». Og da setter Hope den «skjønne tanke» om at kirken er alt Guds folk i et motsetningsforhold til «bibelsk menighetsorganisasjon». Hvorfor begrunner han ikke. Men trolig opplever han en ytre menighetsstruktur som å være i konflikt med en rent spirituell kirkeforståelse. Her synes det imidlertid for meg som at Hope konstruerer et motsetningsforhold. For er det i seg selv problematisk å mene at kirken både er universell og usynlig, samtidig som den lokale kirken kan ha en ytre organisering?

- 4) Likevel forkaster han ikke tanken om at Bibelen sier noe om «menighetsorganisasjon». Men han mener de bibelske anliggende for eldstetjenesten *er* ivarettatt i lekmannsbevegelsen. Det slår han fast ut fra fruktene av lekmannsarbeidet. Det kan umulig være så dårlig stilt med tanke på dette når vekkelserne ved lekmenn har båret så rik frukt. Hope går altså til *erfaringen* når han skal undersøke om lekmannsbevegelsen har et bibelsk menighetsliv.
- 5) Dette er faktisk et av få steder hvor han i det hele tatt omtaler «bibelsk menighetsorganisasjon». Men bibeltekstene om dette synes ikke å være i Hopes synsfelt. Og når han her nevner det er det i polemikk mot statskirkens utøvelse av «bibelsk menighetsorganisasjon». Det er derfor naturlig å forstå Hopes manglende interesse for «bibelsk menighetsorganisasjon» i lys av hvordan han opplevde at statskirkens prester utøvde embetet. Samtidig ville hans avvisning av dette rammet frikirkene, siden han skaper et motsetningsforhold mellom «bibelsk menighetsorganisasjon» og at kirken er universell. Det synes ikke Hope å ta konsekvensene av i sin tenkning når han omtaler frikirkene.
- 6) I noen grad synes Hope å tillegge motstanderne en posisjon de ikke har, for så å argumentere mot. De vil i alle fall neppe være uenig i at «presten skal være tjener i menigheten», og at kirken er «de levende kristne», og «at der hvor en større eller mindre flokk gudsbarn er, der er en del av menigheten». Spørsmålet er vel heller om det er noe mer å si om kirkens vesen enn bare dette.
- 7) Hope finner støtte i Grundtvig. Det er formelle likhetstrekk med Grundtvigs syn. Wisløff sier:

Heller ikke Grundtvig identifiserer statskirken som organisatorisk størrelse med Jesu Kristi kirke. I statskirkens ”borgerlige ordning” bor den troende menighet som ”en fremmed gjest”. I sin struktur ligner Hopes kirkesyn på Grundtvigs. Men det er især en stor forskjell: Grundtvig finner den troende menighet i kirkehuset, samlet om dåp og nattverd og Guds ord. Men Hope ser venneflokkene av troende som det synlige uttrykk for Guds folk.

Spørsmålet er da hvor legitimt det er å bruke Grundtvig til å underbygge sitt syn. For Hope er det et vesentlig poeng at de troende ikke finner seg til rette innenfor statskirkens gudstjenesteliv.

- 8) Oppsummerende: Når Hope presenterer sitt kirkesyn, er det grunn til å stille spørsmål ved om hans tilsvare egentlig «treffer» motstandernes posisjon. Hope synes ikke å forholde seg til kirkens «ytterside» og mener problemstillingen om en «bibelsk menighetsorganisasjon» ikke har verdi fordi fruktene av lekmannsarbeidet er så rike.

4.5 Det frie kirkemøtet i 1907

Debatten om nattverden utviklet seg videre. Og Hope møtte ikke bare motstand fra kirkens egne menn, men også fra de mer kirkelig orienterte organisasjonene. I mars 1907 ble det tillyst et «fritt» kirkemøte i hovedstaden om spørsmålet. Hope kom akkurat tidsnok fra prekenreise i Trøndelag til å bli med når de skulle ta fatt på emnet om «nadverforeninger».²³² Leder Laurits Larsen i Kristiania Indremisjon innledet ordsiftet. Larsen tok et kraftfullt oppgjør med Hopes syn. Han mente Hope svartmalte situasjonen: Det var ikke så mangelfullt åndelig fellesskap ved alterringen som Hope ville ha det til, og det viktigste ved nattverden er foreningen med Kristus. Larsen pekte også på at dersom en gir nattverden fri, ville det kunne praktiseres av hvem som helst, noe som ikke legger til rette for bedre kirketukt. Og hvis statskirken var så uforbederlig som Hope mente, ville det vært mer redelig å melde seg ut. Heller ikke Frikirkene ville tillatt fri nattverd slik Hope argumenterte for.

---

²³² Handeland 1955:121-132

I pausen forberedte Hope et motsvar som skulle komme til å vare i en hel time. En skjelvende Hope sto foran de fremste teologer og kirkemenn i landet for å forsvare et syn de fleste anså som svært problematisk. Men Hope visste å svare for seg.

4.5.1 Presentasjon

Hope argumenterte for at også Larsens frie indremisjonsarbeid innenfor kirken ville blitt rammet av kirketukt dersom det ble utført i en frikirke. Spørsmålet som må stilles er da om det i det hele tatt er rett å drive det indremisjonsarbeidet en har gjort i nærmere 100 år innenfor kirkens ramme. For dersom statskirken er selve *kirken* med stor K, ville det vært galt at indremisjonen kaller og sender forkynnere på egne vegne innenfor kirkens ramme. «Men dersom kyrkja, den sanne kyrkja, er i dei truande venneflokkane, so er det rett.»²³³

For å underbygge at kirken er identisk med venneflokkene av de sant troende, siterer Hope tyskeren Rudolf Sohm som skrev at «noe menneskelig prestedømme trenges ikke. I enhver forsamling av troende er den rette dåp og den rette nattverd det fulle samfunn med Kristus, hans troendes eneste yppersteprest og midler».²³⁴ Hope viser også til Martin Luther som i et brev til bøhmerne sier at alle kristne har rett til å forkynne Guds ord, døpe og velsigne sakramentene. Og Hope argumenterer for at de levende vakte kristne i Den norske kirke må ha like mye rett på å være en del av kirken som alle gudsfornektere, fritenkere, spottere, svikere og horkarer. Å gjøre fri nattverd til gjenstand for kirketukt, gir ingen mening. Da er det i så fall mange som burde blitt kastet ut lenge før.

Hope anerkjenner at den den frie nattverd kan misbrukes. Men spørsmålet for Hope er om en skal holde seg til det katolske eller det evangeliske kirkeidelaet. «Skal *livet* vera nr. 1, eller skal *kyrkja* vera nr. 1?» For Hope er dette en motsening, bak kravet «om fri nattverd, er trongen til eit heilare, rikare kristen-samfunn». Dermed står kirken i veien for livet selv. En får nok foreningen med Kristus også i kirke-nattverden. Men det er samfunnet med de andre kristne som er problemet. «I kyrkja har me nattverd, men inkje samfunn. I Indremisjonen har me samfunn, men ingen nattverd. Den som nektar dette, forstår ikkje eg. Dei må gjere kristenlivet til eit over-åndelig liv – mest som ein ikkje skulle vera her i verden mellom menneske».²³⁵

---

²³³ Handeland 1955:126-127

²³⁴ Handeland 1955:127

²³⁵ Handeland 1955:130

4.5.2 Vurderinger

Hopes argumentasjon på «det frie kirkemøtet» bekrefter det vi allerede har sett og samtidig utvikler han her argumentasjonen.

- 1) Når Hope blir angrepet også fra indremisjonshold, utvikles retorikken. Når indremisjonen kaller og sender lekforkynnere uten prestenes godkjenning, hvorfor kan ikke lekfolket også fritt dele nattverden? Logikken er ganske åpenbar. Det «ekkesiologiske vakuum» som var etablert fra slutten av 1800-tallet gav få muligheter til å gi Hope et tilsvarende svar. For når lekforkynnerne har mulighet til å preke uten prestenes kallelse og godkjenning, var forståelsen av embetets mandat og rolle i spill. Hope mente at dette hadde konsekvenser for synet på kirken. For for ham handler nå spørsmålet om kirken er en *enten* ytre størrelse, *eller* en indre, skjult. Hvis det ytre embetet ikke lenger definerer kirken, så kan ikke kirken være ytre. Dermed kan kirken kun være skjult.
- 2) For å begrunne dette rent spiritualistiske kirkesynet, siterer Hope Rudolf Sohm. Sohm var tysk professor i rettsvitenskap, med kirkerett som spesialfelt. Han var også teolog plantet i den klassiske liberalteologien på slutten av 1800-tallet.²³⁶ Sohm hadde skrevet en kort kirkehistorie som kom ut på norsk i 1891. Boken må ha blitt lest, den utkom i ny utgave i 1900. I *Kyrkja og Guds folk* i 1923 siterer Hope også betydelige deler fra Sohm. Flere har senere pekt på det påfallende i at det er hos en liberateolog Hope finner sin tydeligste forankring i kirkesynet.²³⁷ Sohms tenkning samsvarer riktig nok godt med Hopes. Men Hope siterer ikke Sohm før i 1907. Det kan tyde på at Hope i forbindelse med nattverdstriiden kjente et behov for å gjennomtenke sitt prinsipielle kirkesyn, og at han gjennom dette oppdaget Sohm. At Sohm var liberateologisk orientert var neppe Hope klar over, gitt at boken var utgitt på Lutherstiftelsens forlag og med forord av Johnson.

---

²³⁶ Vigilius 2005:149, Østereng 2017:59

²³⁷ Se blant annet Østereng 2017:57-58

4.6 Kyrkja og Guds folk fra 1923

Hope må åpenbart ha hatt godt teft. Han fikk rett, kampen for den frie nattverd ble hard, men ikke langvarig.²³⁸ Bare sju år etter foredraget kunne lekfolket med loven i hånd praktisere fri nattverd. Hopes syn vant igjennom, nattverdstriden ble avsluttet. Nå var Hopes kirkesyn etablert i den radikale lekmannsbevegelsen, og i kirken var det kommet for å bli.

I 1919 krevde Geilomøtene at lekfolk skulle få rett til å bli prester.²³⁹ Dette reagerte Hope skarpt på, og skrev sju artikler i *Kristelig Folkeblad* med utgangspunkt i vedtak på møtet.²⁴⁰ Disse ble senere utgitt som hefte under tittelen *Veien*.²⁴¹ Her gjentar Hope de samme grunnideene og skriver at «det punkt hvor kampen var, er og visstnok også vil bli kvassest, er når man gjør krav på at vi skal *erkjenne statskirken som en bibelsk menighetsliv*».²⁴² Hopes artikkel foranlediget at professor Karl Vold skrev i *Luthersk Kirketidende* om *Kirkelig anarki*. Den vitner om hvordan Hopes skarpeste motstander i samtiden forsto hans posisjon.

Jeg er bedrøvet over at en mand som Hope med den indflydelse han har ved sin dype, sterke kristelige forkyndelse, slik kan gjøre sig til det kirkelige anarkis yppersteprest og virkelig kan offentliggjøre meninger som slik lider av mangel paa forstaaelse, av logiske brist, selvmotsigelse og synkverving. Hele hans standpunkt er en eneste stor selvmotsigelse.

Mange ønsket at Hope skulle gjøre mer grundig rede for sitt kirkesyn. I 1922 holdt han to nye foredrag på Det vestlandske broderrings sommermøte. På dette tidspunktet sto tanken om å etablere en frikirke sterkt blant lekfolket på Vestlandet, primært i Det vestlandske indremisjonsforbund.²⁴³ Hope hadde nettopp vært en tur i Amerika og skulle egentlig tale om amerikanske kirkeforhold. Mange tenkte ideelt om forholdene der borte, men for Hope hadde turen til Amerika lært ham å sette enda større pris på den hjemlige statskirkeordningen med

---

²³⁸ I foredraget til Broderringen sier han: «I det århundre som nå er begynt, vil kampen komme til å stå om dette: Nadverden fri! Her vil kampen ikke bli så hard, bitter og langvarig som i det første slag, men' den vil bli hard og bitter nok.» Hope 1906/1948a:21

²³⁹ Representanter for organisasjoner på evangelisk-luthersk grunn møttes hvert år i perioden 1913 – 36 på Geilo for å drøfte felles problemer og interesser. Kinamisjonsforbundet var ikke med.

²⁴⁰ Tidsskrift utgitt i Trondheim

²⁴¹ Hope 1906/1948a:43-78

²⁴² Hope 1920/1948:59

²⁴³ Eide 1948:276-279

den frie lekmannsbevegelsen.²⁴⁴ Og med Hopes tre timer lange foredrag fikk mange et nytt syn på saken. Det ble et vendepunkt for frikirketanken, den mistet nå sin kraft.²⁴⁵

Hope ble sterkt oppfordret til å gi ut foredragene. I utgangspunktet var han ikke positiv til dette. Men siden han hadde en opplevelse av at mange ikke forsto ham, skrev han med bakgrunn i foredragene boken *Kyrkja og Guds folk*. Han valgte romanformen med et helt personalgalleri som representerte ulike syn. Hope snakker primært gjennom «Hans Aasen», men bruker også andre stemmer. Det skinner klart igjennom hva som er det rette. Å skrive boken i romanform var neppe et godt grep.²⁴⁶ Men store deler av lekmannsbevegelsen har fram til vår egen tid blitt formet av Hopes kirketenkning i denne boken, ikke minst i NLM.²⁴⁷ Dens betydning vises også av at boken har blitt trykt opp jevnlig siden. Den har kommet i fire opplag i til sammen 11 500 eksemplar, sist gang så sent som i 2001, og da i helt ny bokmålsutgave under tittelen «Guds folk og folkekirken». Lunde Forlag skrev i innledningen:

Denne boka bærer preg av at den er skrevet for lang tid siden. Problemstillingene har endret seg på flere områder. Men det har vist seg at Hopes tenkning om kirken har vært toneangivende og vist seg slitesterk selv om folk og kirke har opplevd en betydelig sekularisering i løpet av nesten hundre år. Derfor utgis denne boka nå på nytt.

4.6.1 Presentasjon

I Amerika hadde Hope sett lekpredikanter med «gneisten» bli tvunget til å virke i en sammenheng der de i stedet for å ha fokus på folks frelse og åndelige liv måtte være opptatt av å ivareta den kirkelige strukturen. «Embetet druknar nådegåva. Livet får ikkje den fridom, det arbeidsrom og ansvar som det etter si natur krev. So stansar voksteren hjå presten, hjå dei einskilde kristne og i heile kyrkja.»²⁴⁸ I Amerika nådde heller ikke prestene ut til folket. De ble bare stående og preke til en liten flokk kristne, og slik utarmes prestenes «misjonerende evne», og det blir ikke «fødd born». De kunne heller ikke preke Guds Ord fritt til kristne. For når de var ansatt og lønnet av menighetene selv, kunne de risikere å miste tjenesten og lønnen om de prekte slik menigheten ikke likte. I sum var frikirkestrukturen drepande for livet. «Den

---

²⁴⁴ Kjebekk 2001:92

²⁴⁵ Eide 1948:278

²⁴⁶ Jøssang 2001:95

²⁴⁷ Kjebekk 2001:92.

²⁴⁸ Hope 1923/1948:118

sterke organisasjonen og den tunge dødvekta av verdslige menneske i kyrkja har ei mektig, ja, ei fæl evne til å stengja for den retten som *livet* krever. Mekanismen drep organismen.»²⁴⁹

Alt dette er annerledes i Norge. Her kan prestene preke fritt uten risiko for å bli avsatt. Her når lekpredikantene ut til folket, for slik laksen svømmer oppover i elva, står lekpredikanten midt i folket. Og når lekpredikanten fritt kan få virke innenfor statskirkens rammer, blir han heller ikke ødelagt av å bruke energien på å ivareta en menighets- og kirkestruktur. Hopes klare konklusjon er at det ikke finnes noen grunn til at det er bedre å ha frikirker enn statskirke. Han finner det nærmest bevist gjennom hundre år med vekkelse ved lavkirkelige lekpredikanter at et lekmannsarbeid innenfor statskirkens rammer gir det beste resultatet.

Dette arbeidet, nettopp med den sermerkete måten det har vore dreve på no i over 100 år, har synt seg å vera ein av dei beste reidskap for Guds rike i Noreg. Det er inga falsk ros når ein seier at det har sprunge mange fagre blomar ut på det norske lækmannstreet, og mykje frukt har ogso vorte hausta inn i Guds rike. (...) Aldri fall det frå Guds himmel so grønt eit frø i norsk folke-jord som då Gud gav oss Hans Nielsen Hauge. Og aldri vaks det her i landet eit sterkare tre med fagrare frukt enn det som rann opp av dette trøet. (...) Det er mi faste overtyding at gjennom ei statskyrkja som gir rom for eit gudfryktig, radikalt og fritt lækmanns-arbeid, ber Guds rike dei beste frukter i Noreg.²⁵⁰

Hope mener det er to store misjonsstrategiske fortrinn ved å ha en statskirkeordning med rom for fritt lekmannsarbeid framfor en selvstendig frikirke. For det første fordi staten da vil måtte legge til rette for kristendomsopplæring i skolene. Statskirkens verdi som folkeoppdrager kan ifølge Hope knapt overvurderes. Kristendomskunnskapen forstår Hope som veden på bålet, mens lekforkynnelsen er ilden som tenner på. «Ein må ha både 'ved' og 'eld', skal det verta liv».²⁵¹ Dernest har det stadig vist seg at det statlige kirkestyret er lekmannsarbeidets beste allierte. Staten har vært garantisten for lekfolkets frihet til å forvalte nådemidlene selv. Den samme frihet vil en ikke kunne få innenfor en frikirkelig struktur.

---

²⁴⁹ Hope 1923/1948:117

²⁵⁰ Hope 1923/1948:104-105

²⁵¹ Hope 1923/1948:124

Nøkkelen til disse lekmannsarbeidets rike frukter har vært den «indre livstrong». Det var livet selv som vokste «og livet fekk rom til å veksa.»²⁵²

Det norske lækmanns-arbeidet, alt frå Hauge si tid, har ikkje havt sin styrke i organisasjonen. Det har havt styrken sin i *livet*. Det frie lækmanns-arbeidet har ikkje havt høve til å stydja seg anten til prest eller kyrkja. Det kunde ikke berga skalet når kjerna var borte. Det har ikkje vorte verna om og halde oppe ved ein kyrkjeleg lov-rett, men ved livsens eigenrett. (...) Organisasjonen berga oss ikkje når livet tok skade. (...) Kunde berre livet vera friskt og surlande, so berga det seg sjølv utan noko menneskebyggverk omkring seg. (...) Livet har vore sterkare enn forma.²⁵³

Hope ser slik klar motsetning mellom organisasjon og liv. For organisering kan ødelegge livet: «Vert da organisasjonen sterkare enn livet so har me gått over den grensa som Guds ord har sett, Å gå over denne grensa er fårleg. Organisasjonen må ikkje vera sterkare enn at dødvekta kan skalast av.»²⁵⁴

Mot slutten av boken siterer så Hope fra tre bøker som han opplever underbygger hans kirkesyn. Først siterer han professor Sigurd Odland ved Menighetsfakultetet på at han i det Det Nye Testamentet ikke finner at det «hører med til menighetens vesen at den har et geistlig embete til varetakelse av den menighetsmessige forkynnelse av Guds ord og forvaltning av sakramentene.»²⁵⁵ Dette kan i første omgang se ut til å sammenfalle med Hopes posisjon. Samtidig erkjenner Hope at det ikke er noe likhetstegn mellom hans og Odlands syn på kirken, da Odland «i visse måtar kjem til eit anna resultat enn meg i kyrkje-spursmalet». Deretter siterer Hope Sohm når han beskriver den første kristne tid som et egalitært, karismatisk åndssamfunn uten noen formell, rettslig organisasjon og embetsordning. Kirken var de troende og åpenbarte seg hvor to eller tre var samlet i Jesu navn. All kirkelig makt og myndighet var gitt kirken, og derfor kunne enhver kristen forvalte alle nådmidlene. Til slutt siterer Hope Luther i et oppgjør med de katolske prestenes rolle i kirken.

Hope avslutter boka med det som for ettertiden har blitt stående som Hopes sentralbegrep for hans forhold til statskirken: «Spursmålet for oss kristne er ikkje dette: Kor skal eg finna meg ein roleg stad, so eg kan ha det godt? Nei, spursmålet er dette: Kor skal eg

---

²⁵² Hope 1923/1948:108

²⁵³ Hope 1923/1948:135

²⁵⁴ Hope 1923/1948:136

²⁵⁵ Hope 1923/1948:191

vera, so eg kan tena Gud og folket mitt best. Då er svaret for meg dette: 'I kyrkja, men ikkje under kyrkja'». ²⁵⁶

4.6.2 Vurderinger

Grunnideene fra nattverddebatten føres videre i *Kyrkja og Guds folk*. Her utvikles kirkesynet og vi vil særlig peke på følgende:

- 1) Det som har blitt det sentrale skriftet for Hopes kirkesyn, er nesten fritt for bibelteologiske og dogmatiske refleksjoner. Det eneste er når Hope mot slutten siterer Odland, Sohm og Luther og gjør en refleksjon særlig rundt Sohms spiritualistiske kirkesyn som han entydig slutter seg til. ²⁵⁷ Ut over dette er det oppsiktsvekkende få teologiske begrunnelser når han skriver en hel bok om sitt kirkesyn, og også lenge har hatt i tanke å skulle gjøre det. ²⁵⁸
- 2) Det er usikkert hvor mye disse «lærde menn» egentlig betydde for utviklingen av hans syn. De synes helst å fungere som et «teoretisk» og «teologisk» alibi. ²⁵⁹ Når det gjelder Luther og Odland er det et spørsmål hvorvidt de kan brukes til å forsvare hans posisjon. ²⁶⁰ Hope erkjenner i alle fall selv at Odland lander på et annet kirkesyn enn ham.
- 3) Når Hope forsvarer statskirkeordningen og argumenterer mot opprettelsen av frikirkesamfunn, er det for han et spørsmål om hensiktsmessighet. Hopes argumentasjon synes dermed å være rent kontekstuellet betinget.
- 4) Hope bruker også mye plass til å beskrive forholdene i Amerika. Det er ikke erfaringene herfra som former tenkningen. Den bare bekrefter det Hope alltid har ment. Men også vurderingene fra Amerika baseres ut fra en ren hensiktsmessighetsvurdering.
- 5) Problemstillingen for Hope er hva som fungerer.

---

²⁵⁶ Hope 1923/1948:215

²⁵⁷ Hope 1923/1948:203-204, 210

²⁵⁸ Hope skriver i forordet: «Men sidan drog det meir og meir etter med meg, helst av den grunn at der i mange år har rørt seg ein trong i meg til å få ned på papiret litegrand om mitt kyrkjesyn.» Hope 1923/1948:79

²⁵⁹ Jøssang 2001:98

²⁶⁰ Når det gjelder Luther skriver Kvalbein: «Typisk for hans strengt personalistiske kirkeforståelse er at CA VII og VIII forkortes, slik at tanken på nådemiddelforvaltningen, ord og sakrament, overhodet ikke er med å bestemme hva kirken egentlig er.» Kvalbein 1965:250

Det store spørsmålet for kvar kristen må vera dette: *Korleis skal me vinna desse folka for Kristus?* Korleis kan me best nå mengda med evangeliet? Den som i *praktisk arbeid* rekk lengst her, han har funne det beste svaret på spørsmålet om ei auka kristenkraft. Spørsmålet vert då: *Korleis skal ein best nå folket med evangeliet og føra det til Kristus?*²⁶¹

Når Hope så til slutt formulerer et pregnant uttrykk for kirkesynet, så er ikke utgangspunktet bibelteologisk begrunnelse, men tjenlighet: «Kor skal eg vera, so eg kan tena Gud og folket mitt best. Då er svaret for meg dette: *I kyrkja, men ikkje under kyrkja*».²⁶² I boken synes dermed Hope å legge et nærmest ensidig praktisk-pragmatisk perspektiv til grunn.

4.7 Skrifter fra 1928 – 1945

Hope vant kampen for den frie nattverd i 1913. Men for ham var ikke målet nådd før også dåpen ble fri og lekfolket organiserte seg som «den første kristne menighet, å samle de kristne til ett allerede her i verden».²⁶³ I 1906 var han sikker på at dette kom til å skje: «*At det vil skje er min sterke tro. Det er en skjønn tanke for min sjel å kunne få være med å arbeide mot dette mål.*»²⁶⁴

Men i dette tok Hope feil. Ut over 20-tallet ebbet kampen for fri dåp ut for de radikale, og med det ble også Hopes menighetsvisjon oppgitt. I senere år kunne han uttrykke skuffelse over at spørsmålet om dåpen ennå ikke var løst og at utviklingen ikke gikk den veien han i unge år hadde forestilt seg. Vigilius skriver:

For Hope var frigivelsen af Ordet, nadveren og dåben tre skridt, der med naturnødvendighed måtte følge på hinanden frem mod virkeliggørelsen af et fuldt menighedsliv. At stoppe op i denne proces ville være udtryk for «brest i syn og logik» Men det radikale lekfolk stoppede op. Grundlæggende fordi man orienterede sig ud fra erkendte behov i foreningsarbejdet. Et andet motiv synes imidlertid også at have spillet ind: frygten for at etablere et nyt kirkesamfund.²⁶⁵

---

²⁶¹Hope 1923/1948:122-123

²⁶²Hope 1923/1948:215

²⁶³Hope 1906/1948b:38

²⁶⁴Hope 1906/1948b:38

²⁶⁵Vigilius 2005:159

For toneangivende personer i Kinamisjonsforbundet mente at om en også begynte med dåp, ville konsekvensen bli etablering av nytt kirkesamfunn. Hope tenkte derimot stikk motsatt.

For ham står en kirkedannelse inden for statskirken ikke som en trussel for lægmandsarbejdet, men som dets naturlige mål. Hopes tanke om at bygge en «kirke inde i kirken» slog imidlertid ikke gjennom som kursbestemmende vision i det radikale lægmandsarbejde.»²⁶⁶

Hopes konsekvente lekmannsyn ble altså bare delvis videreførte i NLM og Indremisjonsforbundet. «Ingen av de radikale forbund tilegnede sig Hopes vision om oppbyggelse af et fuldt menighedsliv inden for statskirkens rammer og den hermed forbundne betragtning af lægmandsorganisationeme som menighedsorganisationer in spe.»²⁶⁷

I 1928 holdt Hope et foredrag på årsmøtet for *Den vestlandske brodering*. Dette ble senere utgitt som *Framtids-linene i norsk lækmannsarbeid*.²⁶⁸ Her siterer han for første gang bibelvers som sier noe om tjenester i menigheten.²⁶⁹ Men poenget for ham er ikke å si at det bør være slik i menigheten. Derimot bruker han versene for å si at det ikke fantes

tilsette forkynnere i den første kristne tid. Derimot hadde Gud sytt for å setja inn i forsamlinga ymse nådegåver som dei kristne skulde tena kvarandre med. (...) Den eine oppbygde den andre, kvar med si nådegåve. So kom apostlane og evangelistane og forkynte ordet for veneflokkane, mest som dei norske lækpreikarane no har gjort i over 100 år.²⁷⁰

Hope sier det heller ikke var noen samorganisering mellom menighetene. Organiseringen av kirkene kom først som resultat av svekket åndskraft, og det førte til at «*den kristne kyrkjelyden havna i Rom*».²⁷¹

Han mener lekmannsarbeidet nå er i en utfordrende situasjon, det er for mange organisasjoner om beinet. Dette vil utarme lekfolket. Hopes ønsker derfor å forsøke å stake ut

---

²⁶⁶ Vigilius 2005:160

²⁶⁷ Vigilius 2005:160

²⁶⁸ Hope 1928/1948:216-231

²⁶⁹ 1. Kor. 12:28 Og Gud satte i menigheten først noen til apostler, for det andre profeter, for det tredje lærere, dernest kraftige gjerninger, så nådegaver til å helbrede, til å hjelpe, til å styre, og ulike slags tunger. Og Ef. 4:11-12. For han er det som ga noen til apostler, noen til profeter, noen til evangelister, noen til hyrder og lærere, for at de hellige kunne bli gjort i stand til tjenestegjering, til oppbyggelse av Kristi legeme

²⁷⁰ Hope 1928/1948:217-218

²⁷¹ Hope 1928/1948:219

en kurs. Han ser tre ulike retninger. Det ene er å gå den «svenske vegen», at lavkirkeligheten etablerer eget kirkesamfunn. Det andre er den «danske vegen», at lavkirkeligheten tas opp i kirken. Hope derimot peker på den tredje vei. Den innebærer tre ting: For det første må kristenfolket våkne og vende om. Hope mener lekmannsarbeidet har kommet på avveier, blitt mer opptatt av *sin* organisasjon enn Guds rike. For det andre må lekmannsarbeidet vokte seg for å organisere seg for sterkt. Lekmannsarbeidet står og faller på en eneste forutsetning, og «sviktar denne, so har det ikkje rett til å vera til. (...) Det er den åndskrafta det eig i seg sjølv.»²⁷² Og det tredje er at lekforkynneren må ha annet arbeide enn bare forkynnerarbeidet som leveveg. Det vil ikke være åndelig bærekraft til å være fulltids predikant.

I 1932 holdt Hope et foredrag på lekmannsmøtet i Bergen. Det ble utgitt som *Kyrkja og lækmanns-arbeidet*.²⁷³ Hope tar utgangspunkt i at fra den dagen en lekmann stilte seg fram for å tale Guds ord «i eit folk der staten har teke kristendomen til riksreiligion (...) og sett inn embetsmenn som er 'retteleg kalla'», kom en dyp kløft mellom «den offisielle *kyrkja og embetsmannen* på den eine sida og *lækmannen og lækmanns-arbeidet* på den andre sida». Årsaken til kløften er at det er «to sterke og ulike syn på kva *kyrkja* er».²⁷⁴ Men for Hope er «svaret svært endeframt», og han formulerer seg mer pregnant enn noen gang før: «*Kyrkja er Guds folk*».²⁷⁵ Han gir sin fulle tilslutning til et sitat av J. O. Evjen: «Protestantismen kjenner ikke lydigheten mot den synlige 'kirke'. Den kjenner kun det usynlige samfunn.»²⁷⁶ Og Hope undrer seg over at lærde folk «*bryt med hovudet sitt frå år til år og frå ætt til ætt med å studera kva kyrkja er, og so er det berre denne eine, store ting: Guds folk!*»²⁷⁷ For ham står det derfor klart at dersom Jesu Kristi kirke er å forstå som en organisert størrelse

ja, då er reformasjonen eit stort mistak. Då er det reformasjonen som har sprengt Jesu Kristi kyrkja, og då er det berre *eitt* samfunn i verda som har rett til å bera namnet *kyrkja*, og det er det katolske. Men då har me protestantar ikkje noko anna å gjera enn å venda om og reisa til Rom og bøygja kne for paven og be om tilgiving for våre synder. Og dei første som må gå, er det protestantiske presteskap. Dette synest eg skulle vera nokså endeframt å forstå.²⁷⁸

---

²⁷² Hope 1928/1948:228

²⁷³ Hope 1932/1948:232-259

²⁷⁴ Hope 1932/1948:232

²⁷⁵ Hope 1932/1948:238

²⁷⁶ Hope 1932/1948:244

²⁷⁷ Hope 1932/1948:239

²⁷⁸ Hope 1932/1948:239

For Hope er dette selvsagt en utenkelig tanke, og konklusjonen må dermed bli den motsatte: Kyrkja er «alle stader der det er omvende menneske», og organisasjoner og kirkesamfunn blir da bare «eit stillas me står på mens me held på å byggja Jesu Kristi kyrkja.»²⁷⁹ Og han tydeliggjør sin posisjon på følgende måte:

Kyrkja er Guds folk. Og: alle stader der Guds folk er, der er Jesu Kristi kyrkja, anten dei er i ei statskyrkja, ei folkekyrkja, ei frikyrkja eller i ein misjonsorganisasjon eller andre stader. *Guds folk er Jesu Kristi kyrkja og so ingen andre.* Det var det eg vilde ha sagt.²⁸⁰

Åtte år senere kom krigen. Når han deltok i Kristent Samråd var han med på vedtak som innebar en anerkjennelse av statskirkens rett gitt i presteembetet. I 1942 fryktet han at han kunne bli tatt av dage på grunn av sin kamp mot nazistyre, og i så tilfelle ønsket han å gi uttrykk for hvorfor han gikk med i Kirkens Samråd og var med på de vedtak han gjorde. I det som i ettertid ble kalt «Testamentet» skriver Hope:²⁸¹

So langt eg maktar å døma om mitt eige liv, veit eg ikkje at eg ser annleis no på noko av det eg før stridde imot eller kjempa for. Synet mitt på statskyrkja og lækmannsarbeidet er det same, og likeeins synet på den retten me truande kristne har fått til å bruka ordet, nadveren og dåpen utan prest og kyrkja.²⁸²

Høsten 1944 kommer han ut fra Grini. Han skriver da «Eit stutt attersyn» for igjen å poengtere at han står for det samme.²⁸³ Han uttrykker bekymring for utviklingen for lekmannsarbeidet, er urolig for «høykyrkjelege og katolske innslag i statskyrkja og uttrykker en sorg og harme over de som kler «på seg 2 – 3 kjolar når ein skal forkynna Guds ord og vera saman om nadverden eller døypa eit barn».²⁸⁴

I april 1945 skriver Hope en kommentar til skriftet *Nadveren og statskirken*. *Folkekirke frikirke, indremisjon* fra 1906: «Når eg no atter har lese igjenom dette bladstykket som eg skreiv for snart 40 år sidan, so har eg ingenting å leggja til eller ta ifrå.» Hope mener altså selv han har vært konsistent i sitt kirkesyn hele veien.

---

²⁷⁹ Hope 1932/1948:240

²⁸⁰ Hope 1932/1948:245-246

²⁸¹ Hope 1932/1948:260-264

²⁸² Hope 1944/1948:266

²⁸³ Hope 1932/1948:265-268

²⁸⁴ Hope 1932/1948:266

5.0 Avslutning

Vi har i de foregående kapitlene satt Hope i en biografisk og historisk kontekst, sett på hans forståelse av omvendelse, og hvordan kirkesynet ble utviklet. I dette avslutningskapittelet vil vi binde alt dette sammen. Vårt utgangspunkt var å gjøre en vurdering av premissene for kirkesynet og i det følgende vil vi se på hva vi har funnet. Til slutt blir funnene forsøkt aktualisert.

5.1 Oppsummering og konklusjoner

En utvikling i Hopes ekklesiologiske språk.

- 1) Det er all grunn til å ta Hope på ordet når han sier han har hatt det samme kirkesyn hele veien. Ansatser til den grunnleggende tenkningen fantes også i brevet til hovedstyret i Kinamisjonsforbundet allerede i 1903. Samtidig synes det å være en utvikling hos Hope, i alle fall i hva Hope har fokus på og hvordan han formulerer seg. I foredraget i 1906 var det nattverd-spørsmålet han var opptatt av. Som følge av debatten foredraget skapte skriver han fire måneder senere hvordan han tenker om kirken. Da tar han oppgjør med en kirkeforståelse som sier at kirken er det samme som *statskirken*. Det samme gjentas i 1920 i *Veien*. I 1923 skriver han satsen «I kyrkja, men ikkje *under* kyrkja». Men først i 1932 sier Hope at «*kyrkja er Guds folk*», og at den ytre organisasjon bare er «*eit stillas me står på mens me held på å byggja Jesu Kristi kyrkja*».²⁸⁵ Selv om det ligger innbakt i tenkningen hele veien, finne vi overraskende nok ikke tidligere et så pregnant uttrykk for kirkeforståelsen, heller ikke i *Kyrkja og Guds folk*. Det at han stadig utvikler en mer definert, avgrenset og pregnant definisjon på hva kirken er, kan tyde på at det er en utvikling i Hopes tenkning. Samtidig er det vanskelig å fastslå om det er en reell utvikling i syn. Men språket er i alle fall i utvikling. Og det synes som om utviklingen av språket har skjedd i en prosess med avgrensninger overfor meningsmotstandere. Jeg mener det har vært en svakhet at Hopes kirkesyn i ettertid har blitt presentert som en ferdig avsluttet størrelse og at en ikke har vært oppmerksom nok på at et utviklingsperspektiv hører med i forståelsen av hans tenkning.

---

²⁸⁵ Hope 1920/1948:238, 240

«Livet» som grunnkategori i Hopes tenkning.

2) For Hope er spørsmålet om «livet» selve hovedsaken. Han skriver om «livets naturtrang» allerede i 1903. Og det er «livet» Hope tar utgangspunkt i ved foredraget i 1906. «Livet» følger Hopes skrifter som en rød tråd. Jøssang kaller «livet» for en «grunnkategori» i hans tenkning.²⁸⁶ Oftestad knytter dette til *gudsriketanken*. «Og Guds rike manifesterer seg i 'liv' .»²⁸⁷ For meg ser det ut som om Hopes forståelse av «livet» er en slags eksistensiell fortolkningsnøkkel. Vi så hvordan dette perspektivet også preger forståelsen av viljens plass i omvendelsen. Når Hope avviser Valen-Sendstads syn er det fordi hans forståelse slokker den «vekkende ånd i folket». Dermed hindrer det omvendelse og ødelegger for «livets vokster». Det samme skjer i tenkningen om kirken. Det at det troende fellesskapet ikke får dele nattverd i samsvar med «livets natur» gjør at «livet» krever endring. Dermed står det etablerte og kirkelige i veien for «livets naturtrang». Et pregnant uttrykk for hva kirken er som samsvarer med «livet» må da utvikles. Og med samme utgangspunkt blir Hope en sterk forsvarer av statskirken, det gagnar «livets» vokster. Forståelse av «livet» er dermed et «filter» som Hope synes å legge over alle problemstillinger.²⁸⁸ Fra mitt perspektiv har dette åpenbart en styrke. Noe av det mest pregnante som er å si om kristendom er at det er «liv». Jeg vil også hevde det er det som gjør kristen tro sann og relevant i menneskers liv. Samtidig er det sårbart dersom «livet» blir det primært styrende prinsipp i vurderingen av teologiske posisjoner. Vurderingen av hvordan «livet» framstår her i verden er også i noen grad basert på subjektive erfaringer.

Hopes forhold til naturen, Vestlandet og det nasjonale i forståelsen av «livet»

3) Jøssang peker på at en vesentlig forståelseshorisont for *Kyrkja og Guds folk* er den hyllest til naturen boka åpner med. Her kommer Hopes hjerteslag fram: «Dette er ei uhemma kjærleikserklæring til folk og land».²⁸⁹ Jøssang knytter «livet» som grunnkategori til Hopes erfaring med naturen, det vestlandske og det norske.

Folkelivet, fuglelivet, fosseduren, fjella, alt som finst på hav og land – han ser og kjenner det *samanvakse* med seg sjølv. Det bryt fram som flaum or sjela. Hope ymtar om ei samkjensle som grip djupare enn det tanken heilt kan grunna ut. Det har med kjensler, identitet og 'tilhørighet' av det heilt fundamentale slaget. Det er som ein kan

---

²⁸⁶ Jøssang 2001:95

²⁸⁷ Oftestad 1986:219

²⁸⁸ Jamfør også Oftestad 1986:219: «'Livets' muligheter og vilkår blir for Hope det avgjørende kriterium når dagens kirke- og organisasjonsforhold skal bedømmes og veien for framtiden staves ut.»

²⁸⁹ Jøssang 2001:99

høyra ekkoet av 'at det Gud har ført saman, skal menneske ikkje skilja'. Han hadde hatt ein fing med i historia og ordna alt til beste for folk og land. Rørde ein ved dette hopehavet, så var det nærast brot på ei guddommeleg ordning. Kanskje er dette å dra Hope for langt? Eg er likevel overttydd om at ein 'mytisk' dimensjon var ein viktig del av livs- og tankehorisonten til denne særmerkte lekmannsføraren, og at den lå i botnen av kyrkjetenkjinga hans.²⁹⁰

Det er selvsagt fint å være glad i hjembygda, det norske og Vestlandet. Men det er verdt å stille spørsmål ved hvor stor plass det skal ha i utformingen av ekklesiologi.

En praktisk-pragmatisk og erfaringsbasert tilnærming

- 4) Hope har en praktisk erfaringsbasert tilnærming til problemstillinger. Det var vesentlig i forståelse av viljens plass i omvendelsen. Det samme kan også sies i ekklesiologien. Det var det erfarte og praktiske ved kirkens nattverdpraksis som var utgangspunktet. Og konklusjonene i Hopes hovedbok om kirkesynet er primært erfaringsmessig og pragmatisk begrunnet. Også Hopes varme forsvar for statskirken som garantist for kristendomsopplæringen i skolen kan sees på som projiseringer av egne erfaringer.²⁹¹ Hensiktsmessighet er avgjørende for hvordan Hope konkluderer. Hans styrke synes å ha vært praktisk teft for menneskers og samtidas behov. Samtidig svekkes det dogmatiske grunnlaget når kirkesynet primært er erfaringsbasert og praktisk begrunnet.²⁹²

Kirkesynet utvikles i en bestemt historisk kontekst

- 5) Dertil følger at hele utgangspunktet for Hopes utvikling som kirketenker, nemlig statskirkens nattverdforvaltning, er en kontekstuellet betinget problemstilling. Hope utmynter kirkesynet i en diskusjon om statskirkens makt og posisjon. Når han imøtegår en forståelse av at statskirken er å forstå som kirken, med at «kirken er alle troende», så er utsagnet sagt i en kontekst som forutsetter statskirken. Når en skal vurdere overføringsverdien av Hopes kirkesyn til vår tid, mener jeg dermed en må ha i mente at det er utmyntet i en bestemt historisk kontekst som ikke lenger eksisterer.

---

²⁹⁰ Jøssang 2001:100

²⁹¹ «Hope så alltid stor på kirkens folkeoppdragende muligheter.» Wisløff 1971:138

²⁹² Oftestad skriver: «Når Hope fører sin kirkepolitiske kamp mot «kirkestillaset», dets tradisjonsbundne makt og dominans over det vakte lekfolk, er det ikke bare pragmatisk, men også ekklesiologisk begrunnet.» Oftestad 1989:214. Det er klart at Hopes kamp mot kirken også er ekklesiologisk begrunnet. Men ut fra det vi har sett vil jeg mene at graden av dette kan være mindre enn det Oftestads utsagn her kan gi inntrykk av. Min opplevelse er at kritikken av Hope fra «kirkelig hold» i for stor grad har vært rettet mot de rent prinsipielle ekklesiologiske momentene i Hopes kirkesyn, i stedet for å avklare hvorfor Hope argumenterer som han gjør. Da mener jeg det praktiske, pragmatiske og erfaringsbaserte grunnlaget for Hopes tenkning blir tydeligere.

Manglende syn for kirkens to egenskaper

- 6) For Hope synes ikke å forholde seg til det Johnson hevder, at kirkens egenskaper er «dobbel», én usynlig og én synlig. Hope hevder saken er klar når han kan fastslå at *kirken er alle troende*. Men at kirken også er en åndelig og personal størrelse som består av de troende vil de fleste være enig i. Spørsmålet er om kirken er noe *mer* enn det. Men kjennetegn på kirkens «ytterside» har Hope liten interesse av å forholde seg til.²⁹³ For meg synes den vesentligste mangel hos Hope at han ikke sammenholder det paradoksale i at kirken kan være både usynlig og synlig på samme tid. Slik synes det «ekkesiologiske» vakuum på slutten av 1800-tallet bare å ha blitt forsterket med Hope. Med ham forsvant også vakuemet, og det ble lite ekkesiologi igjen.

Omvendelseserfaringen som identifikasjonsmarkør for kirken

- 7) Bestemmende for Hopes kirkeforståelse er imidlertid omvendelseserfaringen.²⁹⁴ Den er å forstå som en identifikasjonsmarkør for hvem som er troende. Det ligger dermed nært å slutte at det er «vekkelsesfolket» som er det egentlig gudsfolket. Slik synes Hope å projisere omvendelseserfaringen over på ekkesiologien. Dette samsvar også med hans egne erfaringer. Hans åndelige fornyelse erfarte han alene, men samtidig i kontekst med vekkelsesfolkets gudserfaringer, og ikke i kirkens rom. Og når Hopes kirkesyn defineres av omvendelseserfaringen og omtaler kirkens nattverdforvaltning som i strid med selve «livet», står han i fare for å forstå venneflokket som den «rene menighet».²⁹⁵

En individualistisk erkjennelsehorisont

- 8) For bestemmende for kirkesynet er dette «å se». Vekkelsesfolket som hadde «sett» evangeliet «så» også at nattverdforvaltningen var feil. Slik ble det lagt til grunn en individualistisk erkjennelsehorisont. Men mot det kan det innvendes at en slik innsikt også i en del grad kan basere seg på en subjektiv opplevelse.²⁹⁶ Det subjektive er selvsagt ikke uvesentlig, men det bør spørres hvor stor plass det skal ha i dogmatiske konklusjoner.

---

²⁹³ Annet enn de omvendte menneskers liv. Se også Kvalbein 1965:254

²⁹⁴ Oftestad skriver om Hallesby og Hopes forståelsesramme: «Det karakteristiske for dem er at de lar vekkelses liv og kraft være utgangspunkt for sin forståelse og sine vurderinger. En vekkelses forståelsehorisont anlegges overfor ethvert kirkelig og kulturelt problem» Oftestad1986:216. Ikke minst gjelder dette Hope.

²⁹⁵ Se også Kvalbein 1965:251, 254

²⁹⁶ Larsen i Kristiania Indremisjon var i alle fall uenig i beskrivelsen av det åndelige fellesskapet ved nattverdbordet.

Negative assosiasjoner til statskirken

- 9) Det subjektive kan også sees i negative assosiasjoner Hope har overfor «det kirkelige» slik det kom til uttrykk i hans samtid, både i liturgien og kirkens ytre form. Han kan ironisere over harde benker, salmebøker, nattverds-praksis, prestekjoler og messehagler. Det gir grunn til å spørre om også negative erfaringer og følelser med «det kirkelige» kan ha bidratt til å forme syn. Det samme kan også at vekkelsesbevegelsen mest ble identifisert med Vestlandet, mens det kirkelige med Østlandet og establishmentet i hovedstaden.

Manglende konsistent tenkning og konfliktøkende retorikk

- 10) Hope uttrykker at hans syn er en logisk nødvendighet. Men det kan spørres om det er Hopes tenkning som er koherent. Dette bør også stilles i hans beskrivelse av troen, og i «diskusjonen» med Valen-Sendstad. Her dels misforsto han og dels tillå Valen-Sendstad en posisjon han ikke hadde. Slik oppstår nærmest en «avgrunn» mellom de to. Men ved nærmere ettersyn er den saklige uenigheten likevel ikke så stor. Dette synes også i noen grad være tilfelle med kirkesynet. Dels synes ikke Hope presist å forstå meningsmotstandernes posisjon, og dermed blir hans svar heller ikke helt sakssvarende. Og dels synes han å ikke holde flere perspektiv sammen samtidig. Slik kan det se ut som om Hope i noen grad utvikler sitt kirkesyn i en diskusjon med en motpart som er annerledes enn Hope forestiller seg. Det kan slik være verdt å spørre seg om han bidro til å forsterke konfliktnivået mer enn nødvendig. Retorikken kan ha bidratt til at det ble vanskelig, for ikke å si umulig, å bygge bro mellom posisjonene. I så fall kan det at Hope endte der han gjorde, også ha noe med hvordan han selv forsto sine meningsmotstandere.

Valen-Sendstads positive forhold til kirken som speil på Hopes

- 11) Her er det verdt å merke seg at Valen-Sendstad i det grunnleggende deler de samme omvendelseserfaringene som Hope. Imidlertid blir alltid Valen-Sendstad en kirkens mann. For ham var ikke kirkens organiserte liv en trussel for «livet». I tillegg til at han hadde vokst opp i en kirkelig kontekst i hovedstaden, kan dette ha sammenheng med at Valen-Sendstad hadde en større teoretisk forståelsesramme å sette erfaringene sine inn i. Hope var en praktiker og hadde ingen formell utdanning. Som lekpredikant blant folket var det en styrke. Men for å danne et teoretisk grunnlag for ekklesiologien til det radikale lekfolket er det verdt å spørre om det har vært en svakhet.

Brandtzægs reflekterende og dogmatiske posisjon

12) Det kan også være verdt å merke seg at Brandtzæg i 1918 og 1919 skrev om sitt kirkesyn i *Kristelig Folkeblad*. Her legger også han en personal kirkeforståelse til grunn, argumenterer mot frikirketanken og for fortsatt arbeide innenfor statskirken. Men han gir samtidig rom for en samtale omkring menighetsordning og kirkens «ytre side». Artikkelen til Brandtzæg fikk ikke særlig gjennomslag, Kjebekk skriver at til det var den for tung og omstendelig.²⁹⁷ Handeland peker på at Brandtzæg var konservativ og redd for å våge seg på noe nytt. Men Hope var annerledes: «Grunndraget hjå Hope var meir radikalt og djervt, han ville fortare fram. Og han kjende sterkare og sterkare etter som åra gjekk at han ikkje kunne fylgja Brandtzæg i eitt og alt som før, men laut gå sin eigen veg der overtydinga dreiv han.»²⁹⁸ I utviklingen av kirkesynet i NLM og DVI var det Hope som ble premissleverandøren. En kan undre seg over hvor disse organisasjonene hadde vært i dag om det var Brandtzægs mer reflekterende og dogmatiske posisjon som ble premissleverandør for kirketenkningen.

Forholdet til luthersk teologi

13) Det er ikke innenfor rammen av denne oppgaven å vurdere om Hopes kirkesyn er i samsvar med den lutherske bekjennelse. Men vi har i alle fall sett at Hope i flere spørsmål formulerer seg på måter som kan komme i konflikt med hvordan Luther ordlegger seg, og at Hope selv beskriver et noe ambivalent forhold til en luthersk kristendomsforståelse.

«Ansvar» som nøkkelbegrep

14) Begrepet «ansvar» synes å være en nøkkel i Hopes tenkning, og henger sammen med hans forståelse av «livet». For dersom menneskets eget ansvar svekkes, kommer det i konflikt med vekkelleslivet. I Hopes avvisning av Valen-Sendstads syn på viljens plass i omvendelsen var det helt avgjørende. Det samme kan sies i kirkesynet. Han skriver (med min utheving):

Vert då organisasjonen sterkare enn livet so har me gått over den grensa som Guds ord har sett. Å gå over denne grensa er fårleg. Organisasjonen må ikkje vera sterkare enn at dødvekta kan skalast av. Er det so ikkje meir liv att, ja, so får alt gå. Det er betre det

---

²⁹⁷ Kjebekk 2001:89-91

²⁹⁸ Handeland 1966:141

enn at døden skal bli pussa og stelt til liv. Tek ein dette *ansvar* ifrå livet, anten i eit kyrkjесamfunn eller i ein organisasjon for ytre eller indre misjon, korleis går det då? Ja, då får kyrkja udugande prestar og forstandarar, men kan ikkje verta kvitt dei. Misjons-organisasjonane får udugande misjonærar og emissærar, men kan ikkje verta kvitt dei. Då vert døden og det udugande liggjande i eldsteråd, i misjonsstyra, i misjonslaga og i kyrkja.²⁹⁹

Tanken er at hvis organisasjonen, apparatet, strukturen, blir det de kristne *hviler* på, så fratas de kristne *ansvaret* for at arbeidet er båret av livskraft. Og det er nettopp det hele arbeidet står og faller på. Men å mene at en ytre struktur per definisjon fratar mennesket ansvar for det åndelige innhold er ikke nødvendigvis en logisk nødvendighet.³⁰⁰ Behovet for ytre struktur og at det er åndelig bærekraft i strukturen kan logisk begge deler være sant samtidig.

Hopes arv

15) Hva er så egentlig arven fra Hope? Jeg vil si at Hopes kirkesyn ikke er *kjernen* i arven. Men derimot er fokuset på «livet» det, at alt kristen arbeid må være båret av *liv*, forstått som Den Hellige Ånds gjerning. Dette var noe Hope ikke minst stadig minte om i senere år.³⁰¹ Og dette ansvaret fratas ikke den kristne kirke om det har en ytre struktur.

---

²⁹⁹ Hope 1923/1948:136

³⁰⁰ Slik det som vist i 3.3.4 heller ikke følger som logisk nødvendighet at mennesket fratas ansvaret dersom en mener at det ikke av seg selv har evnen til å ta imot og tro.

³⁰¹ Slik det også framkommer i en notis i *Dagen* fra 50 års markeringen for Kinamisjonen i Bergen i 1940 «Festen sluttet med en alvorlig tale av Ludvig Hope. Han uttalte bl.a. at han trodde det kristelige arbeidet i vårt land sto sterkt på den ytre front. Den er både lang og godt «befestet». Derimot følte han sig ikke sikker på at den indre front var like god. Og det lå han sterkt på hjerte å mane til større årvåkenhet på denne fronten. Når han nu leste de gamle bøker, Johan Arndt, Skriver m.fl, fant han noe hos dem sterkere og helligere alvor enn vi hadde i dag. 'Vi må ikke bare leve i nåden, vi må også leve i sannheten'. Dersom den indre front er sterk, vil den ytre front tåle meget motstand, men er det omvendte tilfelle står vil lett for fall.»

5.2 Utblikk

Hopes måte å tenke om kirken på har preget det radikale lavkirkelige lekfolk i over 100 år. Ikke minst gjelder det for NLMs selvforståelse, arbeidsmåter og veivalg fram til vår tid. Det faller utenfor denne oppgaven å se på virkningshistorie av Hopes kirkesyn. Men jeg vil i det følgende forsøke å peke på tre måter som Hopes kirkesyn er brukt på i NLM for å begrunne ulike veivalg. Deretter vil jeg si noe om hva jeg tenker er den viktigste utfordringen fra Hope til oss i vår tid.

Tre ulike bruk av Hopes kirkesyn i NLM:

1. «*Kirkeveien*». Noen bruker Hopes kirkesyn til å legitimere «ellipsemodellen»: En er et aktivt medlem av Den norske kirke, går til gudstjeneste, mottar sakramentene, parallelt med at en har et engasjement i misjonsarbeid, foreningsliv og bedehusvirksomhet. Disse støtter seg gjerne på Hopes sentrale sats: «I kirken, men ikke under kirken». En representant for denne veien er forhenværende generalsekretær i NLM Egil Grandhagen (1947 – 2020). Han mente organisasjonen burde være tilbakeholden med å døpe barn og advarte tydelig mot at NLM skulle utvikle seg i retning av et kirkesamfunn. Grandhagen ville organisasjonen skulle forbli uavhengig av folkekirkens rådsstruktur og embete, men at det selvstendige lekmannsarbeidet likevel burde utvikles innenfor rammen av Den norske kirke³⁰²
  - Utfordringen med denne posisjonen er at Hopes logikk forutsetter virkeliggjørelsen av en fullstendig «kirke i kirken», et komplett selvstendig «nytestamentlig» menighetsliv, inkludert full sakramentsforvaltning. Den offisielle kirke skal bare stå der som et rammeverk for at lekmannsarbeidet får virkerom. Ut over det har han liten plass for det gudstjenestelige liv i kirken.
2. «*Bedehusveien*». Andre mener Hopes kirkesyn innebærer at en bygger et selvstendig og komplett bedehusarbeid. Disse advarer mot «kirkeliggjøring» av NLM og er derfor tilbakeholdne med etablering av en formell kirke- og menighetsstruktur. En representant for dette er forkynner Ove Sandvik som fokuserer på at Hopes forståelse av kirken som åndelig størrelse kan komme i konflikt med ytre strukturer. Det er «nådegavenes frie løp»

---

³⁰² Gravaas 2022:152,283

som skal styre hvordan fellesskapene ordnes.³⁰³ En annen er tidligere formann i hovedstyret Lars Gaute Jøssang som i 2009 fikk med seg NLMs generalforsamling på å forkaste styrets forslag om å etablere eget trossamfunn.³⁰⁴ Jøssang mener at Hope ikke «ville blitt ein ivrig frikyrkjebyggjar».³⁰⁵

- Problemet med denne posisjonen er at Hopes mål om et selvstendig bedehusarbeid forutsetter en statskirke som legger grunnlaget for lekmannsarbeidet gjennom kristendomsundervisning i skolen, og gir lekpredikantene mulighet til å nå folket. Når statskirken ikke lenger eksisterer og er garantisten for at lekforkynneren når folket, faller grunnlaget for Hopes radikale og pragmatiske bedehusarbeid bort.

3. «*Forsamlingsveien*». Den offisielle fortolkningen av Hopes arv innebærer etablering av *NLM trossamfunn* i 2015 og stadig mer definerte menighetsfellesskap. Denne posisjonen bruker Hopes pragmatiske tilnærming om at livet må bestemme formen, til å argumentere for at siden kirkelandskapet de siste tiårene har vært i endring, trenger en å tenke nytt om innholdet i og organiseringen av fellesskapene i organisasjonen.³⁰⁶ Hopes arv mener en seg først og fremst å videreføre gjennom vektleggingen av det allmenne prestedømme som det styrende prinsipp for hvordan fellesskapene styres.

- Denne posisjonen tar imidlertid ikke konsekvensen av at for Hope var alternativet til et fritt lekmannsarbeid innenfor statskirkens ramme en selvstendig frikirke, og dit har ikke NLM villet gå. I Hopes tenkning er det også lite å hente med tanke på kirkens ytre kjennetegn. Premisset for Hopes nådegavebaserte ledelse forutsetter dernest et yrende vekkelsesliv. Og sist rammes denne posisjonen av Hopes store frykt, at en organiserer seg «ut av verda» og mister kontakten med folket. Når en ikke lenger som ørreten står i elva, blir en i stedet stående i en brønn, og da kan selve organisasjonen bli en fare for livet.³⁰⁷

Jeg opplever at ingen av disse fortolkningene av Hopes arv verken tar på alvor premissene i Hopes tenkning eller er en farbar vei i møte med de ekklesiologiske problemstillinger Hope etterlater.

---

³⁰³ Sandvik 2016:26

³⁰⁴ Almelid 2009:8-9

³⁰⁵ Jøssang 2001:100

³⁰⁶ NLMs hovedstyre 2022

³⁰⁷ Se Hope 1923/1948:125. Hope sier at ørreten var skapt for å leve i ei elv, men at man på den tiden fanget den og holdt den i brønner. Dette var for Hope et bilde på faren ved at kirker blir lune brønner der kristne roer seg i makelighet. (Med tiden har for øvrig Hopes ørret i det lavkirkelige miljøet blitt til en laks.)

For meg synes Hopes store kvaliteter som forkynner og kristenleder å være åpenbare. Hans styrke var at han var opptatt mennesker, og hadde en unik strategisk og praktisk teft. Som dogmatisk tenker vil jeg imidlertid mene han hadde betydelige svakheter. For går en kirkesynet etter i sømmene, tenker jeg at overføringsverdien er liten. Hans praktisk-pragmatisk begrunnete standpunkt fungerer ikke lenger fordi grunnlagspremissene for dem er borte. Og når Hopes tenkning i så stor grad er uten bibelteologisk og dogmatisk begrunnelse, er det i dag lite hjelp å få i hans kirketenkning.

Hopes fører en logikk hvor alternativet til hans kirkesyn leder den til Den katolske kirke.³⁰⁸ Kanskje er det da heller ikke så sjokkerende at Dag Øivind Østereng, som har vokst opp med en sterk NLM-tilhørighet, i 2016 nettopp ble katolikk. Hans første steg mot Den katolske kirke begynte slik han selv forteller i studietiden når han oppdaget at Hopes kirkesyn ikke var holdbart.³⁰⁹ Misjonær, forkynner og NLM-veteran Tobias Salmelid skrev da han hadde lest kritikken fra informasjonsleder Espen Ottosen av Østerengs bok om konverteringen: «Er kirkesyn og forsamlingstanke virkelig bare et adiaforon?»³¹⁰ Skal en komme *denne* utfordringen i møte, trenger NLM å legge et ekklesiologisk grunnlag med et annet utgangspunkt enn i Hopes kirketenkning. En må fylle det ekklesiologiske vakuemet fra 1800 – tallet med hva kirkens synlige egenskaper egentlig betyr. Det tror jeg er nødvendig dersom den bevegelsen som vokste seg stor på 18- og 1900 tallet fortsatt skal ha bærekraft.

I NLM har en fram til vår tid villet ivareta og videreføre Hopes kirketenkning. Men en «dogmatisering» av Hopes kirkesyn mener jeg i realiteten kan innebære at en ikke viderefører Hopes egentlige arv. For det Hope var opptatt av, var ikke det ytre, men *det indre livet*. For ham var selve hovedsaken at det kristne fellesskapet må være bærer av *åndelig liv*. Et lekmannsarbeids, en organisasjons, et kirkesamfunns framtid sto og falt på «*den åndskrafta det eig i seg sjølv*». Og «sviktar denne, so har det ikkje rett til å vera til».³¹¹ Dette anser jeg som kjernen i Hopes budskap. Og jeg tenker det er mer aktuelt i dag enn da han selv levde. Det å ta *dette* på alvor tror jeg avgjørende for bedehusbevegelsens overlevelse.

---

³⁰⁸ «Men er det ein menneskeleg organisasjon som Guds ord kallar Jesu Kristi kyrkja, ja, *då* er reformasjonen eit stort mistak. Då er det reformasjonen som har sprengt Jesu Kristi kyrkja, og då er det berre *eitt* samfunn i verda som har rett til å bera namnet *kyrkja*, og det er det katolske. Men då har me protestantar ikkje noko anna å gjera enn å venda om og reisa til Rom og bøygja kne for paven og be om tilgiving for våre synder. Og dei første som må gå, er det protestantiske presteskap. Dette synest eg skulle vera nokså endeframt å forstå.» Hope 1928/1948:239.

³⁰⁹ Østereng kaller sitt oppbrudd fra Hope og NLM og inn i Den norske kirke som sitt «første eksodus». Og veien fra Den norske kirke til Den katolske som sitt andre. Østereng 2017:53-78

³¹⁰ Salmelid 2018

³¹¹ Hope 1928/1948:228

6.0 Anvendt litteratur

Den følgende oversikten er ikke ment som en fullstendig bibliografi over Ludvig Hopes produksjon, men inneholder kun skrifter som er anført eller sitert.³¹²

Hope, L. (1940/1947). *Det gjorde Gud*. Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1939-40). *Drømmen om den frie vilje*. NLM-arkivet, PA-Hope E006.³¹³

Hope, L. (1939-40). «*Drømmen om den frie vilje*» av Valen-Sendstad. NLM-arkivet, PA-Hope E005.³¹⁴

Hope, L. (1946). Ein liten glytt inn i barndoms og ungdomslivet mitt. I *Skrifter i samling band VIII Rundt jorda og på Grini*. (s. 245 – 263). Lunde & Co.s forlag.

Hope, L. (1930/1947). *Eit ord i dag*. Lunde & Co.s forlag.

Hope, L. (1944/1948). Eit stutt attersyn. I *Skrifter i samling band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 264 – 268). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1928/1948). Framtidslinene i norsk lækmannsarbeid. I *Skrifter i samling Band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 216 – 231). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (2001). *Guds folk og folkekirken*. Lund Forlag.

Hope, L. (1937/1947). *I disse siste dagar*. Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1928/1947). *I liv og i død*. Lunde & Co.s Forlag.

---

³¹² Utenom en tekst fra *Paa Hjemveien* har jeg brukt det publiserte materiale som er i første utgave av *Skrifter i samling* utgitt i 1945 – 1948. I litteraturlista og i fotnotene er i tillegg til året boka kom ut i skrifter i samling, også oppført opprinnelig utgivelsesår, dette for lettere å skille bøkene fra hverandre i fotnotene.

³¹³ Dette og neste dokument er ikke datert. Men flere forhold tilsier at dette er skrevet ikke lenge etter at Valen-Sendstad skrev sin bok *Drømmen om den frie vilje* i 1939, og at noe av det må også være skrevet i 1940.

³¹⁴ "Av Valen-Sendstad" ser ut til å være strøket ut av Hope selv. Men vi bruker også det leddet for å skille dette fra det siste dokumentet fra arkivet. Dokumentet har i fotnotene fått benevnelsen dok. 2.

Hope, L. (1923/1948). Kyrkja og Guds folk. I *Skrifter i samling band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 79 – 215). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1932/1948). Kyrkja og lekmannsarbeidet. I *Skrifter i samling band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 232 – 259). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1924/1945). *Mot målet*. Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1906/1948a). Nadver-spørsmålet. I *Skrifter i samling band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 11 – 23). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1906/1948b). Nadverden og statskirken. Folkekirke, frikirke, indremisjon. I *Skrifter i samling Band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 24 – 42). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1939/1948) Svingningar i den kristne forkynning. *Skrifter i samling band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 305 – 332). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1942/1948). Testamentet. I *Skrifter i samling band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 260 – 264). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1913/1948). Veien. I *Skrifter i samling band IX Kyrkja og Guds folk*. (s. 43 – 78). Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1918). Vekkelse og de kalte. I N. Nilsen, J. Brandtzæg (Red.), *Paa Hjemveien*. Lunde & Co.s Forlag.

Hope, L. (1945) *Viljens plass i forkynninga og i vårt kristenliv*. NLM-arkivet, PA-Hope E005.³¹⁵

Hope, L. (1918/1946) *Ånd og kraft*. Lunde & co.s Forlag.

---

³¹⁵ Dokumentet har i fotnotene fått benevnelsen dok. 1.

Sekundærlitteratur

Aarflot, A. (1967). *Norsk kirkehistorie. Bind II*. Lutherstiftelsens Forlag.

Almelid, J. H. (2009, 18. juli). Med misjonsfolket i ryggen. *Dagen*, s. 8-9.

Austad T. (2008). *Tolkning av kristen tro. Metodespørsmål i systematisk teologi*. Høyskoleforlaget.

Bjerkrheim, T. (1970). Ludvig Hope. I I. Haddal (Red.), *Vekkelsens menn*. (s. 69 – 82). Lutherstiftelsens Forlag.

Bloch-Hoell, N. (1964). Minneord. *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 33 (1).

Bødtker, S. (1946). Ludvig Hope slik jeg så ham. I *Ludvig Hope skildra av vener og medarbeidarar*. (s. 127 – 129). Lunde og Co.s forlag.

Dagen. (4. mars 1940). *Det kristelige arbeidets ytre front er sterk. Men det trengs mer årvåkenhet på den indre, sier Ludvig Hope*. s. 1.

Eget arbeid. (1999). *Viljens plass i omvendelsen hos Ludvig Hope og Olav Valen-Sendstad*. [Særoppgave]. Fjellhaug Misjonshøgskole.

Eikli, M. (1965). Ludvik Hope 1871 – 1954. I F. Wisløff (Red.), *Min far var predikant*. (s. 65 – 74). Lutherstiftelsen.

Eide, B. (1948). *Det Vestlandske Indremisjonsforbund gjennom 50 år*. Det vestlandske indremisjonsforbund.

Elstad, Halgeir. (2005). Oscar Handeland. I *Store norske Leksikon*.
https://snl.no/Oscar_Handeland

Frafjord, O. I. (2011). *Hvordan har Hope sitt syn på helligjørelsen, dens teologiske grunnlag, og utvikling i kristenlivet, kommet fram i huspostillen "Mot Maalet"?* [Masteravhandling]. NLA Høyskolen.

Fotland, H. (1946). Austsyn. I *Ludvig Hope skildra av vener og medarbeidarar*. (s. 25 – 129). Lunde og Co.s forlag.

Gravaas, H. Aa. (2022). *Egil Grandhagen. Visjonær og samlende*. Lunde Forlag.

Haanes, V. L. (2009, 13. februar). Ludvig Hope. I *Norsk Biografisk leksikon*.
https://nbl.snl.no/Ludvig_Hope

Haanes, V.L. (2000). Svingninger i forkynnelsen. *Halvårsskrift for Praktisk Teologi*. 17(1), 33 – 47.

Handeland, O. (1941). *Det Norske Lutherske Kinamisjonsforbud gjennom 50 år*. Forbundets Forlag.

Handeland, O. (1955). *Ludvig Hope*. Lunde & Cos Forlag.

Handeland, O. (1966). *Vårløysing*. Lunde & Cos Forlag.

Høiesen, O. B. (1997). *Olav Valen-Sendstad 1904-1963*. E.A.C. Eikenes Forlag.

Johansen, Karl Egil. (2009, 19. mai). *Bedehuset og lekmannsrørsla*. Grind.
www.grind.no/kyrkje-kloster-kristendom/bedehuset-lekmannsrørsla

Jøssang, L.G. (2001) Boring i kyrkjetenkjinga til Hope. I S. Bøe, E. Sjaastad (Red.). *Budskap 2001. Årsskrift for Fjellhaug Misjonshøgskole*. (s. 94 – 100). Fjellhaug Misjonshøgskole.

Kjebekk, E. (2001). Interpellasjonen i 1918. Debatt om kirkesynet i Norsk Luthersk Misjonssamband. I S. Bøe, E. Sjaastad (Red.). *Budskap 2001. Årsskrift for Fjellhaug Misjonshøgskole*. (s. 81 – 93). Fjellhaug Misjonshøgskole.

Kjebekk, E. (1991). *Verden for Kristus. Norsk Luthersk Misjonssamband 1891-1991. Heimearbeidet*. Lunde Forlag.

Kleppa, J., Odland P. (1998). *Ordets folk. Det Vestlandske Indremisjonsforbund 1898 – 1998. Sambåndet Forlag*.

Knapstad, R. (1977). *Ei kritisk vurdering av kyrkjesyntet i Ludvig Hopes bok «Kyrkja og Guds folk»*. [Spesialavhandling]. Det teologiske menighetsfakultetet.

Kvalbein, H. (1965). «Kyrkja og Guds folk»: noen grunntanker i Ludvig Hopes kirkesyn. *Luthersk kirketidende*. 100 (11), 249 – 254.

Lollike, T. J. (2015). *En analyse av Ludvig Hopes tale «Svingningar i den kristne forkynning» i 1939: med påfølgende analyse av temaer i hans egen forkynnelse*. [Masteravhandling]. Fjellhaug Internasjonale Høyskole.

Norborg, S. (1966). *Hans Nilsen Hauge*. J. W. Cappelens Forlag.

Molland, E. (1979a). *Norges kirkehistorie i det 19. århundre. Bind I*. Gyldendal Norsk Forlag.

Molland, E. (1979b). *Norges kirkehistorie i det 19. århundre. Bind II*. Gyldendal Norsk Forlag.

Mugaas, B.P. (1946). Minner omkring Ludvig Hope. I *Ludvig Hope skildra av vener og medarbeidarar*. (s. 30 – 44). Lunde og Co.s forlag.

Mæland, J.O. (Red.). (2000). *Konkordieboken. Den evangelisk lutherske kirkes bekjennelsesskrifter*. Lunde Forlag.

Mæland, J.O. (1987). *Slik ble de omvendt*. Lunde Forlag.

NLMs hovedstyre. (2022). *Menighetstenkning og organisasjonsstruktur i NLM*.
<https://www.nlm.no/globalassets/dokumenter-og-filer/formelle-dokumenter/saksdokumenter->

[gf/gf-2022/sak-5-a-og-b-vedlegg--menighetstenkning-og-organisasjonsstruktur-i-nlm.pdf](https://gf-2022/sak-5-a-og-b-vedlegg--menighetstenkning-og-organisasjonsstruktur-i-nlm.pdf)

Nybraaten, O. (1977). *Fri nattverd i norsk kirkeliv inntil 1913, med vekt på Ludvig Hope*. [Spesialavhandling]. Det teologiske menighetsfakultetet.

Oftestad, B. T. (1988). Fra «forgård» til «helligdom». Folkekirken i Ole Hallesbys og Ludvig Hopes vekkelsteologi. I Sandvik, B. (Red). *Folkekirken – status og strategier*. (89 – 106). Den Norske Kirkes Presteforening.

Oftestad, B.T. (1986). Ole Hallesby og Ludvig Hope som kirkelige strateger. *Kirke og kultur*. 99(4), 215 – 229.

Ousland, G. (1982). *Gullaldertid. Vekkelsesretninger i Norge 1900-1940*. Luther Forlag.

Rydland, B. (1999) *Hovedtrekk i Ludvig Hopes kirketenkning i møte med 1990 åras norske kirkeliv*. [Sær oppgave]. Fjellhaug Misjonshøgskole.

Salmelid, T. (1998). *Hvem hva hvor i Norsk Luthersk Misjonssamband*. Egen utgivelse.

Salmelid, T. (2018, 1. januar). *Hvorfor er jeg ikke katolikk?*

<http://salmelid.blogspot.com/2018/01/hvorfor-er-ikke-jeg-katolikk.html>

Sandvik, B. (1998). *Det store nattverdfallet. En undersøkelse av avsperring og tilhørighet i norsk kirke*. Tapir Forlag.

Sandvik, O. (2016, 9. juni). Hope, Ellefsen og NLM. *Dagen*, s.26.

Sohm, R. (1900). *Kirkehistorie i grundrids*. Lutherstiftelsens Boghandels Forlag.

Sommerseth, W.P. (1948) *Ludvig Hopes forfatterskap*. Lunde & Cos Forlag.

Svela, H., Aursland T., Mjø K. (programledere og programskapere). (2018, 3. april). *Dei 15 mest vestlandske vestlendingane. Ludvig Hope* [Audiopodkast]. Bergens Tidende.

<https://www.bt.no/podkast/bt/program/100120>

Tungland, J. (1991). Kvifor vart Hope generalsekretær i Kinaforbundet. *Fast Grunn*, 45(3), 137 - 141.

Tungland, J. (1994). *Tormod Vågen på kallets veg*. Lunde Forlag.

Tveito, O. (1979) *Tanken om fri nattverd i norsk kirkeliv inntil 1913, med vekt på debatten som oppsto etter L. Hopes foredrag på Framnes i 1906*. [Spesialavhandling]. Det teologiske menighetsfakultet.

Valen-Sendstad, O. (1939). *Drømmen om den frie vilje*. Lutherstiftelsens forlag.

Valen-Sendstad, O. (1953). Drømmen om den frie vilje – eller - bygger den kristne tro på vilje eller på overbevisning? *Fast Grunn*, 6(3), 161-175.

Valen-Sendstad, O. (1949). Nåtidig forkynnelse i Norge. En årgang radioprekener i søkelyset 2. *Fast Grunn*, 2(6), 379-397.

Valen-Sendstad, O. (1961) Ord du skal bli frelst ved. I *Guds kall mitt svar*. (s. 178 – 184). Vårt Lands Forlag.

Vigilius, M. (2004). *Ecclesiola in ecclesia. En kirkelig fælleskabsforms historiske framvækst, udvikling og opbrud*. [Doktorgradsavhandling]. Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet.

Vigilius, M. (2004). *Kirke i kirken. Lutherske vækkelses-kristendom – fra kirkelig bevegelse over organisasjon til kirkeligt opburd*. LogosMedia.

Vold, K. (1920). Kirkelig anarki. *Luthersk Kirketidende*, 57(33), 518–522.

Wisløff, C. F. (1971). *Norsk Kirkehistorie. Bind III*. Lutherstiftelsens Forlag.

Østereng, D. Ø. (2018). *Fra Luther til Peter – en pilegrims bekjennelser*. Efrem Forlag.